FORSKØNNELSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT
UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

IX. AARGANG

KJØBENHAVN · MCMXIX

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR

INDHOLDSFORTEGNELSE

(* betegner, at den paagældende Artikel er illustreret)

Side

Blaagaardsplads 1
Thorvaldsens Museum 7
*Gamle Gravmæler paa St. Johannis og St. Rochus Kirkegaarde i Nürnberg. Af GEORG NYGAARD 9
Dyrehaven 17, 36
*Et og andet om Gader, Parker og Monumenter. Af P. JOHANSEN 25, 37
*Spredte Indtryk af Stockholmske Forskønnelsesbestræbelser. III. Plakater. Af HENNING BRØCHNER 45
*Rosenborg Have 53, 61, 76
Børns Ødelæggelseslyst 65
*Frederiksberg Have og Søndermarken 69
Byens Haver af J. P. ANDERSEN 75
*Omdannede Fæstningsværker (Ørstedsparken — Botanisk Have — Østre Anlæg — Kastelsparken — Christianshavns Vold) 77
Martin Nyrop 83
*Ombygning af et Hus i Nybrogade 83
*Plakatrevu. Af HENNING BRØCHNER 85
Omdannede Fæstningsværker. Af AAGE HANSEN 91
Skilte. Af SVEND AAGE HANSEN 92

AF BYENS DAGBOG.
Byens Renlighed 3, 6

*PRÆMIEREDE NYBYGNINGER 8, 42, 52

*BLADE AF BYENS BILLEDBOG 67, 68

FORENINGSMEDDELELSER.
Fordeling af Kunstværker 5
Til Medlemmerne (Forskønnelsen) 7
Nye Medlemmer 24, 35, 60, 67
Gaver til Foreningen 16, 24, 36
Ekstrakt af Aarsberetningen for 1918 19
Generalforsamlingen 27/2 1919 35
Foreningens Aarsmedaille 36
Besøg paa Christiansborg 44
Salg af Kunstblade 44

MEDLEMSFORTEGNELSE ..... I—XXX

BILLEDFORTEGNELSE

Side

Paladshotellet paa Raadhuspladsen 8
Gamle Gravmæler fra Nürnberg:
Wenzel Jamnitzers Epitafium 9
Udsigt over St. Johannis Kirkegaard 9
Albrecht Dürers Grav 10
Den saakaldte »Hans Sachs Grav« 10
Fru Barbara v. Wolkensteins Epitafium . 11
Gravplade med Udsmykning i gothisk Stil 11
Elias Lenckers Gravplade 12
Alexius Müntzers Gravmæle 12
Peter Vischers Epitafium 13
Epitafium fra Slutn. af 17. Aarhundrede. 13
Georg Schnäbls Epitafium 14
Eksempel paa Epitafium med mønstret Baggrund 14
Karakteristisk Gravplade fra første Halvdel af 16. Aarhundrede 15
Gravplade over en ung Mand. Første Halvdel af 16. Aarhundrede 15
Balthasar Schweitfas' Gravplade 15
Indgangen fra Rosenborg Have fra Kronprinsessegade 25
Træræk langs Østerbrogade paa Strækningen mellem Stockholmsgade og Østerfarimagsgade 27
Østergade 27
Gade i Nyboder 28
A. Clemmensens Forslag til en Bygning med Buegange paa Nikolai Plads 29
Nytorv 29
Heerings Gaard i Overgaden n. V. 30
Stanleys Gaard i Overgaden o. V. 31
Fra Christianshavns Kanal 33
Frederik VI's Statue i Frederiksberg Have 37
To af Meuniers Broncestatuer ved Ny Carlsberg Glyptoteket 39
Dronning Caroline Amalie Statuen i Rosenborg Have 40
Mindesmærket for Professor H. Matzen i Rosenborg Have 41
Hesten paa Kongens Nytorv (Vignet) 42
Manufakturhandlerforeningens Stiftelse i Bragesgade 42
Ejendommen Amagerbrogade 136 43
Ejendom paa Hjørnet af Chr. IX' Gade og Ny Østergade 43
Seruminstitutets Administrationsbygning . 44
Svenske Gadeplakater:
Wilh. Kåge: Utställing av äldre kyrklig konst 45
Eigil Schwab: Läs Naggan 46

Side

Leon Welamson: Konsumentbladet 47
do. : Landstorm och skytte. 47
Wilh. Kåge: Atelje-fästen 47
Eigil Schwab: Svart och hvitt 48
Einar Nermann: Ronny Johansson 49
Eigil Schwab: Mercedes 50
K. F. U. M.'s Bygning i Rosenborggade 52
Ombygningen af Ejendommen Strandgade 36 52
Rosenborg (Vignet) 53
Udsigt over Plænen foran Matzens Mindesmærke i Rosenborg Have 54
Udsigt mod Marmorkirken fra Rosenborg Have 55
Herkules Pavillonens Bagside 56
Herkules Pavillonen 57
H. C. Andersen Statuen 57
Porten mod Landemærket 58
Porten mod Kunstmuseet 59
(Rosenborg Have)
Plan over Rosenborg Have 60
Ejendommen Vandkunsten 8 67
Dør paa Arkitekt G. Tvedes Ejendom, Nybrogade 18 68
Frederiksberg Slot 69
Parti fra Frederiksberg Have 71
do. 73
do. 75
Fra Ørstedsparken 77
do. 78
Fra Botanisk Have 79
Fra Østre Anlæg 80
Fra Kastelsparken 80
Fra Christianshavns Vold 81
do. 82
4 Billeder af Ejendommen Nybrogade 8 før og efter Ombygningen 83
Danske Plakater:
Oluf Nielsen: Handelsstandens Forsikrings A/S. 86
do. : ArbejdernesFællesorganisations Brændselsforr. A/S. 87
Ulk-Jensen: Politiken 88
Thor Bøgelund: Flyveudstilling 88
do. : Edderkoppen 88
Sven Brasch: World Cinema 89
Axel Nygaard: Forening for Kunsthaandværk 89
do. : C. Th. Rom. Haveredskaber 89
Vald. Andersen: Sønderjysk Landsindsamling 90

BLAAGAARDS PLADS

»..... Fra de Kunstnere), der har haft med denne Sag at gøre, er der indkommet et Forslag om visse Ændringer, deriblandt et Forslag som han ikke tvivlede om vilde blive taget til Følge, nemlig om Flytning af det Nødtørftshus, som skæmmer Pladsen ..... Personlig var han ikke nogen Tilhænger af Udsmykningen af Blaagaardsplads. Han havde ingen Smag for raffineret Kunst og troede at den Befolkning der bor deromkring, i alt Fald i lange Tider ikke vil faa Smag for saadan raffineret Kunst. Derfor kunde han personlig uden i nogen Maade at ville opkaste sig til Smagsdommer kun sige, at der var én Ting ved Forslaget, der tiltalte ham, nemlig at det i væsentlig Grad gaar ud paa at dække den Udsmykning, der er paa Pladsen, med Grønt. Jo mere der kunde komme af dette, desto mere følte han sig tiltalt af Ordningen; saa syntes han ganske vist, man kunde have sparet det, der er under det grønne.....«*

Borgmester KAPER *i Borgerrepræsentationens Møde den 27. November 1918.*

MAN vil maaske huske (eller maaske husker man det ikke; thi der sker fra Dag til Dag i disse Tider saa meget, at en menneskelig Hjerne maatte sprænges, hvis den skulde opbevare det altsammen), at der for en halv Snes Aar siden var Tale om at anbringe en dekorativ Brønd paa Blaagaards Plads. Skitsen var udført af Maleren TH. PHILIPSEN og fremstillede to Bryggerknægte, der bar et Øltræ, ud af hvis Spunds Vandet skulde springe. Det var en Gentagelse af den Idé om offentlige Pladsers Udsmykning, som i tyske Byer har sat saa mange henrivende Spor og bidraget til at gøre de syd- og mellemtyske Byer morsomme at færdes i. Planen var anbefalet af Fællesudvalget til kunstneriske Formaals Fremme og syntes en Tid at have de bedste Udsigter til at blive gennemført; men saa begyndte de spidsborgerlige Indvendinger at gøre sig gældende. Ædruelighedsmoralen blev ført i Marken; en »Temperenzler« spurgte i »Soc. Dem.«, om det var »rigtigt i vore Afholdstider at rejse et saadant Springvand«, og i dette fortvivlet ulogiske Spor førtes Debatten Spalte op og Spalte ned i en Række kjøbenhavnske Dagblade. Det eneste Spørgsmaal, som i denne Sag burde have haft nogen Vægt, om Gruppen var god set fra et kunstnerisk Standpunkt, blev skubbet fuldstændig til Side; at et saadant Monument »forherligede Drikkeriet«, var det eneste Synspunkt, som dets Modstandere kunde finde, og dette Vrøvl fik omsider Planen kvalt. Der staar i Dresden en overordentlig morsom Figur »Der Gänsedieb«. Den forestiller en middelalderlig tysk Skolar, der holder en baskende Gaas under sin højre Arm, mens han med den venstre Haand griber en, der søger at flygte bort mellem hans Fødder. Det er en højst forkastelig Handling at stjæle Gæs; der er dem, der anser den for nok saa forkastelig som at drikke det Øl, man har betalt; men der er ingen Forsvarer af den personlige Ejendomsret, der betragter »Der Gänsedieb« som en Forherligelse af Tyveri. I det hele taget er det en Misforstaaelse af enhver Skulptur der opstilles i fri Luft at forlange, at den skal »forherlige« et eller andet Begreb. Man kan for at forherlige et eller andet Menneske opstille et Monument, en Portrætstatue el. l.; saadanne bliver just ikke altid til Forherligelse for den paagældende; men det ligger da i, at Kunstneren ikke har magtet Opgaven. Hvor et Begreb skal forherliges i Skulptur, mislykkes det saa at sige altid; man betragte Danmarksmonumentet eller TEGNERS Gruppe til Forherligelse af NIELS FINSENS Opdagelse af Lysets lægende Kraft.

Da de filistrøse Indvendinger havde besejret Philipsens Bryggerknægte, trængte Spørgsmaalet sig i Forgrunden, hvad man da skulde anbringe

*) Arkitekt IVAR BENTSEN og Billedhugger KAI NIELSEN. Red.

paa Blaagaardsplads, og man søgte da efter noget, man kunde forherlige. Blaagaardsplads ligger i et Arbejderkvarter, og den Tanke laa da nær, at det maatte være noget, der kunde glæde de Mennesker, som efter Dagens Hede søgte Hvile paa dette Kvarters eneste aabne Plads. Man kunde have rejst et Monument over en Arbejderfører; var det blevet et godt Monument, havde næppe nogen, paa hvilket politisk Standpunkt han end stod, haft noget derimod at indvende, og afpasset efter Rummet kunde en kraftig og karakteristisk Mandsstatue godt have dannet et behageligt Midtpunkt paa Pladsen, samtidig med at den forherligede den Idé, som Arbejderføreren havde kæmpet for. Men man valgte at forherlige selve Arbejdets Idé i symbolske Skikkelser, og dermed var det paa Forhaand givet, at hele Værket maatte mislykkes. Havde man valgt at opstille realistisk opfattede Arbejdertyper langs Pladsens Sider, svarende til MEUNIERS prægtige Arbejderskikkelser, vi kender fra Afstøbningerne i Glyptotekshaven, saa var Symboliken jo ganske vist bleven noget fattig; men man havde da kunnet faa nogle Kunstværker, som var umiddelbart forstaaelige for det Publikum, som var nærmest til at se paa dem, og selv om den symbolske Forherligelse af Arbejdet vilde gaa hen over Hovederne paa dette Publikum, vilde det dog have noget at glæde sine Øjne ved, hvilket dog til syvende og sidst er Kunstens egentlige Maal.

KAI NIELSEN er en original og betydelig Kunstner, vel en af vor Tids betydeligste. Han er en af dem, som ingen der har kunstneriske Følelse, gaar ligegyldig forbi. Hans Buste af BINDESBØLL er bisar; man kan, den første Gang man ser den, blive — for at bruge et godt dansk Ord — galhovedet over den; men alene det, at den ikke efterlader den Følelse af Tomhed og uendelig Ligegyldighed, som f. Ex. de langs Frue Plads opstillede Portrætbuster efterlader, viser, at dens Ophavsmand er alt andet end en Dusinkunstner. Det samme viser hans Udsmykning af Blaagaardsplads; men her havde netop en Dusinkunstner gjort bedre Fyldest, hvormed just ikke skal være sagt, at man med Flid skulde have udsøgt en Dusinkunstner til at løse Opgaven, som den — ud fra vage og halvt gennemtænkte Forudsætninger — var kommen til at foreligge.

Hele Arrangementet er tænkt som en Arbejdets Forherligelse. Det er ganske ubegribeligt, at han ikke, saa snart han havde den første Gruppe færdig i Ler, saa, at den udtrykte det stik modsatte. Nedtrykthed, Tynge, Underkastelse under det uundgaaelige udtrykker disse Skikkelser baade ved deres unaturligt sammenbøjede og sammentrængte Holdning og ved deres Ansigtsudtryk, der vidner om Forkuelse og dump Haabløshed. Saa langt som muligt fra en Symbolisering endsige en Forherligelse af den moderne Arbejderbevægelse, der netop er rank — og har vældigt Albuerum.

Dette fik være. Af dem, der er jævnlige Gæster paa Pladsen, forstaar vist kun de færreste Symboliken. Hvad de derimod forstaar, er, at de Skikkelser, som sidder der, er hæslige, og der hører en højere kunstnerisk Kultur til at forstaa det hæsliges Berettigelse i Kunsten, end man kan forlange af de 95 % af Danmarks ja af hele den civiliserede Verdens Befolkning. De vil ikke kendes ved de mongolske Ansigtstyper, de grove Lemmer, de skaldede Hoveder og den — i alt Fald i deres Øjne — ganske umotiverede Mangel paa Beklædning, som disse »Figurer« udviser. For dem er alt dette kun Grimheden i potenseret Skikkelse, og Folket hader Grimheden, som den hader Armoden. Arbejdernes Stræben og Kamp har jo netop det Maal at komme bort fra Armoden og dennes uadskillelige Følgesvend Hæsligheden, og det røber en ufattelig Mangel paa Forstaaelse af Arbejderstandens Følelser, at man har ment netop at vise denne Stand en Ære ved at anbringe et saadant Panoptikon dér, hvor den færdes.

Vi har lades os fortælle nogle Bemærkninger af en velklædt Arbejder i Rosenborg Have en Gang i Sommer. »Se«, sagde han til en Kamerat, idet han pegede paa TEGNERS Danserindebrønd, »den skal staa her! Vi skal nøjes med de grimme Figurer paa

Blaagaardsplads« — og hans Bitterhed mod det uretfærdige Samfund afmalede sig tydeligt i hans Ansigt.

Her har vi netop Sagens Kærne. Det er det lette, det legende, det yndefulde, som det overvældende Flertal ønsker at finde i Kunsten. Derfor er Drengen med Svanen i Rosenborg Have populær. Han hverken symboliserer eller forherliger nogetsomhelst, men vi allesammen staar stille og ser paa ham og glæder os over det Liv, der straaler ud fra ham, som over det rislende Vand, der — paa Trods af al Mulighed — straaler ud af Svanens Næb.

Blandt Avisindlægene imod PHILIPSENS Bryggerknægte findes et af senere afdøde GEORG ACHEN, hvori han foreslaar en Tommelise med Sommerfuglen paa Grundlag af V. PEDERSENS bekendte Tegning, opstillet paa Blaagaardsplads. Det var i alt Fald en Idé, der havde enhver Forudsætning for at finde den rette Forstaaelse hos unge og gamle. Men den behøvede jo ikke at spænde Ben for Bryggerknægtene, her er Pladser nok i Kjøbenhavn, som trænger til Kunst, og Bryggerknægtene var ogsaa nok bleven forstaaede, ligesom den afholdsmæssige Forargelse over dem nok havde tabt sig. Det kunde jo være et Hvidtølsanker de bar.

Der er en paaskønnelsesværdig Iver for at delagtiggøre »de brede Lag« i Kulturens ideelle Goder fremme i Tiden; men denne Iver synes i mange Tilfælde at være om ikke just blind saa dog uendelig kortsynet. De bestemmende Folk synes, hvor der skal opstilles Kunst paa alfar Vej, altfor tidt at lade sig lede af deres egne Forestillinger om, hvad god Kunst er, Forestillinger, der ofte snarere hidrører fra, hvad de har ladet sig fortælle, end fra deres eget sunde Syn paa Sagen. De vil give Folket det bedste, men bemærker ikke, at det, som de, der er mættede af Kunst af alle Arter og Kategorier lige fra Antiken til den nyeste europæiske Storfolkskunst, anser for det bedste, ikke er det bedste for dem, der ikke har Lejlighed til at fordybe sig i raffineret og gennemræsonneret Kunstydelse. Det skal være en kulinarisk Nydelse af Rang at spise Kaviar, men allerede Shakespeare vidste, at den store Hob ikke sætter Pris paa den Nydelse. Et Stykke Fedtebrød med Spegepølse er meget bedre.

Der er meget mere latent Kunstforstand i hele det brede Folk, end man bilder sig ind. Den kan ikke give sig Udtryk i Ord, men instinktmæssig griber den det rette, naar den staar overfor den fuldendte Kendsgerning. Kunsten skal ikke lefle for den ukultiverede og ofte vildledte Smag, men hvor den vil tale til Folket, skal den tale et Sprog Folket forstaar, og ukultiveret Smag er ikke det samme som fordærvet Smag. Tværtimod — den ukultiverede Smag kan kultiveres; men Blaagaardsplads i dens nuværende Skikkelse kultiverer intet.

AF BYENS DAGBOG

BYENS RENLIGHED

KJØBENHAVN har altid været regnet for at være en snavset By. I »Ulysses von Ithacia« siger Chilian til Trojaneren: ». . . Er Gaderne ellers noget rene hos Jer?« og Trojaneren svarer: »Ja i Juli Maaned er de upaaklagelige; men Resten af Aaret kan man næppe gaa ud uden Fare for at drukne i Skarn. Kunde man gøre saadanne Anstalter, at det aldrig skulde regne, da vilde jeg trodse nogen By at være saa ren som vores.«

I Holbergs Tid var Gaderne altsaa »upaaklagelige« i tørt Vejr; d. v. s. man druknede ikke i Snavs, naar det ikke regnede, men den Gang som nu indaandede man det pulveriserede Snavs, hvilket man i sin Ukendskab til Bacillernes Liv og Virksomhed fandt sig i.

Kjøbenhavn regnes vedblivende for en daarlig renholdt By. I tørt Vejr er Urenligheden ikke stærkt synlig; man har ikke som i Frederik III's Tid Bryggernes, Bagernes og Slag-

ternes »extraordinære Møddinger« liggende paa alfar Vej og Gade, og det vilde i det hele taget være uretfærdigt ikke at erkende, at der siden hin Tid er sket store Fremskridt. Men i de senere Aartier synes der paa dette Felt at være indtraadt en Stagnation, som i den allersidste Tid endog synes at være udartet til Tilbagegang.

Det forekommer os, at denne Tilbagegang især er iøjnefaldende, hvor det drejer sig om Bortskaffelsen af Sne. I Firserne i forrige Aarhundrede syntes Snekørselen i Kjøbenhavn at være ganske ideelt organiseret, hvorimod Berlinerrejsende ved at fortælle om den Forbavselse, det vakte, naar de efter et Snefald i det for sin Renlighed berømte Berlin saa Gaderne henligge i et ubeskriveligt Uføre en hel Uge, medens Køretøjer, der saa ud til at stamme fra den store Kurfyrstes Dage, gjorde et velment men forgæves Forsøg paa at hidføre bedre Tilstande. Disse kom med Tøvejret. Naar dette havde virket en Ugestid, saaat de med Heste forspændte Fejemaskiner kunde komme til at virke, varede det ikke en Dag, før Berlin atter var en ren By. Hvad Renholdelse angaar, kunde Kjøbenhavn i Slutningen det 19. Aarhundrede visselig lære overordentlig meget i og af Berlin; men der er noget tragisk i, at det netop skulde være paa Snekørselens Omraade, at man hentede sin Belæring der. Nu er det her som i Firsernes Berlin Naturmagterne, der udfører den væsentlige Del af denne Virksomhed, og efter et nogenlunde betydeligt Snefald kan man se de sorte Driver ligge langs Fortovene i Dagevis. Naar Tøvejret har gjort sin Gerning, er der i de moderat befærdede Gader nogenlunde fremkommeligt for Fodgængere, men Kørebanerne er de fleste Steder dækkede af et Lag Slam, som man maa vade igennem, hvis man — hvad der kan være nødvendigt — skal over paa det andet Fortov — et Lag Slam, som det mindste Regnfald forvandler til det frygteligste Pløre, der af Køretøjerne sprøjtes ind paa de værgeløse Fodgængere paa Fortovene og højt op ad Husenes Façader, hvor det sine Steder saa kan faa Lov at sidde i Aarevis.

Nu maa det indrømmes, at Forholdene f. T. er særlig vanskelige. Det flade Terræn, som Kjøbenhavn er bygget paa, medfører, at det af Fugtigheden opsvulmede Snavs bliver liggende, indtil det bortføres ved særlige Foranstaltninger, og til disses Iværksættelse udkræves der et stort Vognmateriel med tilhørende Heste. I et Interview med »Dagens Nyheder« 29/12 18 udtaler Borgmester MØLLER: »Selv om man faar Sneen og Snavset fejet sammen i Bunker, saa er det meget svært at faa disse kørt bort. Kommunens Kørselsafdeling . . . og de Vognmænd, der bistaar dem, kan ikke opfylde de Krav, som man stiller til en hurtig Bortkørsel. Det er den sørgelige Mangel paa Heste, der her gør sig gældende.«

Men selv om man kan give de af Krigen skabte Forhold en Del af Skylden, saa er Sagen ikke udtømt dermed. Forholdene var heller ikke tilfredsstillende før 1914. Vi har foran os liggende en Bunke Dagbladsindlæg lige fra 1910 og alle synger de den samme Vise. Om Sommeren handler den om Støv, om Vinteren om bundløst Pløre og hæslige Snedriver. Det synes heraf at fremgaa, at de kommunale Myndigheder af Grunde, der ikke har noget med Krigen at gøre, er kommen ind i en Slendrian, som de af Krigen skabte Forhold selvfølgelig ikke har gjort det lettere at komme ud af; men det tør antages, at Forholdene ikke — selv under Krigsforholdene — var bleven slet saa skandaløse, som de er for Øjeblikket, hvis man inden Krigen havde haft Mod og Evne til at gennemføre de allerede den Gang i høj Grad paakrævede Forbedringer. Om man f. Ex. i større Omfang havde anskaffet Fejemaskiner! Det er ifølge Politivedtægten Grundejernes Pligt at holde Gaderne rene hver ud for sin Façade; men mon Grundejerne egentlig skulde have noget imod at afløse denne Pligt imod et aarligt kontant Vederlag, der aldrig kunde rage vidt? Det var dog maaske et Forsøg værd, og selv om Modstanden fra Grundejernes Side — hvad vi tvivler om — skulde være saa stærk, at en mindelig Overenskomst var uigennemførlig, saa kan en Politivedtægt dog ændres. Det er gjort gældende, at Grundejerne er i høj Grad efterladende med Udførelsen af denne Pligt, og at Politiet er i høj Grad efterladende med at paatale Grundejernes Efterladenhed; men dette Forsøg paa at gøre Ansvaret lige saa flydende, som Fejeskarnet alt i Forvejen er, naar det regner, bør kun tages som det, det er: en tom Undskyldning. Er de private Grundejere efterladende, afgiver de offentlige Myndigheder, hvor disse fremtræder som Grundejere, et i denne Forbindelse særdeles beklageligt Eksempel til Efterfølgelse. Just i disse Dage har der i Dagspressen været fremført en i høj Grad berettiget Klage over den Tilstand, hvori Slotsholmen henligger. Vi kunde for at nævne endnu et Par Eksempler som enhver Kjøbenhavner kender, fremhæve den med et meget mildt Udtryk malpropre Tilstand, hvori Raadhuspladsen eller Kvarteret ved den nye Centralpostgaard (Bernstorffsgade, Tietgensgade) befinder sig. Eller Gyldenløvesgade langs Jærnbaneterrænet og Vesterbros Passege, af hvilket sidste Sted vi i 1912 (altsaa længe før Krigen)

bragte et i sig selv tilstrækkeligt oplysende Billede (»Forskønnelsen«, 1912, Side 15). Allertydeligst træder Forholdet maaske frem i en Gade som Gotersgade langs Muren ved Eksercerpladsen og i Kronprinsessegade langs Rosenborg Have. Medens Grundejerne paa den modsatte Side i disse Gader altid holder deres Fortov i god Stand, er Fortovet langs Muren og Haven altid i fugtigt Vejr dækket af et tommetykt Lag sejgt Dynd.

I det store og hele bunder Misèren vel i, at Systemet er forældet. Hvad der er god Koutume i en lille By, kan være aldeles forkasteligt i en stor, og Regelen om, at Hvermand skal feje for sin egen Dør, passer afgjort ikke i en By med 600,000 Indbyggere. Det er en bydende Nødvendighed, at de kommunale Myndigheder overtager dette Arbejde og Ansvaret for dets forsvarlige Udførelse helt og holdent.

Det er indlysende, at den af Krigen skabte Situation ikke er gunstig for et indgribende Systemskifte netop nu; men det uhyre Antal Arbejdsløse maa kunne afgive en Kraft, som var tilstrækkelig til selv uden indgribende Ændring i selve Systemet at hidføre blot taalelige Tilstande. I Borgerrepræsentationen paapegede det socialdemokratiske Medlem HEDEBOL, at der er Tusinder af ledige Mennesker, der gerne vil have dette Arbejde, saa naar Borgmester MØLLER beklagede, at der ved sidste Snefald ikke havde meldt sig tilstrækkelig Arbejdskraft, maa der paa det ene eller andet Punkt ligge en Fejl i Organisationen. Det, der først og fremmest maa sørges for, er at de sammenfejede Skarnbunker, der aldrig er bleven bortførte straks efter Sammenfejningen, ikke bliver splittede af Gadefærdselen, inden de kan anbringes i Dagrenovationsvognene. Zinkbeholdere paa Hjul, der nemt kunde transporteres af en eller to Mand, kunde maaske anvendes, indtil Renovationsvognen kunde komme tilstede og optage deres Indhold (jfr. bl. a. »Forskønnelsen«, 1916, Side 54).

HEDEBOL pegede vel paa den Løsning, som en Gang maa komme: Gadernes Skylning; men denne Løsning kræver et større Vandforbrug end Byens Vandværker for Tiden er i Stand til at dække, og i disse Tider, hvor Kul ikke alene er kostbare men særdeles vanskelige at tilvejebringe i tilstrækkelig Mængde, ømmer man sig uvilkaarlig ved Tanken om det yderligere store Forbrug af Brændsel, som Foranstaltningen, saa ønskelig den i sig selv er, vilde foranledige. Desuden kræver den formentlig en betydelig Forøgelse af Nedfaldsbrøndenes Antal og Størrelse, maaske ogsaa en Ændring af deres Tilslutning til Hovedkloaken. Naar Tiderne en Gang — det ske snart — bedrer sig, vil et Vandværk, der tager Vandet fra Sundet, blive en nødvendig Forudsætning for Idéens Virkeliggørelse; men inden det naaes, vil meget Vand løbe i Stranden, og i Mellemtiden maa der gøres adskilligt andet. Hvad dette skal bestaa i, bliver det de kommunale Myndigheders Sag at udgranske; vi kan ikke tage det for gode Varer, at Opgaven er uløselig. Det er et Herkulesarbejde; men Kommunalbestyrelsen kender sikkert det lærerige Sagn om Augias Stald, som Herkules rensede.

FORDELINGEN AF KUNSTVÆRKER BLANDT FORENINGENS MEDLEMMER

SOM meddelt i sidste Hæfte af FORSKØNNELSEN vil de til den planlagte men paa Grund af Justitsministeriets Nægtelse af Bevilling opgivne Bortlodning skænkede Kunstværker blive fordelt blandt Foreningens Medlemmer i Forhold til det Antal nye Medlemmer, de har indmeldt i Foreningen i Tidsrummet 1/1 1918—31/1 1919. Fordelingen vil foregaa paa den Maade, at det Medlem, der har indmeldt det højeste Antal nye Medlemmer vælger først blandt de til Raadighed værende Kunstværker, dernæst vælger det Medlem, der har indmeldt det næsthøjeste Antal og saaledes fremdeles.

Vi anfører her Præmielisterne:

I. *Hovedpræmierne:*

1. En seksarmet Messinglysekrone (skænket af F. V. Doberck & Søns Eft.).
2. En Porcellænsvase (Bing & Grøndahl).
3. En Sølvske i Etui (Sølvsmed Ewald Nielsen).

*

4. En Tegning (AXEL ALRIK).
5. Et Maleri (J. F. ANDERSEN).
6. Et Maleri (ANDERSEN-LUNDBY, skænket af H. FERLOV).
7. Et Litografi (HENRY ANDREASEN).
8. Et Litografi (do.).
9. Et Litografi (do.).
10. Et Maleri (BRITA BARNEKOV).
11*). Et Bogejermærke (Tegning: THOR BØGELUND. Udførelse: ANDREASEN & LACHMANN).
12*). Et Bogejermærke (do. do.).
13*). Et Bogejermærke (do. do.).
14. To Akvareller (RASMUS CHRISTIANSEN).
15. Tegning (N. V. DORPH).
16*). Tegning af et Bogejermærke eller et Bomærke eller et Forretningsmærke (K.V.E.).
17. En Akvarel (CHARLOTTE FRIMODT).
18. En Tegning (AXEL HOU).
19. Et Litografi (LUPLAU JANSSEN).
20. Et Farvetræsnit (do.).
21. Et Træsnit (do.).
22. Et Træsnit (do.).
23. En Akvarel (AMALIE JENSEN).
24. En Tegning (THORVALD JØRGENSEN).
25. En Radering (E. KRAUSE).
26. En Radering (do.).
27. En Radering (do.).
28. En Radering (do.).
29. En Radering (do.).
30. En Statuette i Gips (JENS LUND).
31. Et Træsnit (A. FRIIS, Skænket af CARL MØLLER).
32. En Tegning (KREBS. Skænket af C. E. O. PETERSEN).
33. En Akvarel (HANS RASMUSSEN).
34. En Radering (HENR. RASMUSSEN).
35. En Radering (do.).
36. En Radering (do.).
37. En Tegning (V. SETOFT).

*) Efter nærmere Aftale med Vinderen.

38. Bogen om Rosenborg (BERING LIISBERG).
39. Bogen om Tivoli (Festskrift 1918. Skænket af ANDREASEN & LACHMANN).
40.—44. 5 Ekspl. af Bogen om Kjøbenhavns Toldbod (Festskrift 1917. Skænket af H. ASCHEHOUG & CO.).
45.—54. 10 Ekspl. af Bogen Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være.

II. *Tillægspræmier:*

A. Marmorkirken. (Farvefotolitografi efter Tegning af KR. KONGSTAD).
B. Indgangen til Rosenborg Have. (Træsnit efter Tegning af KR. KONGSTAD).
C. Merkurstatuen ved Børsrampen (do.).
D. Frederik VI' Statue (do.).

Det er ikke udelukket, at Fortegnelsen over Hovedpræmierne (I.) vil blive forøget med endnu nogle Numre.

Den Opfordring vi rettede til Foreningens Medlemmer om at hjælpe os med at skaffe Medlemsantallet forøget (se FORSKØNNELSEN 1918, Side 141) begynder allerede paa det glædeligste at bære Frugt. Enkeltheder om Antallet paa nyindmeldte Medlemmer vil ikke blive givet før i Aprilhæftet af FORSKØNNELSEN. Vore Medlemmer vil forstaa, at vi er afskaaret fra at give Forhaandsoplysninger i saa Henseende. Vi kan kun opfordre Medlemmerne til hver for sit Vedkommende at skaffe flest mulig nye Medlemmer.

FRA MEDLEMMERNE

Fra en anset Borger — som dog ikke har ønsket sit Navn nævnet — har vi modtaget følgende Brev:

Idet jeg fuldt ud kan slutte mig til Deres Svar til Hr. Blix i sidste Hefte af »Forskønnelsen«, beklager jeg overordentligt, at der i de Opgaver, som De nævner, at Foreningen har, savnes den saare væsentlige, at bidrage Deres til, at Kjøbenhavn ikke bliver til en Svinesti.

Det var slemt, da Borgmester Marstrand raadede, men det er blevet værre.

At Sneen faar Lov til at ligge dagevis og smelte, at Smuds og Snavs ligger tommetykt, at Sporvejselskabets for store Billetter flyder alle Steder, at Spytteklatter overalt findes paa Fortovet, det er baade uhygiejnisk og grimt.

Var det ikke en Opgave for Foreningen at sætte en Mand ind i Borgerrepræsentationen, en Mand der hver Mødedag kunde rejse sig op og »jvfr. Cato« kunde ende sin Tale med:

»Forresten mener jeg, at Byen burde holdes i sømmelig ren Stand«?

Ærbødigst
C. H.

Det ærede Medlem vil af foranstaaende Indlæg om Byens Renlighed se, at vi ganske deler hans Opfattelse af, at Byens »Renlighedstilstand« ikke alene lader meget tilbage at ønske, men simpelthen ikke er Hovedstaden værdig. Et direkte positivt Arbejde for at hidføre bedre Tilstande paa heromhandlede Omraade ligger imidlertid udenfor de Opgaver, som Foreningen kan tage sig af, ligesom det sikkert ikke vilde vække Tilslutning blandt Foreningens Medlemmer, om Foreningen ved at vælge en Mand ind i Borgerrepræsentationen til Bekæmpelse af Griseriet paa Byens Gader, gav sig til at drive Kommunalpolitik.

En ganske anden Sag er det, at Foreningen føler det som sin naturlige Pligt at gøre opmærksom paa de afgørende Mangler, der er tilstede i Henseende til Gaders og Huses Renholdelse.

Dette har vi allerede fra Tid til anden gjort her i Tidsskriftet og vil ogsaa vedblive dermed i Fremtiden.

TIL MEDLEMMERNE

Forskønnelsen.

De for al Bladvirksomhed for Tiden saa vanskelige Forhold gør det nødvendigt ogsaa for indeværende Aar at opkræve en Tillægsafgift. Denne, der for 1918 var 1 Kr., har under Hensyn til, at Tidsskriftets Udgivelse dels ikke bør tynge for stærkt paa Foreningens af den stigende Virksomhed i Almindelighed og af Dyrtiden stærkere end før belastede Budget ikke kunne sættes lavere end til *2 Kr.*, hvilket Beløb ligesom ifjor vil blive opkrævet sammen med Medlemskontingentet. Bestyrelsen har haft under Overvejelse at foreslaa en Forhøjelse af Medlemskontingentet, saaledes at den særlige Afgift for Tidsskriftet kunde bortfalde og FORSKØNNELSEN atter ligesom tidligere leveres Medlemmerne gratis. Bestyrelsen har dog ment at burde afvente Forholdenes Udvikling i Løbet af Aaret, inden den fremsatte Forslag om Kontingentforhøjelse.

Medlemmerne vil have bemærket, at FORSKØNNELSEN ifjor udkom med 12 Hefter i Stedet for som hidtil 8. Det er Meningen ogsaa iaar og forhaabentlig fremdeles at bringe et Hæfte maanedligt.

Nye Medlemmer

har Ret til at købe FORSKØNNELSEN 1918 (144 Sider Tekst med 146 Billeder) hæftet i Omslag for 1 Kr. + Porto. Nye Medlemmer faar gratis — saalangt Oplaget rækker — det rigt illustrerede Plakatudstillingskatalog.

THORVALDSENS MUSEUM

I »Architekten« for 14. November læstes følgende i en med Mærket »F« underskrevet Notits om Anlæget foran Thorvaldsens Museum: »... Fra visse Sider er der opponeret mod Magistratens Forslag [om Pladsens Brolægning], ogsaa fra Forskønnelsesforeningens, i de fleste Tilfælde udfra, man kan næsten sige rent principielle Grunde, idet der ganske kategorisk protesteres mod Fjærnelsen af ethvert Træ og arbejdes for Plantning overalt i Byen, tilsyneladende uden Hensyn til Stedets Betingelser ...«.

Hvorfra Hr. F. har sin Viden om, at der fra Forskønnelsesforeningens Side skulde være protesteret mod Magistratens af Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum tiltraadte Forslag om Reguleringen af Pladsen foran Museet, er os ubekendt. Men i hvert Fald er han, hvad der vil fremgaa af vor Artikel om Thorvaldsens Museum i »Forskønnelsen« Nr. 11, galt underrettet. I den nøjeste Tilknytning til det Standpunkt, Bestyrelsen har indtaget i Spørgsmaalet om Beplantning paa vore aabne Pladser (jfr. bl.a. »Forskønnelsen« 1914 (Side 17), 1915 (Side 18 og 49) samt 1916 (Side 83) kan Bestyrelsen nemlig ganske slutte sig til det paagældende Magistratsforslag, hvad Bestyrelsen bl. a. har meddelt Kommunalbestyrelsen i en Skrivelse, der oplæstes af Borgerrepræsentationens Formand i Mødet den 14. November.

Vi skyldes Sandheden at tilføje, at Redaktionen af »Architekten«, hvis Opmærksomhed straks blev henledet paa Forholdet, ikke hidtil har fundet sig foranlediget til at berigtige Meddelelsen.

PRÆMIEREDE NYBYGNINGER

Paladshotellet paa Raadhuspladsen (Arkitekt: Prof. A. ROSEN).

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

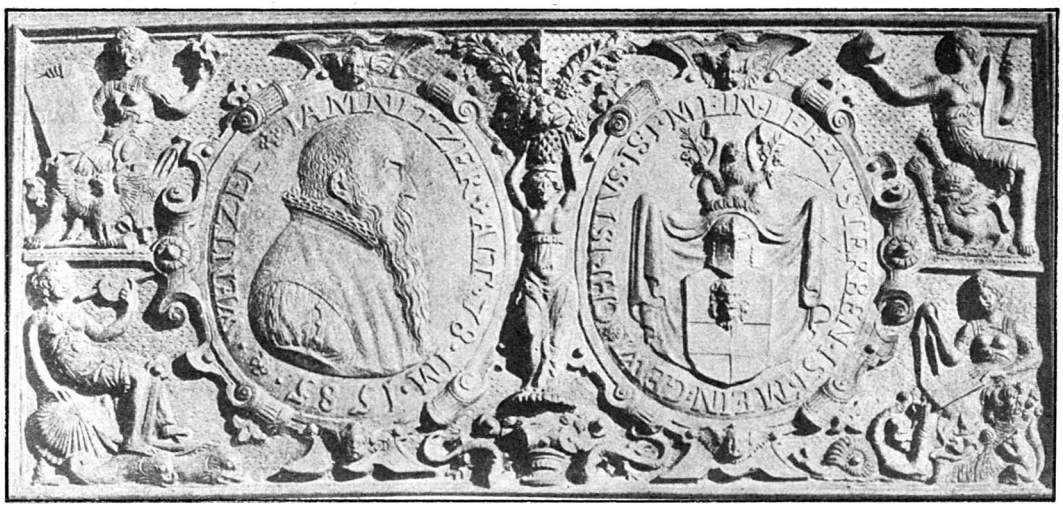

Fig. 1. Wenzel Jamnitzers Epitafium.

GAMLE GRAVMÆLER

PAA ST. JOHANNIS OG ST. ROCHUS KIRKEGAARDE I NÜRNBERG

Ved GEORG NYGAARD

Blandt Tysklands mange gamle Byer har Nürnberg med Rette vundet Ry for sit uforandrede Præg af middelalderlig Uberørthed. I denne By føler man sig sat Aarhundreder tilbage i Tiden, til Hans Sachs' og Albrecht Dürers Dage. En særlig Seværdighed imellem Byens mange Minder fra Fortiden er de to gamle Kirkegaarde, St. Johannis og St. Rochus, der er ligesaa ejendommelige og enestaaende som selve Byen.

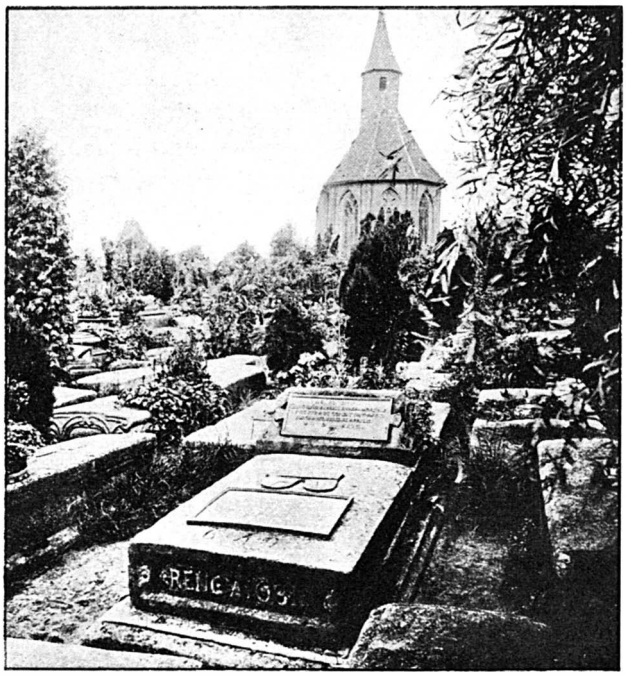

Fig. 2. Udsigt over St. Johannis Kirkegaard.

Her ligger de store, flade Gravstene Række ved Række og vidner om de støtte Patriciere og dygtige Borgere af den gode Stad, men Gravmælernes dystre Ensformighed mildnes ved de sirligt formede, kunstfærdige broncestøbte Skjolde og Tavler, som smykker dem. I forbausende Mængde og

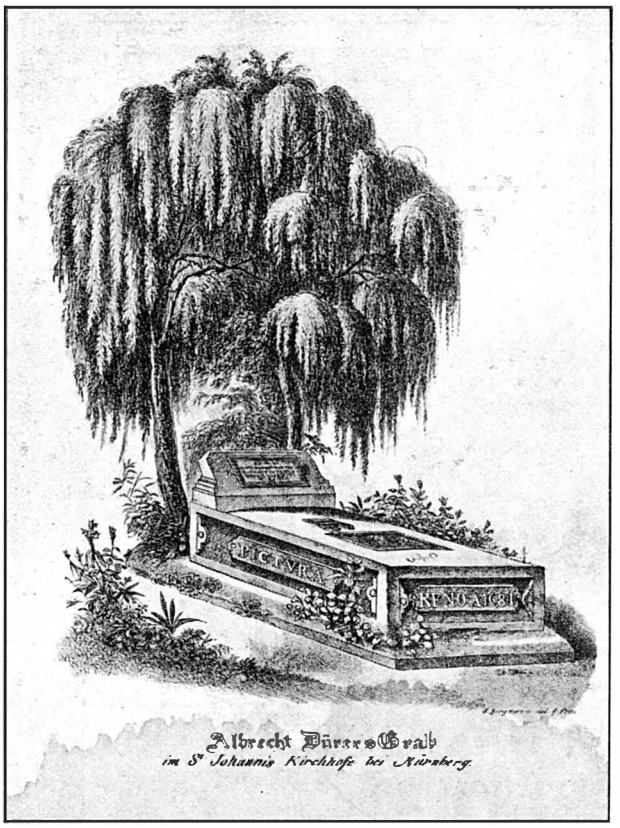

Fig. 3. Albrecht Dürers Grav.

Fig. 4. Den saakaldte »Hans Sachs' Grav«.

afvekslende Mangfoldighed finder man her prægtige Værker af fremragende tysk Støbekunst gennem tre Aarhundreder.

I Aaret 1462 udbredte en stor Dødelighed Rædsel og Forfærdelse i den fornemme Rigsstads flittige Befolkning. Mere end 300 Mennesker blev begravet paa den lille Kirkegaard, der hørte til St. Johannis Kirke, vest for Stadens Porte, og var indviet i September 1395. Byens Raad forordnede, at Ingen, som var død udenfor Byens Porte, maatte føres ind i Staden. En Udvej gaves der dog. Den, der var i Stand til at betale 40 Gylden i Løsepenge, fik Lov til at finde den evige Hvile indenfor Byens Mure.

St. Johannis Kirkegaard blev ved en Beslutning af 8. November 1518 udvidet. I Aaret 1520 om Sommeren udbrød en frygtelig Pest. Raadet forbød da alle Begravelser indenfor Byens Mure, og Nürnberg kan derfor rose sig af at være den første By, der lagde sine Begravelser udenfor Byens Mure.

Bestemmelsen at gøre St. Johannis og St. Rochus til Hovedkirkegaardene falder indenfor Nürnbergs gyldne Tid, i hvilken Byen havde naaet Magtens Tinde og stod højest i Anseelse og Indflydelse. Handel og Haandværk havde naaet sin ypperste Blomstring, Videnskaben fandt ivrige Befordrere og offervillige Støtter, Kunsten skabte hine udødelige Værker, som den Dag i Dag kaster Glans over Byen. Veit Stosz, den virksomme Billedskærer, arbejdede trods sin

høje Alder endnu med uformindsket Kraft. Og ALBRECHT DÜRER stod i sin fulde Skaberkraft, beundret af sine Samtidige, æret af sine Elever.

De store, liggende Stene, som dækker Gravene paa St. Johannis og St. Rochus Kirkegaarde, er af enkel Form. De er udførte i den bløde Sandsten, som brydes i Nürnbergs Omegn. Den er let at forarbejde, men den er ogsaa udsat for ret hurtig Forvitring. Den sidste Omstændighed gjorde det ikke raadeligt at udmejsle Indskrift og Vaaben i selve Stenen, da netop den liggende Stilling udsatte disse for hurtig Ødelæggelse. Man foretrak derfor at fremstille Indskriften i et mere holdbart Materiale og valgte dertil Bronceafstøbningen, der i Nürnberg havde nogle af sine fornemste Dyrkere.

Nürnbergs Indbyggere var bekendt som særlig duelige i Forarbejdning af Metaller. Sit Højdepunkt naaede Nürnbergs Metalstøberi under PETER VISCHER (1455—1529), hvis Fader HERMANN allerede hævede sig over sine Haandværksfæller. Selv om man før havde anvendt Bronceafstøbninger paa den nævnte Maade — i Nürnbergs Museum opbevares f. Eks. en Gravplade fra Aar 1296 med Bronceornamenter — saa var det PETER VISCHER, der nu formede storslaaede monumentale Gravmæler af dette hertil særlig egnede Materiale. Langt udenfor Tysklands Grænser, ogsaa her i Norden, blev PETER VISCHERS Kunst som Metalstøber anset og anerkendt. Hans berømteste Arbejde er som bekendt Sebaldusgraven. Naturligvis arbejdede PETER VISCHER ikke alene. En stor Stab af Elever og dygtige Kunstnere stod til hans Raadighed. Det

Fig. 5. Fru Barbara von Wolkensteins Epitafium.

Fig. 6. Gravplade med Udsmykning i gothisk Stil.

Fig. 7. Elias Lenckers Gravplade.

vides bl. a., at fremragende Malere med ALBRECHT DÜRER i Spidsen leverede ham Udkast og Modeller til hans Støberi.

Da Arbejdet paa Sebaldusgraven efter 13 Aars Virksomhed endelig var færdigt 1519, blev netop St. Johannis og St. Rochus Kirkegaardene anlagt. I Begyndelsen var det ikke Alle og Enhver tilladt at lægge Sten paa sin Begravelsesplads. I 1522 blev der fastsat bestemte Maal for Gravstenene.

Selv beskedne Smaaborgere satte en Ære i at kunne overlevere Efterverdenen en Sten til Minde og Erindring. Den uberømte Borger nøjedes med en firkantet Tavle med sit Navn, Haandtering og Aarstal, Vaabenskjold eller Haandværkssymbol. Et godt Eksempel paa et af de tidligste og enkleste Epitafier er BALTHAZAR SCHWEITFAS' (Fig. 15). Snart udvikle-

de den simple Indskrifttavle sig imidlertid til mere kunstfærdigt udførte Epitafier. Et af de ældste er PETER VISCHERS over hans Hustru MARGARETHE (Fig. 9). Det blev Forbilledet for saadanne Epitafier til langt op i det 17. Aarhundrede.

Efterhaanden blev Udsmykningen rigere. Der anbragtes Ramme om Vaabenskjoldene, eller Indskrift og Vaaben forenedes i en virkningsfuld Komposition, og saa Medaljonformen anvendtes. Da Kirkegaarden er anlagt i Begyndelsen af Renæssancen, forekommer Gothikens Anvendelse kun sjeldent (Fig. 6).

De fleste af disse tidlige Arbejder er uden deres Ophavsmænds Signatur. I Almindelighed træffer man vel det rigtige, naar man antager, at deskønneste Epitafier fra 1520 — 1530 stammer fra PETER VISCHERS Støberi, Fader og Søn.

Af PETER VISCHER er sikkert Epitafiet over Fru BARBARA VON WOLKENSTEIN. De to Vaaben under en af to Søjler baaren Bue, forneden Dødningehovedet. Man læ-

Fig. 8. Alexius Müntzers Gravmæle.

rer her en ny Form for Epitafier at kende, der siden blev meget anvendt og forsynedes med yderligere Udsmykninger (Fig. 5). Af andre fremragende Arbejder fra denne Tid kan nævnes ALEXIUS MÜNTZER fra Bambergs Gravmæle (død 1537), der er en sjelden Undtagelse paa Nürnberg-Kirkegaarden, idet Epitafiet dækker hele Stenen og viser den Afdøde og hans Hustru i hel Figur (Fig. 8).

Det er sjeldent, at der forekommer Gravmæler over unge Mennesker — de kom nemlig i Familiegraven (Fig. 14). Endnu sjeldnere forekommer særlige Mindesmærker over unge Piger eller Børn.

Efter Støbningen blev Epitafierne omhyggeligt cicelerede. I Reglen udførtes Indskrifterne

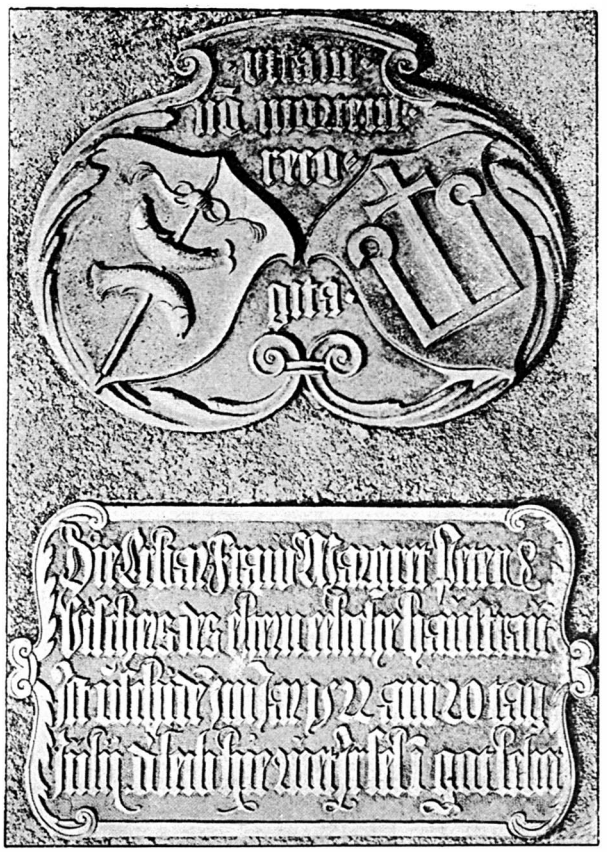

Fig. 9. Peter Vischers Epitafium over hans Hustru Margarethe.

Fig. 10. Epitafium fra Slutningen af 17. Aarh.

i drevet Arbejde, og der udvistes stor Duelighed i Udførelsen af dette. Ofte skete det, at Borgeren anskaffede sit Gravmæle i levende Live og lod Dødsdagen staa blank. Følgen var, at Datoen ved de Efterlevendes Ligegyldighed aldrig blev anført. Man har ogsaa Eksempel paa, at der reserveredes en Linje paa Gravpladen til Indskrift for en senere Ejer af Gravstedet; men den blev ofte ikke benyttet — eller først benyttet Aarhundreder efter paa en mindre smuk Maade. Ogsaa Gravering anvendtes paa de kunstfærdigt udførte Epitafier, saaledes at Figurerne kom til at staa paa en mønstret Baggrund (Fig. 12). I det 16. Aarhundrede anvendte man ogsaa Punselen ved Behandlingen af Epitafierne, saaledes at Overfladen for at give Stofferne Karakter snart var ujævn, snart glat. Efter 1581 finder man jevnlig Arbejdets Ophavsmænd anført.

Renæssancen bragte den stoflige Behandling af Bronceepitafiet op til højeste Blomstring. Et udmærket Eksempel er Guldsmeden ELIAS LENCKERS Gravplade (Fig. 7). Den bærer Lenckers og hans Hustrus Vaaben og er et Arbejde, der regnes for noget af det bedste, der er gjort af Bronceepitafier. Til denne Kategori maa ogsaa den dygtige Guldsmed WENZEL JAMNITZERS Epitafium med Portræt og Vaaben, forfærdiget af ham selv, regnes (Fig. 1).

Epitafierne smykkedes ofte med Symboler, der hentydede til den Jordedes Haandværk eller Virksomhed, eller med Indskrifter, der vidnede om Livets Forgængelighed. Ofte udtryktes dette paa en noget plat, symbolsk Maade, som naar der paa Gravstenen over en Væver tales om »Livstraaden, der er bristet« eller om en Pottemager jamres over »det skrøbelige Ler«. Men ofte anbringes Haandværkerinsignierne paa den nydeligste Maade.

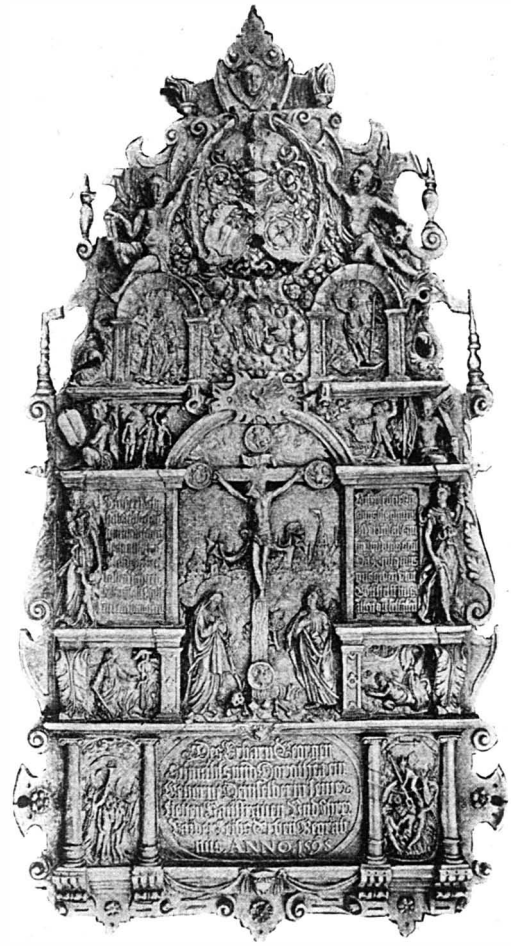

Fig. 11. Georg Schnäbls Epitafium.

Fig. 12. Eksempel paa Epitafium med monstret Baggrund.

Eftersom Tiden gik, kom Forfaldet. Det gik i Nürnberg som andre Steder.

Ornamentiken blev overlæsset, Indskriften blev længere og mere svulstig. Der krævedes større Plads. Ofte saa man forskellige Søjlestillinger over hinanden som fra den store figurrige Fremstilling, der smykker GEORG SCHNÄBLS Epitafium (Fig. 11). Epitafierne fjerner sig, og ikke altid til deres Fordel, fra deres Forgængeres Simpelhed, de bliver yppigere. Barokken og Rokokoen fordrede Snirkler og Sving, forvredne Figurer og flagrende Baand — ofte forgyldte.

I Rokokotiden blev Stenene hvælvede, og Bronce-

epitafierne maatte rette sig derefter. Man svælgede i Draperier, Vaabentrofæer med Kanoner, Faner og Geværer, Indskriften anbragtes paa kunstlet Maade og dannede sande Rebus'er, der satte Læserens Snedighed paa haard Prøve. Men teknisk set var det glimrende Arbejde, de Nürnberger-Metalstøbere præsterede, og nogle af de berømteste Broncestøbere som STEPHAN WERNER og JOHANN GEORG RAMSTECK (1675—1716) stammer fra denne Tid. Men medens Haandværket triumferede, gik Kunsten tilbage, og Smagen blev slettere. Først med Begyndelsen af det 19. Aarhundrede hævede den sig igen — for saa atter at gaa nedad mod Midten af Aarhundredet. Men omkring det nye Arhundredskifte er Interessen for de gamle Epitafier vakt til Live igen, og en Række dygtige Kunstnere og Metalstøbere har støttet Bevægelsen for at genoplive det gamle Kunsthaandværk.

Fig. 13. Karakteristisk Gravplade fra forste Halvdel af 16. Aarhundrede.

I Tidens Løb er selvfølgelig en Mængde af de gamle Mesteres Arbejder forsvundne, dels ved Ligegyldighed, dels ved Tyveri for den ringe Gevinsts Skyld, som Metallet har kunnet indbringe; flere Epitafier er omsmeltet til nye, og kostelige Skatte i kunstnerisk Henseende er gaaet til Grunde, ikke mindst i sidste Aarhundrede. Hvorledes det er gaaet nu under Verdenskrigen, da den haarde Nødvendighed for at skaffe Metal har bragt saa mange Monumenter i Smeltediglen, véd vi ikke.

Fig. 14. Gravplade over en ung Mand. Forste Halvdel af 16. Aarhundrede.

Bestræbelserne i vor Tid for at skabe mere værdige Former for Gravmindekunsten har bragt de kunstneriske Epitafier fra Nürnbergs gamle Kirkegaarde frem i vor Erindring. Der er her et rigt Fond af Forbilleder at hente, og uden slavisk at efterligne de Gamles Kunst vil man her kunne faa Impulser, der maaske kan blive af Betydning. Det bedste Nye er altid groet frem som en

Fig. 15. Balthazar Schweitfas.

naturlig Fortsættelse af det gode gamle.

Ligesom man i de gamle Bronceepitafiers Hjemstavn paany har søgt at vække Interessen for disse Fortidsminder, ikke blot som ejendommelige Udslag af de tidligere Slægters Gravkultus, men som efterlignelsesværdige Forbilleder i den almindelige kunstneriske Dekoration, saaledes vil man herhjemme kunne have Udbytte af at studere de forskellige Former for Anvendelsen af de cicelerede eller drevne Bronceornamenter, ikke blot med Gravmindekunsten for Øje. Her er jo fortræffelige Motiver f. Eks. for Bomærker, Exlibris o.l. Men ogsaa paa det særlige Omraade, der var de gamle Nürnberger-Epitafiers Hensigt, at smykke de flade, liggende Gravstene, bør Opmærksomheden være rettet

Flade, liggende Sten vinder ogsaa her hjemme mere og mere Indpas som Gravmæler. Anvendelsen af Bronceornamenter paa den af de gamle Nürnberger-Haandværkere anviste Maade vilde under kunstnerisk Behandling utvivlsomt kunne bringe smukke Resultater. Der er her en lille Opgave for dansk Kunsthaandværk, som maaske fortjener Opmærksomhed.

LITERATURHENVISNINGER:

Die berühmtesten Grab-Denkmale auf dem St. Johannis Kirchhofe zu Nürnberg. *Nürnberg 1841.* HANS BÖSCH: Die Bronceepitafien der Friedhöfe zu Nürnberg. Photographische Naturaufnahme zusammengestellt und herausgegeben von M. GERLACH. *Wien 1896—1904.* Katalog der im germanischen Museum befindlichen Bronceepitafien des 15.—18. Jahrhunderts. *Nürnberg 1891.* AUGUST GEBHARDT: Das Epitaphium des Michael Funck (»Zeitschrift des Vereins für Volkskunde«, *Berlin 1913*).

GAVER TIL FORENINGEN.

SOM nævnt i sidste Nummer af FORSKØNNELSEN har det paa Grund af de vedvarende høje Priser paa Papir, Clichéer m. v. været nødvendigt at forhøje den midlertidige Abonnementsafgift for »FORSKØNNELSEN« fra 1 Kr. til 2 Kr. for indeværende Aar. Selv med denne Forhøjelse vil Udgivelsen af Tidsskriftet tynge føleligt paa Foreningens Budget, og det har derforværet Bestyrelsen overmaade kærkomment at have modtaget en Del Gaver, der er skænket udelukkende med det Formaal at muliggøre den fortsatte Udgivelse af Tidsskriftet.

Vi har modtaget:

fra Overretssagfører J. WERNER	1000	Kr.
- Etatsraad MARTIN DESSAU	100	-
- Grosserer AAGE HEYMAN	50	-
- Direktør V. E. GAMBORG	100	-
- Sagfører L. F. KOCK	100	-
- Direktør BENNY DESSAU	100	-
- Grosserer CARL HERTZ	100	-
- Direktør VAGN JACOBSEN	100	-

For disse Gaver er det Bestyrelsen en kær Pligt at udtale sin bedste Tak.

TRYKFEJL.

I FORSKØNNELSEN Nr. 1 har der paa Side 5, Spalte 1, 4. Linje f. n., indsneget sig en beklagelig Trykfejl, idet der er kommet til at staa »$^{31}/_{1}$« i Stedetfor »$^{31}/_{3}$«. Skønt denne sidste Datum er rigtig anført i det hvert enkelt Medlem tilstillede Cirkulære, har Fejlen givet Anledning til forskellige let forklarlige Misforstaaelser, af hvilken Grund vi herved gør opmærksom paa, at det er Antallet af de i Tidsrummet $^{1}/_{1}$ 1918—$^{31}/_{3}$ 1919 indmeldte nye Medlemmer, der lægges til Grund for den bebudede Fordeling af de til Foreningen skænkede Kunstgenstande.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

DYREHAVEN

DIREKTORATET for Statsskovbruget har anmodet os om at offentliggøre nedenstaaende af Landbrugsministeriet udsendte Redegørelse vedrørende Fældningerne i Dyrehaven, angaaende hvilket Forhold vi i »FORSKØNNELSEN« Nr. 5/1918 bragte en Artikel af Magister BØVING-PETERSEN, samtidig med at vi meddelte Ordlyden af Bestyrelsens Henvendelse angaaende samme Sag til Naturfredningsnævnet for Kjøbenhavns Amtsraadskreds.

Paa Foranledning af Naturfredningsnævnet for Kjøbenhavns Amtsraadskreds, til hvilket der fra forskellige Sider er blevet rettet Henvendelser angaaende Træfældningerne i Jægersborg Dyrehave, har Naturfredningsraadet afgivet følgende Erklæring om Dyrehavens Behandling:

»De Anker over Dyrehavens Behandling, der er fremsat i de forskellige Skrivelser, kan formentlig sammenfattes i følgende Hovedpunkter:

1. Der ankes over Skovhugsten i Almindelighed, saaledes som den foregaar i den sydlige Del af Dyrehaven, idet man formoder, at den i de sidste Aar udførte stærke Hugst staar i Forbindelse med Landets Trang til Brændselsmateriale.

2. Der ankes over, at der bliver hugget gamle, historiske Træer, saaledes at Dyrehavens Karakter som Naturmonument staar i Fare for at blive ødelagt, og der henvises i denne Henseende navnlig til Hugsten ved »de blaa Bomme«, ved »Kæmpegravsvej« og ved »Hjortekildevejen«.

3. Der ankes over, at Hugsten er lagt i en enkelt Forstmands Haand.

Efter den 1. Juni paa Stedet at have undersøgt Forholdene og derved dannet sig et uafhængigt Skøn over de foretagne Arbejder har Raadet søgt Forhandling med Skovrideren for Lystskovdistriktet og kan saaledes om de ovenfor opstillede Hovedpunkter fremsætte følgende Udtalelser:

ad 1. Der er i de sidste Aar hugget en betydelig Mængde Træer i den sydlige Del af Dyrehaven. Den stærke Hugst begyndte allerede ca. 1911, da Administrationsforholdene ved Dyrehaven blev forandrede, men den har saa godt som udelukkende bestaaet i Udhugning, hvis Formaal har været at hjælpe de bedste, mest livskraftige af Træerne i Kampen mod konkurrerende Naboer, for ad den Vej at forøge Bevoksningernes Levedygtighed. Hensigten har altsaa kun for saavidt Forbindelse med den for Tiden herskende Brændselstrang, som Behandlingen af de forskellige Bevoksninger er skredet hurtigere frem, end det vilde være sket under normale Forhold. Dette har dog kun været til Gavn, idet man har opnaaet i Løbet af faa Aar at bringe Hjælp til de bedste Træer over en meget stor Del af Dyrehavens Areal. Hugsten er dog endnu ikke helt ført til Ende, idet der i de nærmeste Aar maa foretages Udhugning i de ret faa Bevoksninger, som endnu staar tilbage at behandle, navnlig Dele af von Langens Plantage og Fortunens Indelukke.

Efter omhyggelig Undersøgelse af saavel de udhuggede, som de endnu ikke behandlede Bevoksninger, kan Raadet udtale, at Hugsten har svaret til sit Formaal, idet den sikkert vil forøge Bevoksningernes Levedygtighed i væsentlig Grad.

Hugsten vil, efter hvad der er oplyst, ikke blive fortsat i indeværende Sommer, bortset fra Opskovning af vindfældede Træer, men til Efteraaret, naar Løvfaldet har fundet Sted, vil Udhugningen blive genoptaget og omhandle hidtil ikke behandlede Dele af Dyrehaven.

ad 2. Hugsten ved »de blaa Bomme« er den eneste Del af Hugsten, som ikke har været normal Udhugning, idet den har haft til Hensigt at forøge Skovens Skønhedsværdi, dels ved at bringe en smuk Gruppe af gamle Træer til at staa frit, dels ved at aabne Udsigt til et langstrakt Skovbryn ved Vestsiden af »Tøjreslaget« og Sletten ved »Schimmelmanns Vildthus«.

En Hugst som den her udførte beror paa et Skøn og kommer let til at udæske Kritik, fordi den griber ind i det bestaaende, som jo ofte har Værdi for enkelte stedkendte Personer. Raadet kan dog ikke indrømme, at den her foretagne Hugst kan betegnes som Vandalisme, selv om Fældningen af en enkelt gammel Bøg paa dette Sted maaske kunde være undgaaet. Den er udført i god Hensigt, og naar Resterne af de omhuggede Træer og Vedstablerne er fjernede og en paatænkt Vejomlægning er udført, vil det formentlig vise sig, at den tilsigtede Skønhedsforøgelse virkelig er naaet.

Det kan tilføjes, at Hugsten ikke har omfattet Træer, som med Rette kan siges at være »historiske«.

De virkelig historiske Træer i Dyrehaven er behandlede med fornøden Pietet; saaledes er de prægtige gamle Ege, der findes spredt over Dyrehavens hele Areal, bleven hjulpne i Kampen mod generende Undervækst.

Udhugningen i de gamle Bevoksninger ved »Kæmpegravsvej« og »Hjortekildevejen« adskiller sig ikke væsentlig fra den Udhugning, der er udført i Dyrehavens andre Bevoksninger. Der er vel borttaget store Træer, men kun saadanne, der har været meget affældige, og kun for at hjælpe andre og mere livskraftige Træer.

ad 3. Selv om den hidtil foretagne Udhugning i Dyrehaven saaledes efter Raadets Mening maa siges at have svaret til sin Hensigt, at forøge Skovens Levedygtighed, og selv om der ikke er hugget historiske Træer eller be-

gaaet nogen Vandalisme, kan Raadet dog ganske tiltræde Ønsket om, at der udarbejdes en Plan for Dyrehavens Behandling. Saalænge det gælder almindelig Udhugning, kan Arbejdet sikkert med Tryghed lægges i Hænderne paa den nuværende Bestyrelse af Lystskovdistriktet, men skal Dyrehaven bevares som Folkepark fremdeles gennem Aarhundreder, er det uomgængeligt nødvendigt at træffe Forberedelser til at skabe Erstatning for de ældste Dele af Skovens Bøgebevoksning, der er stærkt prægede af Affældighed, og hvis Levetid derfor nærmer sig sin Afslutning. Erstatningen kan tilvejebringes ved Foryngelse af enkelte Bevoksninger, eller ved at indtage Sletter til Skovkultur.

Ansvaret for Afgørelsen af de Spørgsmaal, der herved opstaar, vilde det være urimeligt at lægge paa en enkelt Mand, og den fornødne Plan bør derfor udarbejdes af en Kreds af Mænd, der foruden Interesse for Dyrehaven besidder særlig Kyndighed paa og Indsigt i de forskellige Omraader, der berøres af de omtalte Forandringer«.

Spørgsmaalet om Udarbejdelse af en Driftsplan for Dyrehaven, hvorved der foruden forstlige ogsaa blev taget landskabelige Hensyn, og hvor der i den Anledning skulde forhandles med Mænd, der havde særlig Indsigt i denne Retning, har tidligere været Genstand for Overvejelse saavel i Landbrugsministeriet som i Rigsdagen under Behandlingen af Lovforslaget om Oprettelse af et Embede som Skovrider for Jægersborg Dyrehave m. m., og de nødvendige Forarbejder for Udarbejdelse af en saadan Driftsplan blev allerede i 1912-13 udført af Skovreguleringen. Udarbejdelsen af selve Driftsplanen blev imidlertid under Hensyn til de ekstraordinære Forhold, som Verdenskrigen medførte for Dyrehavens Vedkommende, ganske naturlig stillet i Bero, indtil mere normale Forhold maatte indtræde. Som Forholdene nu har udviklet sig, har Landbrugsministeriet fundet Tiden inde til at lade en Driftsplan udarbejde og har i Tilslutning til Naturfredningsraadets ovenanførte Erklæring besluttet at nedsætte et Udvalg med den Opgave at fremsætte Forslag om den fremtidige Drift af Jægersborg Dyrehave, set fra et landskabeligt Synspunkt, hvilket Udvalg vil bestaa af Direktør for Statsskovbruget, Kammerherre BUCHWALD som Formand, Kunstmaler ERICK STRUCKMANN som Repræsentant for Foreningen for Naturfredning, Professor ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole JOHS. HELMS som Repræsentant for Naturfredningsraadet, Inspektør ved de kgl. Haver CLEMEN JENSEN og Skovrider for Lystskovdistriktet N. VESTERGAARD.

Til foranstaaende Erklæring bemærkes:

Det er os bekendt, at Brændselsnævnet har fastsat den forlangte Brændselsmængde for samtlige Skovdistrikter under eet, men iøvrigt overladt det til Administrationen at fordele Hugsten paa de enkelte Distrikter. Hvis Naturfredningsraadet vilde offentliggøre Tallet for leverede Rummeter Brænde fra Dyrehaven 1917-18 tilligemed de tilsvarende Tal for de 6 foregaaende Aar, vil man sikkert bedre kunne forstaa, i hvor høj Grad en beroligende Forklaring er paakrævet.

Det staar os ikke klart, hvorledes den i Raadets Erklæring omtalte »omhyggelige Undersøgelse« skal forstaas. Er det Brændestablerne, der har været Genstand for et kritisk Eftersyn, eller er det Stubbene af de fældede Træer man har undersøgt for at fastslaa, at disse sidste ikke hørte til de »bedste« og »mest livskraftige«. Denne Udtalelse synes os derfor kun at skulle give Udtryk for en efter vor Mening forstteknisk Formel, i hvilken de foreliggende Kendsgerninger skal kunne indsættes, og den gaar helt udenom en Bedømmelse udfra æstetiske Synspunkter, som det netop har været Henvendelsernes Maal at forlange lagt til Grund for denne Skovs Drift.

Dette Indtryk forstærkes yderligere, naar man læser Raadets Udtalelser om Hugsten ved »Blaa Bomme«. Her paatager Raadet sig — omend i yderst varsomme Vendinger — Medansvaret for Anskuelser, som Offentligheden ubetinget maa fordømme. Dyrehaven er Danmarks ældste Naturskov, og dens Skønhed skyldes udelukkende tidligere Slægtleds Pietetsfølelse. Naturen har gennem Tiderne her faaet Lov at raade selv, og Menneskenes Indgriben har været indskrænket til det mindst mulige, Naar den nuværende Generation kan prise sig lykkelig ved at besidde en

saa sjælden Arv fra Fortiden, kan den ogsaa forlange, at Skoven røgtes paa en Maade, der holder Fortids Hævd i Ære. Og den vil med Kraft fremdeles protestere imod, at der eksperimenteres med de hundredaarige uerstattelige Trægrupper, om saa Fældningen nok saa meget sker i »god Hensigt« for at skabe nye Vuer, og selv om de paagældende Træer ikke med Rette kan siges at være »historiske«.

EKSTRAKT AF AARSBERETNINGEN FOR 1918

AFLAGT PAA GENERALFORSAMLINGEN DEN 27. FEBRUAR 1919.

GADER OG BYGNINGER m. v.

SKOLEN I ØSTRE ANLÆG.

Efter at det var kommet til Bestyrelsens Kundskab, at denne Skole vilde faa en saadan Beliggenhed, at den i meget betydelig Grad vilde lægge Hindringer i Vejen for den frie Udsigt, der fra Viadukten ved Østbanegaarden haves ind over den gamle Del af Byen, tilskrev Bestyrelsen saavel Kommunalbestyrelsen som Naturfredningsnævnet for Kjøbenhavn, idet Ordlyden af de paagældende Skrivelser samtidig offentliggjordes i de kjøbenhavnske Dagblade. Bestyrelsen havde derefter en Forhandling med Borgmesteren for Magistratens 1ste Afdeling samt med Formanden for vedkommende Borgerrepræsentationsudvalg, og da vi ved denne Forhandling fik Vished for, at Magistraten vilde imødekomme den fremsatte Kritik af Skolens Placering derved, at Planerne vilde blive ændrede saaledes, at Skolen kom til at ligge længere ned mod Rigensgade, hvorved Udsigten til Marmorkirkens Kuppel ikke indsnævredes, meddelte Bestyrelsen Magistraten, at den herefter mente at kunne frafalde yderligere Skridt. Bestyrelsen havde selvfølgelig helst set hele det paagældende Terræn bevaret uden Bebyggelse for derved uindskrænket at kunne bevare det paagældende smukke Bybillede, men da det af Forhandlingerne fremgik, at det heromhandlede Terræn forlængst var udlagt til Bebyggelse, maatte Bestyrelsen ved Indtagelse af sit Standpunkt have for Øje, at der, naar Terrænet overhovedet skulde bebygges, hellere maatte rejse sig en enkelt monumental Bygning end en Række af Privathuse.

DET GAMLE BANEGAARDSTERRÆNS BEBYGGELSE.

Paa sidste Generalforsamling blev der fra et Medlems Side rettet Forespørgsel til Bestyrelsen om, hvorvidt der fra dennes Side maatte kunne gøres Skridt til at hidføre en samlet Bebyggelsesplan for det paagældende Terræn. Foreningens Bestyrelse, der — som det vil erindres — tidligere har beskæftiget sig indgaaende med dette Spørgsmaal (jfr. dens Agitation for Reguleringen af Frihedsstøttens Omgivelser (Prof. Kampmanns Buegangsprojekt) og dens Deltagelse i Bedømmelsen af de ved Konkurrencen i 1911 indkomne Forslag), har taget denne Sag op til fornyet Behandling og vedtog at rette en Henvendelse til Kommunalbestyrelsen i Fællesskab med »Akademisk Architektforening«. Medens denne Henvendelse var under Forberedelse, fik Bestyrelsen Kendskab til, at Bestyrelserne for Akademisk Architektforening og Den Frie Arkitektforening til Kommunalbestyrelsen var indgaaet med Andragende om det paagældende Spørgsmaal, og da dette Andragende derpaa kom til Behandling i Borgerrepræsentationen, ansaa vi det under Henvisning til den Stilling Borgerrepræsentationen indtog til Sagen, for ufornødent at foretage videre, idet vi maatte finde, at Sagen hos Bestyrelserne for de to nævnte Arkitektforeninger var i de bedst mulige Hænder.

HUSENE PAA FREDERIKS PLADS.

Der er til Bestyrelsen rettet en Henvendelse i Anledning af, at en af Hjørneejendommene ved Store Kongensgade ved Ejerskifte er undergaaet den Forandring, at dens Façade er blevet malet med lysegraa Oliemaling, hvorved den stikker stærkt af mod de andre Bygninger og Kirken, der tilsammen udgør en Helhed. Paa denne Helhed har ingen af de paagældende Husejere hidtil gjort Brud i rigtig Følelse af, at det vilde klæde Pladsen mindre godt, om de Kirken omgivende Huse, der ved Opførelsen er blevet holdt i en Stil, der svarede til Kirkens, fremtraadte med forskel-

lige Farver. Der er om Sagen rettet en Henvendelse til Finansministeriet som paataleberettiget i Henhold til Servitutterne, og Sagen beror for Tiden — efter hvad Bestyrelsen har bragt i Erfaring — hos Kammeradvokaten til Overvejelse af, hvorvidt Sagen indeholder saadanne Momenter af juridisk Natur, at der paa dette Grundlag maatte kunne beordres Aktion. Det er vel det eneste, der kan foretages i en Sag som den foreliggende, og det er tilmed et Tilfælde, at der her overhovedet findes en paataleberettiget Institution, nemlig Finansministeriet. Sagen afgiver med al ønskelig Tydelighed et Bevis for Nødvendigheden af, at man gennem en offentlig Bygnings- og Monumentcensur bør kunne sikre sig mod, at den enkelte Husejer ved egenmægtige Foranstaltninger bringer Forstyrrelse i Gadebilledet.

FREDERIKS HOSPITAL.

Foreningens Opmærksomhed er blevet henledt paa, at der foretages Udgravninger i Grønnegaarden, og man har anmodet Bestyrelsen om at lade undersøge, om de paagældende Udgravninger stod i Forbindelse med en forestaaende Nedrivning af Hospitalets Bygninger. Bestyrelsen kan efter at have ladet Sagen undersøge udtale, at de nævnte Udgravninger ikke har Forbindelse med en paatænkt Nedrivning, men kun er foretaget til Undersøgelse af, hvorvidt Bygningerne eventuelt maatte egne sig til at rumme Kunstindustrimuseets Samlinger.

DET KANNEWORFF'SKE HUS.

Efter at Restaureringen af denne smukke lille Bygning nu er tilendebragt, har Bestyrelsen paa Tilskyndelse af vedkommende Arkitekt rettet Henvendelse til Ejeren af Naboejendommen, Bredgade 4, om Fjernelse af den Reklame, der er anbragt paa den op over det Kanneworff'ske Hus ragende Gavl. Bestyrelsen har det bedste Haab om, at det ved Forhandling med vedkommende Ejer, der har stillet sig forstaaende til den herfra rettede Henvendelse, skal lykkes at faa den skæmmende Reklame fjernet.

REJSNING AF EN KONGRES-BYGNING.

Bestyrelsen har fra et Medlem af Foreningen modtaget Opfordring om at støtte en af den paagældende løseligt skitseret Plan, der gik ud paa at rejse paa det gamle Banegaardsterræn en monumental Kongresbygning, der skulde opføres som en Erindring om den nu afsluttede Verdenskrig og de samfundsomvæltende Begivenheder vi for Tiden oplever, og være Midtpunkt for fremtidigt internationalt Samarbejde. Allerede den Omstændighed, at det Terræn, der regnedes med, og af hvilket Staten forudsattes at ville afstaa en til Formaalet passende Grund, ikke tilhører Staten, men Kommunen, og at der for Terrænet er udarbejdet en Bebyggelsesplan, efter hvilken Bebyggelsen delvis er paabegyndt, og i hvilken et Bygningsværk af de paatænkte Dimensioner — i sin Plan forudsættende en Højnelse af hele Arealet — ikke kan passes ind, maatte for Bestyrelsen være afgørende for dens Stilling til den fremsatte Tanke, og den har derfor svaret, at den ikke har ment at kunne tage sig af Sagen. Af forskellige Enkeltheder i det fremsatte Forslag har Bestyrelsen taget Anledning til at henvise Forslagsstilleren til at fremsætte sine Tanker for Komitéen for Grundtvigs Mindekirke. Da det er Tanken i denne at indrette et Slags Pantheon for Minder om store Begivenheder i vor Nations Liv, og da det er Hensigten til Kirken at knytte et storstilet Rum, hvor folkelige Møder kunde afholdes i Tilknytning til nationale og andre Mærkedage, har Bestyrelsen ment, at nogle af Forslagsstillerens smukke Tanker maaske kunde realiseres i Forbindelse med Grundtvigs Mindekirke, om hvis Rejsning andetsteds end paa Bispebjerg der paa det paagældende Tidspunkt intet var Bestyrelsen bekendt.

C. F. HANSEN-PORTEN i FREDERIKSBERGGADE.

Der er til Bestyrelsen rettet Henvendelse om at interessere sig for Fjernelsen af denne Port, der fra Frederiksberggade fører ind til Domhusgaarden. Da Revisionsbanken for nogle Aar siden opførte en Tilbygning til den Banken tilhørende Hjørneejendom, var denne Ports Nedrivning paa Tale, men Bestyrelsen udtalte sig den Gang for dens Bevaring, som det ogsaa lykkedes at opnaa. Bestyrelsen finder fremdeles, at Porten fortjener at bevares. Det bemærkes, at Porten f. T. i høj Grad tiltrænger Istandsættelse.

EJENDOMMEN BROGADE 3.

Dette smukke gamle Hus fortjente at bevares som en værdifuld Type paa et christianshavnsk Borgerhus. Det er opført 1688 og er kendt under Navnet »Reimer Wildes Gaard«. Af de Forhandlinger, der har været ført med »Det særlige Bygningssyn«, fremgaar det, at Huset, der er optaget paa Listen over fredede Bygninger (først paa Liste A, derefter paa Liste B), ikke kan reddes, idet det tilligemed Nabohusene skal afgive Plads for Østasiatisk Kompagnis nye Sømandshjem. Paa selve den

Grund, hvorpaa Ejendommen staar, skal iøvrigt ikke bygges, men anlægges en Gade.

STATSBANERNES SMAABYGNINGER VED NØRREVOLD.

Der er til Bestyrelsen rettet en Opfordring om at gøre sig til Talsmand for en Ombygning af de Smaahuse ved Nørregade og foran Garderkasernen, som Anlægget af Boulevardbanen har ført med sig. Bestyrelsen har ikke ment at kunne udrette noget i denne Sag. Husenes Opførelse maa skønnes at være en nødvendig Konsekvens af selve Baneanlægget, saalænge de gennem Tunnelen kørende Tog fremføres ved Damplokomotiver. Naar engang i forhaabentlig ikke for fjern Fremtid Togene kan fremføres med elektriske Lokomotiver, vil de paagældende Bygninger formentlig kunne fjernes, ligesom vi til den Tid vil blive forskaanet for Synet af de op af Jorden bølgende Røgskyer fra de i Tunnelgangen kørende Lokomotiver.

PLADSER OG TORVE. MONUMENTER.

PLADSEN FORAN THORVALDSENS MUSEUM.

Bestyrelsen har i Skrivelse til Kommunalbestyrelsen paa det varmeste anbefalet den af Vejanlægene projekterede og af Museets Bestyrelse tiltraadte Plan til Regulering af Pladsen foran Museets monumentale Gavlfaçade. Bestyrelsen er som det vil vides ingen Modstander af Træer og Blomster i Byen, men den ønsker, paa oftere i den senere Tid given Anledning at udtale, at den hele Tiden har været Modstander af Træer og Blomster paa Steder, hvor Forholdene ikke motiverer deres Anbringelse. Pladsen foran Thorvaldsens Museum er netop et saadant Sted, hvor et Blomsteranlæg ikke har nogen Tilknytning til den omgivende Arkitektur, og hvor blandt andet den store Fritrappe vilde være ulige bedre motiveret ved at føre ned til en aaben Plads end til en Græsplæne.

BYMÆRKET VED STRANDVEJEN.

Bestyrelsen har fra Billedhugger Jens Lund modtaget et endeligt Forslag til Bymærket. Forslaget er nu indsendt til Kommunalbestyrelsen. Bestyrelsen har paa Anledning udtalt sig om et fra Professor ved Kunstakademiet, Arkitekt Carl Petersen fremkommet Forslag til en Regulering af Pladsen om Bymærket, et Forslag Bestyrelsen har fundet tiltalende. Det kan iøvrigt oplyses, at den trekantede Plads foran »Store Tuborg«, der var udset som Anbringelsesstedet for Bymærket, efter hvad vi har erfaret, i en nær Fremtid vil blive ryddet.

BRØNDEN VED KLAMPENBORGBANESTATIONEN.

Forhandlingerne med Magistraten angaaende den nævnte lille Brønds Flytning er i Aarets Løb bragt til Afslutning. Brønden har nu fundet sin endelige Plads i Anlæget ved Nikolai og er dermed overgaaet til Kommunen, der har overtaget dens fremtidige Vedligeholdelse.

GRAABRØDRETORV.

Paa Foranledning af Overretssagfører Wolff paa Grundejernes Vegne har Bestyrelsen undersøgt Muligheden af paa det lille »Hug« i Hjørnet ved Klosterstræde at anbringe en dekorativ Brønd eller lign. Bestyrelsen havde her gærne set genopstillet den i sin Tid fra Torvet fjærnede Ulfeld-Støtte, men da man har erfaret, at der indenfor Kommunalbestyrelsen er betydelig Modstand mod Støttens Genopstilling, har Bestyrelsen ladet denne Tanke falde. Bestyrelsen er f. T. beskæftiget med at søge fremskaffet Udkast til en lille enkel Drikkebrønd, der tænkes opstillet i det paa Torvet værende Blomsteranlæg.

CHRISTIAN IV's SØMÆRKE.

Som et Led i Festlighederne i Anledning af Christianshavns 300 Aars Jubilæum var der — som det vil erindres — paa Christianshavns Torv opstillet en Kopi af Christian IV's gamle Sømærke (almindelig kaldet »Vartegnet«). For at muliggøre Sømærkets Opstilling ved Indsejlingen til Kjøbenhavns Havn (paa Bølgebryderen ved »Svanegrunden«) blev der — væsentligst paa Foranledning af Voldkomitéen men med Tilknytning til Foreningens Bestyrelse — nedsat en Komité med Grosserer Andreas Erlandsen som Formand, og Komitéen har til Havnebestyrelsen indsendt Andragende med Tilbud om at skænke en Rekonstruktion af Sømærket til Opstilling som nævnt. Til at udføre Gruppen »Leda med Svanen« er Billedhuggerne Kai Nielsen, Siegfr. Wagner og Schack Elo indbudt til at konkurrere.

SMAA DRIKKEBRØNDE.

Det er Bestyrelsens Hensigt ved en Konkurrence mellem Kunstnerne blandt Foreningens Medlemmer at søge tilvejebragt Udkast til smaa Drikkebrønde for Heste og Hunde til Erstatning for de Vandings-Trug, der for Tiden findes paa flere Steder i Byen. Det forekommer Bestyrelsen at være udenfor al Tvivl, at saadanne smaa Brønde vil virke tiltalende, i hvilken Henseende kan peges paa den udmærkede Virkning af den lille Drikkebrønd i Smallegade foran det gamle Gadekær og de to — dog ikke til Heste bestemte — ved Indgangen til Frede-

riksberg Have fra Runddelen. Som et af de Steder, hvor en saadan Brønd i Forstaaelse med Magistraten først tænkes anbragt, kan nævnes Pladsen ved Østbanegaarden, hvor Store Kongensgade og Grønningen støder sammen.

SPRINGVANDET PAA RAADHUSPLADSEN.

Om denne Sag kan oplyses, at Professor Joakim Skovgaard er bekæftiget med at modellere Midterfiguren (Tyren i Kamp med Dragen). Den færdige Model vil forhaabentlig foreligge i Løbet af Foraaret. Det er da Hensigten at tilbyde Gruppen udført i Bronce til Kommunen, hvis »Fond til kunstneriske Formaals Fremme«, efter hvad vi har grundet Formodning om, vil stille sig imødekommende med Hensyn til et Tilskud til Sagens Realisering.

DANMARKSMONUMENTET.

Bestyrelsen er anmodet om at støtte den Tanke at lade de nuværende 3 Løver erstatte med andre, der i højere Grad lignede Repræsentanter for denne Dyrefamilie. Bestyrelsen anser det for en betænkelig Sag paa denne Maade at gøre Forandring ved en Kunstners Værk, hvilken Værdi man end iøvrigt vil tillægge dette. Bestyrelsen er derimod enig i Tanken om at fjærne Monumentet fra dets nuværende Plads.

TRÆER OG BLOMSTER.

DYREHAVEN.

Angaaende denne Sag, der, som det vil erindres, for en 6 Aar siden var paa Bestyrelsens Program, har vi rettet en Henvendelse til Fredningsnævnet for Kjøbenhavns Amtsraadskreds i Anledning af de meget omfattende og i Skovens Fysiognomi stærkt indgribende Rydninger. Der er gennem Landbrugsministeriet udsendt en af Naturfredningsraadet afgivet Erklæring, der paa visse Punkter udtaler en Erkendelse af, at enkelte Rydninger kunde have været undgaaet, og giver Tanken om Fremskaffelsen af en samlet Plan for Skovens Drift sin Tilslutning. Bestyrelsen skal fremdeles have sin Opmærksomhed henvendt paa Sagen.

FÆLDNING AF TRÆER PAA SØNDERMARKSVEJ.

Bestyrelsens Opmærksomhed er blevet henledet paa en Annonce i Dagbladene, i hvilken der indkaldtes Tilbud paa en samlet Fældning af Træerne paa den nævnte Vej. Bestyrelsen har indberettet Sagen til Fredningsnævnet for Kjøbenhavn, men har fra dettes Formand, Overpræsident Kammerherre Jonquières modtaget det Svar, at Nævnet ikke har fundet Anledning til at træde i Virksomhed i Anledning af denne Sag.

TRÆERNE PAA JAGTVEJEN.

For i god Tid at søge bevaret den smukke Trærække paa Jagtvejen fra Tagensvej til Lyngbyvej, paa hvilken Strækning Bebyggelse endnu ikke har fundet Sted, har Bestyrelsen under Forberedelse en Henvendelse til Kommunalbestyrelsen om ved den Vejregulering, der til sin Tid skal finde Sted, saa vidt mulig at anlægge Fortovene i en saadan Bredde, at Træerne ikke kom for tæt paa de Huse, der engang med Tiden vil rejse sig her, for derved at afværge, at de ved deres Skyggegivning skulde frembyde Paaskud til Krav om deres Fældning.

BEPLANTNINGEN PAA KONGENS NYTORV.

Ogsaa i det forløbne Aar er der til Bestyrelsen rettet Henvendelse angaaende »Krindsen«, i hvilken Forbindelse det bl. a. er gjort gældende, at de i »Forskønnelsen« bragte Billeder fra Kongens Nytorv er taget fra saadanne Standpunkter, at den dobbelte Trærække ikke — som paastaaet — vil komme til at dække Udsigten til de forskellige monumentale Bygninger paa Torvet. Bestyrelsen maa heroverfor fastholde som sin Anskuelse, at »Krindsen«, efterhaanden som Træerne vokser til, vil vise sig endogsaa i meget betydelig Grad at indskrænke det frie Syn, man hidtil har haft fra forskellige Punkter mod Charlottenborg, Thotts Palæ, Nyhavn m. v.

BEPLANTNINGEN OPAD MARMORKIRKEN.

Bestyrelsen har til Inspektionen for denne Kirke rettet Anmodning om at fjærne noget af den Vildvin, der i sin altfor stærke Frodighed truer med helt at skjule Kirkebygningens Arkitektur. Noget Resultat af denne Anmodning ses endnu ikke at være opnaaet, men Bestyrelsen har Sagen under Observation og er beredt til om fornødent at gentage sin Anmodning til Kirkeinspektionen.

TRÆERNE VED HELLIGAANDSKIRKEN.

I Anledning af en til Bestyrelsen rettet Anmodning om at interessere sig for Fjærnelsen af et af Træerne, der i særlig Grad skulde skjule Udsigten til Kirkens Taarn, har Bestyrelsen, da nævnte Træ kun set fra et ganske bestemt Punkt dækkede Taarnet, men iøvrigt ikke hindrede Udsigten til dette, svaret, at Bestyrelsen ikke saa sig i Stand til at foretage noget i denne Sag.

TRÆERNE PAA PLATANVEJ.

I Anledning af en Henvendelse om at søge disse Træer bevaret fra en paatænkt Fældning har Bestyrelsen rettet en Henvendelse til Ejerne af den paagældende Vej.

ROSENBORG HAVE.

Allerede i nogen Tid har Bestyrelsen haft sin Opmærksomhed henvendt paa denne Haves Udseende. Det er sikkert heller ikke undgaaet Medlemmernes Opmærksomhed, at Træbestanden i den ældre Del af Haven har taget et saadant Omfang, at Udsigten mod det Slot, efter hvilket Haven har sit Navn, er blevet helt dækket fra næsten alle Steder i Haven. Bestyrelsen har derfor spurgt Indenrigsministeriet, under hvilket Haven sortererer, om Ministeriets Stilling til, at Bestyrelsen ved en Konkurrence lod fremskaffe en Plan for en Nyregulering af Haven, saaledes at bl. a. den nuværende Eksercerplads eller en Del deraf indgik i Planen, og saaledes at de nu omkring i Haven lidt tilfældigt anbragte Monumenter fik en anden og bedre Opstilling. Sagen overvejes f. T. i Ministeriet, men vi har nogen Grund til at tro, at Ministeriet vil stille sig velvillig til den fremsatte Plan.

FREDERIKSBERG HAVE.

Indenrigsministeriet har anmodet Bestyrelsen om at udtale sig om en af Inspektøren for de offentlige Haver udarbejdet Indstilling angaaende en Regulering af Terrasserne foran Frederiksberg Slot og af nogle af de lange Alléer i Søndermarken. Sagen vil blive overvejet i et af Bestyrelsen nedsat Udvalg.

ANDRE SAGER VEDRØRENDE BYENS UDSEENDE.

SØERNES REGULERING.

Arkitekt Ulrik Plesner, der efter Bestyrelsens Anmodning har arbejdet med en Plan herom, har meddelt Bestyrelsen, at han efter at have fremstillet forskellige Udkast og Overslag er kommet til den Overbevisning, at Sagen ikke lader sig løse paa den af ham paatænkte Maade: ved en væsentlig arkitektonisk Indramning af Søbredderne, og at han ikke har kunnet finde en anden Maade at løse den ham stillede Opgave paa. Sagen vil nu af Bestyrelsen blive gjort til Genstand for fornyede Overvejelser, og det skal være Bestyrelsen magtpaaliggende at finde en Løsning i Lighed med St. Jørgens Søes Bredder.

KOKKESKIBET »CONSTANCE«.

Bestyrelsen har paany rettet en Anmodning til Havnebestyrelsen angaaende Fjærnelse af denne Parodi paa et Skib paa en saa fremtrædende Plads, hvor den generer Udsigten til Børsbygningen og Holmens Kirke. Noget Svar fra Havnebestyrelsen er endnu ikke modtaget.

GRAVSTEDERS RENHOLDELSE.

Paa sidste Generalforsamling blev der til Bestyrelsen rettet Henstilling angaaende Renholdelse af Gange og Gravsteder paa Garnisons Kirkegaard. Efter at have ladet Sagen undersøge af et Udvalg, mener Bestyrelsen paa Grundlag af den af Udvalget afgivne Betænkning at kunne udtale, at der ikke for Bestyrelsen kan forefindes tilstrækkelig Grund til at foretage sig videre i Sagen.

OPFØRELSE AF MAUSOLEER PAA KIRKEGAARDE.

Paa sidste Generalforsamling blev der til Bestyrelsen rettet en Henvendelse om saavidt det stod i dens Magt at hindre Opførelsen af store Gravkamre paa Kirkegaarde, hvor de i Kraft af deres Omfang ikke mindst i Højden var ganske ude af alle Forhold til Omgivelserne. Om denne særdeles vanskelige Sag er der af Bestyrelsen nedsat et særligt Udvalg, der dog endnu ikke har naaet at tilendebringe sine Overvejelser.

OFFENTLIG BYGNINGS- OG MONUMENTCENSUR.

Behandlingen af denne Sag — der bl. a. har omfattet Bearbejdelsen af talrige Aktstykker indeholdende Oplysninger om de tilsvarende Forhold i Udlandet — er nu saa vidt fremskreden, at der i en nær Fremtid vil kunne udarbejdes en Indstilling, der af Bestyrelsen vil blive tilstillet Justitsministeriet.

BILLIGE UDHÆNGSSKILTE.

Der er fremstillet forskellige Udkast til saadanne Skilte for mindre Handlende. Det vil forhaabentlig lykkes Bestyrelsen inden længe at faa nogle af Udkastene udført i Materiale til Prøveanbringelse. Det er Bestyrelsens Agt at reproducere Tegningerne i et lille Hæfte, der vederlagsfrit skulde stilles til Raadighed for de interesserede.

BYENS RENLIGHED.

Der rettes til Stadighed Forespørgsler til Bestyrelsen om, hvorvidt den ikke kan foretage noget til Bedring af Byens Renlighedstilstand. Positivt at bidrage hertil er Bestyrelsen ikke i Stand til, idet den maa finde, at dette ligger uden for Foreningens Opgaver. Den kan — hvad der som bekendt er sket — igennem »Forskønnelsen« agitere derfor, og efter hvad den

tror at have bragt i Erfaring findes der indenfor Kommunalbestyrelsen god Vilje til, efterhaanden som Forholdene bedrer sig, at imødekomme de fremsatte Krav.

FORSKELLIGT.

PLAKATUDSTILLINGEN I RAADHUSHALLEN.

Denne Udstilling, den største Foreningen endnu har ladet afholde, og den største samlede Udstilling af Plakater, der har været afholdt herhjemme, har saavidt Bestyrelsen er i Stand til at skønne, allerede vist sin Virkning, idet den paa mange Punkter har vist sin forbilledlige Indflydelse paa den hjemlige Plakatkunst.

INDSTIFTELSE AF EN MEDAILLE.

Bestyrelsen har vedtaget at lade fremstille en Medaille, der hvert Aar paa Foreningens Stiftelsesdag (9. Maj), første Gang i Aar, skulde uddeles som Foreningens Anerkendelse for smukke Nybygninger, Restaureringer eller anden Virksomhed af Betydning for Byens Udseende. Udkastet til Medaillen skyldes Billedhugger L. Brandstrup i Forbindelse med Billedhugger Gunnar Jensen. Endvidere skulde paa samme Tid uddeles et Antal Diplomer for smukke Skilte el. lign. Det er Tanken til denne Uddeling at knytte Afholdelse af Foredrag om byhistoriske eller kunsthistoriske Emner maaske i Forbindelse med lidt Musik.

FORENINGENS BOGSAMLING

er i Aarets Løb forøget med Gaver fra Statens Museum for Kunst, Kunstindustrimuseet, Firmaet Baadh & Winther, A/S Kjøbenhavns Sommertivoli, Boghandler G. Prior, Redaktionen af Kraks Vejviser og A/S Magasin du Nord, for hvilke Gaver vi aflægger vor forbindtligste Tak.

FORENINGENS BILLEDARKIV

har modtaget Gaver fra Redaktør Chr. Lauritzen, stud. med. Henning Brøchner og Postekspedient E. P. Kannik, for hvilke Gaver vi ligeledes udtaler vor Tak.

FORENINGENS KONTOR.

Journalen udviser 4855 ankomne Sager. Der er udfærdiget 659 Skrivelser og – i Agitationsøjemed — afsendt et meget betydeligt Antal Tryksagsforsendelser.

GAVER

Foruden de i Nr. 2 nævnte Beløb har vi haft den store Glæde yderligere at modtage følgende Bidrag:

Grosserer Max Lester	500	Kr.
E. H. 11	200	-
Højesteretssagfører Otto Liebe	100	-
Overretssagfører Knud Jorck	20	-
Kunstforlægger W. Stender	25	Kr.
Apotheker Victor Pedersen	100	-
Godsejer J. Hage	100	-
Grosserer Sigvart Werner	100	-
A/S. Grøn & Witzke	100	-

For disse Gaver er det Bestyrelsen kært at udtale sin bedste Tak.

INDMELDELSE AF NYE MEDLEMMER

Vi erindrer om, at den fastsatte Frist for Indmeldelse af nye Medlemmer i Forbindelse med den tidligere nævnte Uddeling af Kunstværker udløber den 31. Marts Kl. 8 Aften. Ogsaa efter den nævnte Datum vil vi selvfølgelig med Glæde modtage Indmeldelser af nye Medlemmer, men kun de Medlemmer, der inden den 31/3 indmelder nye Medlemmer, kommer i Betragtning ved Fordelingen — denne Gang. Foreningens Kontor gaar straks i Gang med Optællingen af de nye Medlemmer. Resultatet vil blive offentliggjort i »Forskønnelsen« Nr. 4, der udkommer omkring den 15de April.

Referatet af Generalforsamlingen maa af Pladshensyn udskydes til næste Nummer.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

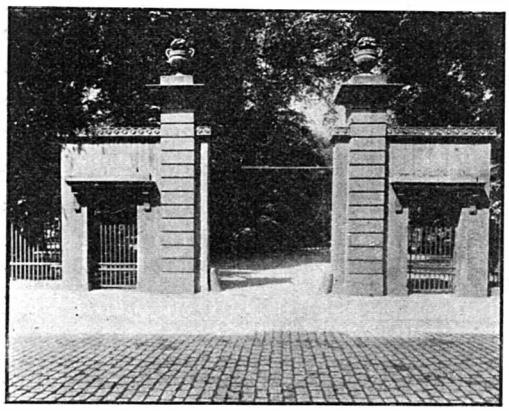

Indgangen til Rosenborg Have fra Kronprinsessegade.

ET OG ANDET OM GADER, PARKER OG MONUMENTER

FOREDRAG HOLDT I FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE D. 27. FEBRUAR 1919

AF

DOCENT P. JOHANSEN

I.

NAAR man efter nogen Tids Ophold paa Landet kommer til Hovedstaden, faar man en meget stærk Fornemmelse — det kender enhver — af at komme som til en helt anden Verden. Denne Fornemmelse bygges af mange Ting, men en meget væsentlig Del deraf skyldes Synsindtrykket.

Forskellen i Synsindtrykket angaar tre Ting: Farver, Linier og Flader. Alle de grønne og gyldne Farver i Landskabet, det blaa i Himmel og Hav ombyttes med Huses og Gadens overvejende graa Toner; Himlen ser man jo saa lidt af i Byen. Landskabernes runde og bølgende Linier ombyttes med Gadernes stramme og lige Linier. Landskabets lunefuldt skiftende, hvælvede og hulede Planer ombyttes med det ensartet glatte Gadeplan. Og medens Jordoverfladen ude paa Landet spiller saa stor en Rolle, betyder Gadeplanet saa lidt, at man lægger lidt Mærke dertil, og paa stærkt befærdede Strøg egentlig slet ikke ser det.

Dette sidste Forhold slog mig med rent overvældende Kraft, da jeg for mange Aar siden i London for første Gang kom ud paa Oxford Street en Søndag Formiddag og saa denne Gade, der til daglig vel er den stærkest befærdede i Europa, næsten ganske folketom. Ingen Cabs, et Par enkelte Fodgængere, kun nu og da en enlig Omnibus. Den brede, glatte Asfaltplads, blankslidt af Vognhjulenes Jern, beherskede fuldstændig Indtrykket paa Øjet og derigennem paa Sindet. Netop som Flade, ved sin brede vandrette Udstrækning virkede den saa stærkt og saa usædvanligt, at jeg pludselig blev opmærksom paa, at jeg jo aldrig havde set denne Flade før. Da jeg kom længere vest paa, ved Marble Arch var det Gadefladens vældige Længdeudstrækning som blev Hovedindtryk. Ser man en Søndag Morgen fra den store Triumfbue ned over Champs Élysées i Paris, faar man et Indtryk af samme Art. Herhjemme kan vi i passende mindre Maalestok fornemme noget lignende ved en Søndag Morgen, naar der ingen Færdsel er, at se fra Østerport Station ned over Østerbros Alleer, eller fra Gefionspringvandet ned over Amaliegade, eller hen over Frederiksborggade. Negativt kan man blive mindet om Gadefladens Existens, naar den pludselig svigter, enten helt som ved Hullet foran Banegaarden — hvilken Bygning kan vel taale saa-

ledes at blive præsenteret som liggende paa et Stykke Pap? — eller delvis som i Muslingeskallen foran Raadhuset, der ser ud som den var indrettet blot for at lede Regnvandet ned til nogle Afløbsrister.

Gaar man i Paris fra Place Châtelet over til Boulevard Saint-Michel, beskæftiges Øjet saa stærkt af Vrimlen af Mennesker og Køretøjer, at det knap nok bemærker, at man kommer to Gange over Seinen. Hvem har i Friederichsstrasse i Berlin set synderlig andet af Husene end Butikkernes Vinduer? Hvor mange har set Husene paa »Strøget«? Hvor mange kjender den morsomme Figur af Bageren med Kringlen paa Gavlen af det gamle Hus paa Østergade? Husfaçaderne ser man i Reglen kun paa »særlig Foranledning«. — Navnlig i lange og lige Gader betyder de mindre for Synsindtrykket, end de fleste tror. Det man ser er først Færdselen, dernæst Gadens lange rette perspektiviske Linier og Husrækkerne som to lodrette, glat nedskaarne Flader. Mere eller mindre bevidst fornemmer man sig nede i dette Snit, tvungen til at følge Gadens Retning, afskaaren fra Udsyn til Siderne, fra Overblik. Af denne Fornemmelse kommer igen Følelsen af at være spærret inde i Byen med sit Arbejde »som i et Fængsel«. Man konstaterer dette ved en Modprøve, naar man kommer ind i en stille gammeldags Gade, som i Nyboder med den »toppede« Brolægning — gid den aldrig maa ombyttes med Asfalt — eller naar man fra den larmende Færdsel kommer ind paa en lille fredelig Plads som Frue Plads eller Amalienborg Plads. Man »liver op« og »puster ud«; ikke blot Øret men ogsaa Øjet faar Hvile. Saadanne Steder ser man først hvorledes Gadeplan og Bygninger virker rythmisk sammen. Det var stor Skade, at det i sin Tid ikke blev til noget med den af Architekt A. Clemmensen projekterede Ordning ved Nikolai Taarn, med Buegange om en fin lille fliselagt Plads. Hvor havde den ikke været at foretrække for det som vi nu — ved den ærligste ideelle Begejstring, men svigtende kunstnerisk Forstaaelse — har faaet i Stedet: et Spir som ikke er en tro Gjenopførelse af det gamle Spir, men en moderne Forringelse deraf, en Kirkebygning som ikke er nogen Kirke, og en Plads som ikke er nogen Plads, men kun et Fortov mellem fire forbiløbende Gader.

Det er alle slige Forhold, som gør at de store Byers Befolkning føler sig trykket i de endeløse Gader mellem de talløse Huse. Der kan ogsaa være en social Fare ved tæt sammenhængende Bebyggelse — hvilken Moral skal man kunne vente hos Mennesker der voxer op og lever paa Steder som Saxogade? De tørre Linier og de kantede Flader virker ikke godt paa Sindet.

Man begynder at lægge sig efter »Havebyer«, og det kan jo være meget godt, bare der ikke bliver for megen tysk Methode deri. Man har haft travlt med at finde paa mere maleriske Byplaner, desværre ogsaa under tysk methodisk Førerskab, saa man nu og da ender i den rene Labyrinth. Overhovedet nytter det næppe at ville sigte paa for meget af det maleriske og »morsomme« i Husbygning, thi Huse skal virke solide og taaler ikke en usikker eller dansende Rythme. Selv Karnapper skal anvendes med Varsomhed.

Der er lang Vej frem med Havebyerne, og de gamle tætte Bydele bliver i alle Fald liggende. Men det er ganske rigtigt, at der maa gøres noget og stadig mere. Man maa finde Midler til at bringe en Afveksling ind, men uden at det bliver til Miskmask. For at finde det rette Middel maa man

gaa ind til Sagens Kærne. Det er derfor, jeg kortelig har søgt at klare, hvad der er »Benbygningen« i Synsindtrykket af Byen. Man maa søge Afvekslingen i Farve, i Linier og Flader; og det naturlige bliver da, i rette Maal og paa rette Steder, at indføre dem, vi kender som velgørende for Øjet ude paa Landet.

Man kan plante enkelte Træer paa Gader og Pladser, helst saadanne hvis Grene ikke er strittende, men som har fyldige kuplede Kroner. De virker godt, fordi deres Stammer staar i et naturligt og logisk Forhold til Jordbunden, og de tager meget lidt Plads op forneden. Særlig smukt virker de langs med Kanaler, hvor de kan spejle sig i Vandfladen; men Kanaler kan man jo kun faa i begrænset Maal, og ved vore Kanaler er der ikke mange Trær. Hollænderne har bedre forstaaet sligt. Deres Byers Skønhedsry bestaar for en meget stor Del i deres Kanaler og deres Træer.

Men ved Træerne maa der hverken være Busketter eller Rodskud eller Blomsterbede. De første forkludrer Synsindtrykket ved deres Formløshed, de sidste hører hjemme i Haver og ikke paa Gader og Stræder.

Paa Generalforsamlingen her ifjor hørte jeg en yngre Architekt dadle Bestyrelsen, fordi den havde frelst det gamle Træ ved Kirken i Rigensgade. Han maatte hellere have takket Bestyrelsen, thi netop dette Træs ejendommelige Linier virker særdeles rythmisk sammen med Gadens Linier. Jeg har ogsaa hørt Udtalelser om, at Træerne paa Børsrampen og paa Slotspladsen og foran Thorvaldsens Museum, skulde bort, fordi de »skjuler« disse Bygninger. Dette er for det første ikke rigtigt, man kan særdeles godt se Bygningerne. Og for det andet virker de netop fortrinligt sammen med dem, det hører til de smukkeste

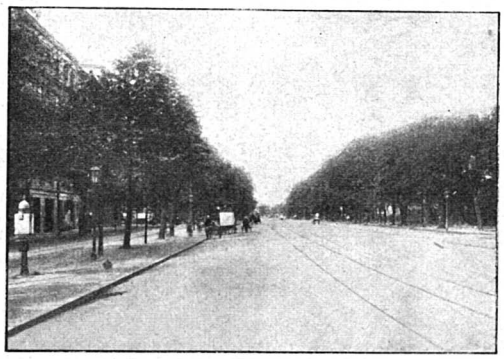

Trærække langs Østerbrogade paa Strækningen mellem Stockholmsgade og Østerfarimagsgade.

Østergade.

Østergade.

Gade i Nyboder.

Virkninger, vi overhovedet har i Kjøbenhavn, og det vilde være et uhyre Fejlgreb at fjerne dem. Blomsterbedene foran Slottet skal jeg derimod ikke gaa i Forbøn for. Det kunde vel tænkes, at Træerne virkede nok saa godt, naar man saa deres Stammer skyde direkte op af Jorden. Men fældede man Træerne foran Børsen og Slottet, vilde det give et Indtryk, som om disse Bygninger pludselig stod i bar Skjorte! Tænk om man fældede Træerne midt paa Kongens Nytorv! Saa vilde man først ret faa at se hvor ufuldkomment dette »Torv« er som Plads.

Hvor meget Øjet trænger til lidt rythmisk Afveksling, det mærker man naar man træffer noget, der betoner den lodrette Udstrækning i Modsætning til den herskende vandrette, et Kirkespir eller blot en høj Skorsten eller en Ledningsmast — kun ikke Lurblæsersøjlen, fordi den er en ulogisk Tingest. Morsomheder er farlige, Legetøj en Uting. Og saa maa vi endda være glade for, at vi ikke fik to Lurblæsersøjler som oprindelig paatænkt!

Jeg ved godt, at der i visse Kredse findes en Modstand mod Plantning i Byerne; man vil, at Bygningerne skal herske alene og at Byen skal tilhøre dem udelukkende. Men denne Modstand er doktrinær, fordi den er i Modstrid med Sagens Natur. Trangen til Plantning i Byerne er født af disses eget Væsen. Ifølge Modsætningens Naturlov er den vokset frem hos dem, der skulde tilbringe deres Liv i de høje Huse og de snævre Gader. Det var dem, som i Trang til at faa en lille Part af den frie Natur fandt paa at dyrke Blomster i Urtepotter; det var dem som fandt paa at plante Træer i deres snevre Gaarde — jeg minder om den berømte Lind i Regensgaarden — og paa Byvoldene og disses Glacis, saasnart Sikkerheden tillod det; det var dem, som opfandt Vinterhaver; det var dem, som fandt paa at plante Træer langs Boulevarder. Og det var dem, som anlagde Parker. Det vilde være doktrinær Vold mod noget af det dybestliggende i den menneskelige Natur, om man vilde modarbejde denne Trang. Og endda har vi set Pengegridskhed under alskens Paaskud gøre saadanne Attentater baade mod Kastellet, Kongens Have og Frederiksberg Have. Paaskudet var en fingeret Trang til brede Færdselsveje, Maalet var at faa Grunde til Villabebyggelse. Heldigvis mislykkedes disse skønne Planer. Det hører til mine gode Minder, at jeg selv var med til at undlive Attentatet mod Frederiksberg Have.

II.

Vi skal nu se lidt nærmere paa Spørgsmaalet Parker.

Da Byens Bebyggelse efter sit Væsen er bestemt af logiske Hensigtsmæssighedshensyn, er det klart, at Parker maa anbringes i Harmoni med denne Logik, saa der skabes det rette Forhold mellem Parken og de omgivende Gader og Huse. Der maa være en Sammenhæng, som betones ved Beliggenheden og ved Adgangene,

Parkvejenes Forbindelse med Gaderne; og der maa være klare Grænser, saa Park og Gade ikke rodes sammen. Det som fremstaar sidst, maa tage skyldigt Hensyn til det, som først var paa Pletten. Jeg kender ikke, hvilke Planer man har med Hensyn til Fælledparken — som Kommunen har saa stor Ære af — men der er ialtfald Tid endnu til at lægge Planer. Parkenskulde grumme nødig indrammes af en Række Baggaarde.

Et andet nyt Parkanlæg, som baade Foreningen her og Kommunen har stor Ære af, er Christianshavns Vold. Det kan vel nu med temmelig Sikkerhed ventes, at den efterhaanden vil blive til Park i hele sin Udstrækning — engang maaske ogsaa paa det Stykke, som nu hører til Kaserne og Orlogsværft. Men der rejser sig her et andet Spørgsmaal af Betydning, nemlig med Hensyn til Voldgravens modsatte Bred. Den skulde nødig komme til at ligge i en saa sørgelig misforstaaet Tilstand som Dosseringen. Det første Stykke fra Langebro er alt skaaret væk efter Ingeniørens Lineal — hvordan man her vil skaffe en nogenlunde smagfuld Ordning ud mod Vandet, kan jeg vanskelig tænke mig. Det bedste vilde være en Stensætning med Stenbalustrader (endelig ikke Jernstænger som paa Dosseringen) — men det bliver jo dyrt. Derimod ligger der henimod Amagerport en Trekant mellem Graven og den nye Boulevard, som vistnok endnu ikke er udlagt til Bebyggelse. Dette Stykke bør mindst i en Bredde af 50—100 Alen spares til Træplantning og Grønsvær.

Skal man nævne en Park, som er klart og godt indpasset i Byomgivelse, saa maatte det blive Ørstedsparken. Den er godt fældet ind mellem Gader og Grønttorv, og den er fortræffeligt

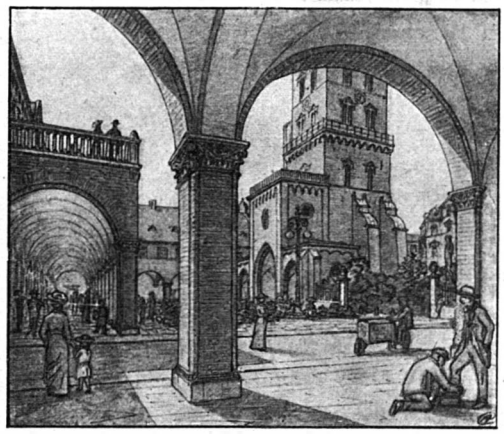

A. Clemmensens Forslag til en Bygning med Buegange paa Nikolai Plads.

samlet om sit Vandbassin. Derimod staar det ikke nær saa godt til med Østre Anlæg, skønt det havde akkurat lige saa gode Forhold at gaa ud fra. Saa længe Volden laa der, gav den en udmærket Begrænsning. Den nye Jernbanegrav isolerer ogsaa Parken ret godt, og de prægtige gamle Kasernebygninger giver en god Støtte. Fra Stokhusgade til Østerbro ligger en Rest af det gamle Anlæg, som ubetinget maa bevares. Man gyser ved Tanken om, at Brolægningsvæsenet skulde gøre det »ordentligt« og »pænt«.

Ved denne Side af Østre Anlæg gaar det endnu an. Men kommer man om ad Sølvgade og Stockholmsgade, saa er det, som om Park og Gade er ganske uvidende om hinandens Eksistens, og det sølle Stakit og Jerngitter aner

Nytorv.

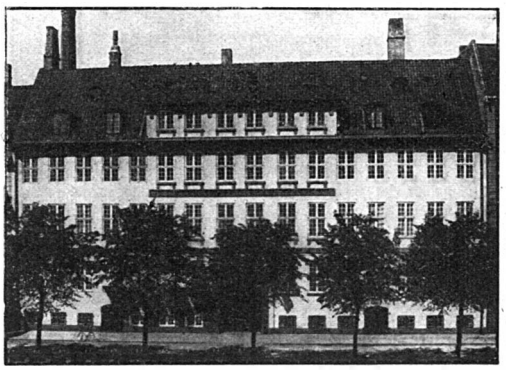

Heerings Gaard i Overgaden n. V.

ikke, hvad der er Ret og hvad der er Vrang. Ude ved Østerport gaar det lidt bedre, fordi der er Forskel paa Terrainhøjden; men det virker dog noget overklippet, og Saaret ud mod Banelegemet bløder endnu.

Har Østre Anlæg ingen ordentlig Afgrænsning, saa mangler det ogsaa ordentlige Indgange. Især ved Sølvgade og Stockholmsgade smutter man underlig sidelængs ud og ind af nogle Laager. Ligesom rent tilfældig skifter Situationen fra Gade til Park. Man »træder ikke ind«, Parken »møder« en ikke. Ogsaa her er Ørstedsparkens Indgange meget bedre, baade ved Teknisk Skole, med det ypperlige Terrain ned mod Vandet, eller ved Østifternes Kreditforening. Man kunde ogsaa fremhæve Indgangen til Frederiksberg Have fra »Runddelen«. Fortrinligt aabnede Søndermarken sig, dengang det mægtige Vandbassin endnu laa lige overfor Slottet.

For at faa Rede paa, hvilke Krav der kan og bør stilles til en Park, maa man først klargøre sig, hvori Parkens Væsen efter sine Grundtræk bestaar. Jeg skal forsøge at pege ganske kort paa dette.

De Bestanddele, hvoraf en Park dannes, er Terrain (Jordoverflade), Plantevækst, Vandløb eller Vandbassin, eventuelt architektoniske Dele og Monumenter (Billedhuggerarbejder). Dertil kommer Indhegning og Adgange.

Med Hensyn til Terrain har Hovedstadens Parker haft yderst gunstige Vilkaar at gaa ud fra — undtagen den nye Fælledpark, i hvilken dette Spørgsmaal dog er grebet godt an. Som Regel er de gode Vilkaar ogsaa godt benyttede. Men Behandling og Vedligeholdelse kunde tyde paa, at Sansen for Terrainets Betydning som Hovedfaktor i Tidens Løb er sløvet noget. Man værner ikke mere om de ypperlige Værdier i det gamle Voldterrain, som havde man glemt, hvor betydningsfuldt det er for Øjet at kunne føle de hele, plastiske Flader i Voldskraaningerne eller de ubrudte bølgende Former i de liggende Flader. Atter her staar det bedst til i Ørstedsparken. Ganske vist er her Bastionen svunden ind til en karakterløs Høj, dækket af karakterløse Busketter og Blomsterbede, saa Ørsteds Monument staar som i en Skammekrog; men iøvrigt er Terrainet godt herinde, baade i Brinkerne ned mod Vandet, i den store Plæne, hvor »den døende Galler« staar, og navnlig i den pragtfulde bredt rundede Skraaning indenfor Indgangen ved Teknisk Skole. Dette glatte, fast formede Plan, der føjer sig saa ypperligt om Vandet, med sit kortklippede Grønsvær, er det en Fryd for Øjet ligesom at »føle« hen over.

Ved Langelinies Omdannelse efter Frihavnens Anlæg blev der baade ved Adgangen fra Grønningen og ved Baadehavnen skabt gode Vilkaar i Terrainet, men man har ikke ret forstaaet at fremhæve eller klargøre dets plastiske Egenskaber.

Manglen paa Sans for Terrainets plastiske Formværdier viser sig især i en Tilbøjelighed til at ladé Plantningerne tilsløre dem. Atter er det værst

i Østre Anlæg, hvor der næsten er erklæret Terrainfaderne aaben Krig. I stigende Omfang dækkes de med Buske, som ingenting siger, men bare fylder op, saa Parken lidt efter lidt kommer til at ligne et gammelt Faar med filtret og tottet Uld. Det gør ikke mindste Indtryk paa mig, om man svarer, at nogle af disse Buske er Roser, eller at Tilplantningen paa Bastionens Skraaninger sker for at holde de slemme Drenge borte. Man maa hellere sætte Skraaningerne i Stand en Gang imellem. Og paa Bastionens nye Skraaning ned mod Banelegemet har man da ikke nogen saadan Undskyldning for at forkludre Fladen med Buske.

Naar man har et saa ypperligt Terrain at gaa ud fra, er der dobbelt Grund til at huske paa, at Terrainet var det givne, som Plantningen burde søge at komme i Harmoni med. I en Blomsterhave eller i en botanisk Have er naturligvis Plantningen Nr. Et — i vor botaniske Have forliges den dog fortræffeligt med Terrainformerne — men i en Park er det den landskabelige Helhed det kommer an paa: Jorden og Træerne fremfor alt andet. Det er ganske underordnet, om Træerne er botaniske Kostbarheder eller Sjeldenheder. Det gælder bare om deres Form, deres Rejsning og Løvets Karakter og Farve. Og Træstammernes klare Forhold til Jorden maa ikke tilsløres ved Rodskud eller Busketter. Det er netop herligt at se de slanke Stammer som kuppelbærende Søjler skyde op af den faste Jordflade, som f. Eks. paa den fornævnte Skraaning i Ørstedsparken eller i den herlige Park af gamle Træer foran Ordrupgaard.

Det er naturligvis ikke min Mening helt at banlyse Busketter. De kan bruges til hensigtsmæssig Inddeling af en Park, til Lukning for Blæst og Træk og Læ for Siddepladser, og til

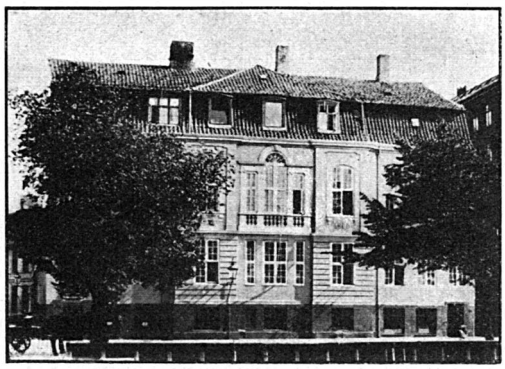

»Stanley«s Gaard i Overgaden o. V.

Lukning af Parker udefter — skønt Lukning ikke altid er nødvendig. Thiergarten i Berlin har slet intet Lukke; i Odense skal man efter Sigende med Held have aabnet »Kongens Have« ud mod Pladsen foran Hovedbanegaarden. Men Busketter skal i alle Fald anvendes baade med Sparsomhed og med Varsomhed just paa Grund af deres Mangel paa plastiske Former og dermed følgende Tilbøjelighed til at gøre Synsindtrykket uldent. Det klare Rumindtryk man faar ved at se ind mellem Stammerne af høje Træer er langt værdifuldere end Busketters uklare Mangfoldighed. Tænk engang, hvor smukt det havde været, om der ved Opgangen til Langelinie, ovenfor Gefionspringvandet, havde været høje Træer under hvilke man, som gennem en »Port«, kunde have set ned over Langelinie og udover Vandet — istedetfor at Udsynet nu standses af et flovt Busket. Dette Forhold kunde dog ved Lejlighed ændres, om man vilde.

Paa Afstand skal Træernes Kuppelrække danne Overgang mellem Terrainet og Luften med Skyerne. Som Mellemgrund faar man en fortrinlig Virkning ved fritstaaende enkelte Træer eller Trægrupper. Paa Landet havde man tidligere saa ofte slige Trægrupper, som det rationelle Landbrug desværre næsten helt har udryddet.

Hvor herlig var ikke en saadan Gruppe af bredt hvælvede Bøge! I en Park egner de slankt opstigende Træer, Popler eller Fyrrer, sig godt til at staa frit i Terrainet, derimod ikke Graner, de virker for spidse og »skørteklædte«. Parkens Træer kan ogsaa mere frit følge Spadseregangen eller samle sig i regelmæssige Alleer, hvor man har Brug for en Plads til samlet Promenade eller hvor man skal markere en Adgang, enten ind i Parken eller fra denne op til en Bygning.

Blomster har et stort Publikum og ikke uden Grund. De giver Farver. Ude i Parken, i større Grønsværflader har man med Held forsøgt at »strø« Blomster frit — i Reglen Tulipaner eller Crocus — saaledes at de nøje gaar ind i Fladen blot som en oplivende Farvebestanddel. Men egentlige Blomsterbede bør man være meget varsom med i en Park. De bryder dens Karakter paa uorganisk Maade, og kommer ikke let i Harmoni med deres Omgivelser. Øjet skal i Parken kunne glide frit hen over Jordfladerne, men Blomsterbedene holder det fast og kommer let til at virke som henslængte broderede Sofapuder, medens de paa rette Sted vilde virke som Blomster. Disse skal nemlig behandles efter deres egen Natur, ikke som »Dekoration«. De hører hjemme under det snevrere Begreb »Have«, hvor Gartneren kan give den sin nænsomme Pleje i det enkelte. Hvor de skal gro, maa der være lunt og lukket, Læ for Storm og Støv. Man skal gaa i Ro med Blomster, der skal helst være lidt Præg af Søndag hos dem, for at de skal faa den rette Virkning paa Øje og Sind. De skal vokse paa et fredet Sted, afsondret fra alt hvad der minder om Vej og Færdsel, ikke blot fra Gadens Stimen, men ogsaa fra Morgenturenes Trav og fra dem, som blot skyder Genvej gennem Parken.

Det er en ren Misforstaaelse, at Blomsterbede skal anbringes i Græsplæner. De maa gerne helt udfylde deres Bede. I Stedet for Græs kan man have lave Buxbomhegn, Stenkantninger, Balustrader. Der kan pyntes med Vaser af Sandsten eller Marmor, med Kildevæld, med Bænke, med smaa Figurer. Men Monumenter og store Statuer passer ikke i Blomsterhaver.

Man kunde vel tænke sig en Forbindelse af Blomsteranlæg og Park, om man vilde vende tilbage til den gamle franske Stilisering, hvor Hovedvægten blev lagt paa Bedenes snørklede Linier. Men det er saare tvivlsomt, om en saadan Tilbagevenden vilde være ønskelig. Slige Parker uden Træer, uden Skygge vilde virke stive paa vor Tids Publikum og hurtigt forjage det. De er opfundne under Forhold — ved Slottene — hvor man havde nok af fri Natur, af Mark og Skov uden om, og de var der født af en Modsætningens Lov, som ikke findes paa tilsvarende Maade i moderne Storbyer.

Vandløb og Vandbassiner har en værdifuld Evne til at virke oplivende paa Øjet. Der er en Modsætning mellem det lunefuldt skiftende selv i det jævneste Terrain og Vandets ligesom glatslebne Overflade, som Øjet har et eget Velvære ved at føle hen over. Dermed forbinder sig Bevidstheden om Vandets bløde og vigende Stof, om at der er noget under Overfladen — det lokker og ægger Fantasien. Sætter Vinden Overfladen i glidende Krusninger, kommer et Bevægelseselement til, som yderligere ægger Fantasien, minder om Aa eller Flod ad hvilken man kunde føres langt bort i fjerne og ukendte Egne mellem Breddernes vekslende Indtryk. Jeg husker en Morgen for mange Aar siden paa Smedelinien, et ensomt Øje-

blik, da en enkelt hvid Svane kom glidende imod mig midt ad Kastelsgravens blanke Vand, med to lyse Kølvandsstriber efter sig. Jeg glemmer det aldrig, det var som selve Eventyret kom mig tavst tog forventningsfuldt imøde. Jeg mindes en anden Gang, ved den brede Kanal som før i Tiden var Voldgrav omkring Utrecht og hvis Bredder nu er en stor Park med Træer hvis Stammer skyder som høje Søjler op af Jordfladen — uden Underskov. Der kom lave bugede Pramme stagende med svære Hølæs, krusende Spejlet af de store Træer, og Fantasien sattes i Bevægelse til at mangedoble Synsindtrykket ved Forestillinger om de brede og side Enge, hvorfra Kanalen kom — disse hollandske Enge med Kvægflokkene hvor pludselig her og der Sejlet af en Baad rager op og tegner sig mod Luften — og om det store Hav mod hvilket Kanalens Vande ustandseligt flød videre.

En Vandflade har ikke blot sin Blankhed, sit Spil af Lys og Farver, men tillige sine Spejlinger, denne mærkelig illuderende Forening af den vandrette og den lodrette Udstræknings tilsyneladende Modstrid. Det fladeste Vand kan jo ved Spejling af Himlen og dens drivende Skyer faa Udseende af en uendelig Dybde. Selv Bevidstheden om, at dette er en Illusion, lokker ogsaa Fantasien, Nerven i Menneskets aandelige Tilværelse, Forudsætningen for al Kultur. Ved de nævnte Egenskaber betyder Vandet saa meget i en Park, og derfor er det en vigtig Sag at skaffe det rette harmoniske Forhold mellem Park og Vand.

Vandet maa ikke isoleres for meget, ikke gøres til en »Grøft« i en Afkrog af Parken. Heller ikke maa man dække Synet deraf. Tvertimod bør man lade det spille den størst mulige Rolle i Parken, som det efter sit Omfang og sin Plads er i Stand til. Og det skal sættes

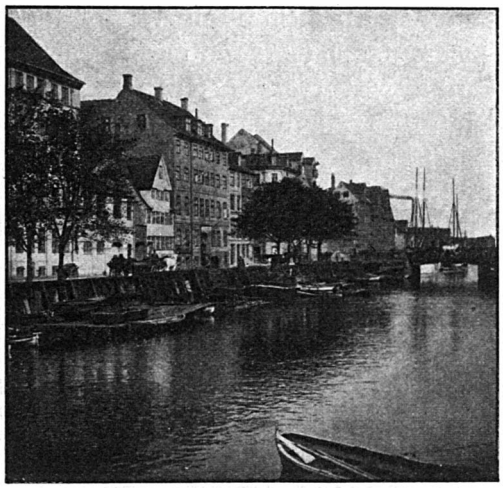

Fra Christianshavns Kanal.

i harmonisk Forhold til det omgivende Terrain. Lad det flyde mellem brede græsklædte Bredder, hvor det kan ligge aabent og »tage Himlen i Farve« og spejle de høje fritstaaende Træer. Visse Steder kan Træer og Planter fortroligt lude ud over Vandfladen; og hvor Vandet trækker sig sammen i smallere Løb, maa Træerne gerne staa tæt og overhvælve det med deres Løvtag i bløde grønne Skygger og Spejl. Grænsen mellem Bred og Vandflade maa ikke brutaliseres. Det er smukt, naar den brede Grønning ligesom vokser helt ud i Vandet og Græsstraaene bader sig deri. Hvor ofte har vi ikke beklaget, at dette i sin Tid blev saa ganske forsømt ude ved Søerne. I Schwerin, som ligger mellem Søer af udpræget Lighed med dansk Landskab, der kunde vi lære, med hvilken Nænsomhed sligt kan gøres uden at opgive den »Orden« som kræves langs Byens Gader. Gaar gruslagte Spadseregange helt ud til Vandet, er det fornøjeligt med en »Strandbred«, hvor Krusningerne kan skvulpe som smaa Bølger og man kan se Bunden gennem deres Glasklarhed. Skal man nødvendig have en Afgrænsning som fæstner Jorden imod Vandet, saa kan man have Kantninger af huggen Sten, men

da helst med Stenbalustrader (ikke Jernstænger), eller man kan lægge en Kant af Natursten. Men saadanne Pilefletninger, som man har valgt at lægge i Østre Anlæg — uden nogensomhelst Nødvendighed — det er en Uting af Smagløshed og burde hurtigst muligt fjernes.

Bygningselementer gør ofte godt i en Park. Naar de anbringes i rette Maal og Maade kan de heldigt betegne dens Samhørighed med Byen, som de andre Steder betegner Samhørighed med et Slot. Vi har ikke synderligt af saadant, i en Hast ved jeg ikke andet at nævne end Herkulespavillonen i Rosenborg Have, Apistemplet og det kinesiske Hus i Frederiksberg Have. Anbringes Bygningselementer med tilstrækkelig Smag i Harmoni med Omgivelserne kan de paa heldig Maade bidrage til at betone de opstigende eller liggende Udstrækninger, følgende dem eller i Modspil med dem, og derved blive et pikant Krydderi, der lader Helheden smage endnu bedre og finere. Broer, Trapper og lave Balustrader følger Jordfladen, Obelisker og Søjler fremhæver det lodrette. Begge Dele kan forenes: jeg mindes fra Parken ved Peterhof en Bro, som bar en overdækket Søjlerække; denne Forbindelse af det aabne og det lukkede, af de vandrette og de lodrette Linier, der yderligere forstærkes af Vandets Spejling, gav en ypperlig Virkning. Jeg mindes ved Petit-Trianon et lille aabent søjlebaaret Rundtempel, i hvis Midte stod en Amorstatue; det ligger paa en lille Ø og tager sig nydeligt ud. [I lignende Smag skulde man have komponeret Finsens Monument, som et lille Tempel med hans Buste paa en Sokkel og en Indskrift rundt om Gesimsen. Til realistisk Statue egnede hans Skikkelse sig ikke — som Vilh. Bissen plejede at sige: »Disse Buksemænd er saa fæle«. Og allegoriske Figurer fortæller ikke vor Tids Mennesker noget.]

Et naturligt Sted til at anvende Bygningsformer er Parkens Indgange. Man maa bare huske paa at faa dem i god harmonisk Sammenhæng med Parkens øvrige Indhegning. Svære murede Indgangsporte, selv om de ellers er ganske kønne, som ved Ørstedsparken, kan aldrig komme i nogen god eller fornuftig Forbindelse med et Stakit eller et Jerngitter. Dette sidste er overhovedet et vanskeligt System at faa noget godt ud af, en rigtig Mur vil altid være det smukkeste i og for sig, men paa den anden Side vil ogsaa de, hvis Vej gaar uden om Parken, have Fornøjelsen af at se ind i den. Ved Kongens Have har Meyn løst Problemet godt ved at anvende høje Piller og et fast Fodstykke af Sten under Jerngitteret, og derhos give det hele et architektonisk Hold ved de smaa Pavilloner. Man kunde ogsaa tænke sig Problemet løst ved at bygge en Muri 1½—2 Alens Højde og derover lade Murpiller skyde op med Jerngitter imellem. Vaser ovenpaa Murpillerne kunde komme til at se godt ud. Ved Parkindgange er Søjlearchitektur — som f. Eks. i Hyde Park i London — altid god, fordi Søjler ved deres faste architektoniske Stilisering af det opadskydende giver en god Overgang fra Gaden til Parkens Træer. Af samme Grund virker Søjler godt ved Bygninger inde i en Park, jfr. Apistemplet i Frederiksberg Have. Men iøvrigt kan om slige Bygninger ikke siges andet end dels at man maa være sparsom med dem, og dels at deres Stil maa vælges og stemmes efter Omgivelserne. *(Sluttes.)*

GENERALFORSAMLINGEN D. 27. FEBRUAR 1919

Efterat Overretssagfører Johannes Werner var valgt til Dirigent, aflagde Formanden kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Thorvald Jørgensen Beretning om Virksomheden i 1918, hvilken Beretning i Uddrag var gengivet i sidste Hæfte af »Forskønnelsen«. Kassereren, Postkontrollør Otto Asmussen fremlagde det reviderede Regnskab, for hvilket der gaves Decharge. Beretningen gav Anledning til nogen Diskussion, i hvilken deltog Proprietær Ralff, Arkitekt Cosmus Bræstup, Løjtnant Degenkolw, Biblioteksskustode H. Mortensen, Borgerrepræsentant Fr. Olsen, Bogholder Vefling og Havearkitekt Johannes Tholle.

Derefter foretoges Valg af Bestyrelse og Raadgivende Udvalg.

Bestyrelsen bestaar herefter af d'Hrr.:

kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Thorvald Jørgensen,
Sagfører L. F. Kock,
Arkitekt Aage Rafn,
} fratræder efter Tur 1920.

Ingeniør, cand. polyt. Svend Koch,
Forfatter, cand. mag. Sophus Michaëlis,
Arkitekt K. Varming,
} fratræder efter Tur 1921.

Billedhugger Ludv. Brandstrup,
Overretssagfører Stefan Hetsch,
Grosserer Christian Holm,
} fratræder efter Tur 1922.

Det raadgivende Udvalg bestaar herefter af d'Hrr.:

Boghandler August Bang,
Toldinspektør Ivar Berendsen,
Theaterchef Greve Brockenhuus-Schack,
Billedhugger A. Bundgaard,
Professor ved Universitetet Frantz Dahl,
Redaktør Kr. Dahl,
Direktør Benny Dessau,
Maler N. V. Dorph,
Grosserer Andreas Erlandsen,
Havearkitekt Erstad-Jørgensen,
Ingeniør, cand. polyt. Alex. Foss,
Generalkonsul Vald. Glückstadt,
Redaktør Christian Gulmann,
Generalkonsul Johan Hansen,
Direktør Helge Jacobsen,
kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Magdahl-Nielsen,
Billedhugger Carl Mortensen,
Hofdekorationsmaler H. C. Nielsen,
Prof. ved Kunstakademiet, Arkitekt M. Nyrop,
Konsul P. Nørgaard,
Sporvejsdirektør Kai Nørregaard,
Apoteker Victor Pedersen,
Prof. ved Universitetet, Dr. juris Carl Torp,
Arkitekt Gotfred Tvede,
Overretssagfører Johannes Werner,
— F. Wolff.

Endelig genvalgtes Foreningens Revisorer, d'Hrr.:

Fuldmægtig i Overretten, cand. juris E. Bissen og
Bankfuldmægtig, cand. jur. O. Møhl,

samt Revisorsuppleanterne, d'Hrr.:

Papirhandler, Grosserer R. Wasmann og
Overretssagfører H. F. Ulrichsen

Efter Generalforsamlingen holdt Docent ved Kunstakademiet P. Johansen et Foredrag, som vi efter Forfatterens Manuskript bringer i dette og det følgende Hæfte af Tidsskriftet.

NYE MEDLEMMER

Den nu afsluttede Optælling af de ved Foreningens Medlemmer indmeldte nye Medlemmer har givet til Resultat, at der gennem ældre Medlemmer er tilført Foreningen 468 nye Medlemmer. Som det Medlem, der har tilført Foreningen det højeste Antal Medlemmer, staar Løjtnant A. Degenkolw med 18 nye Medlemmer, dernæst følger Assistent H. Amhoff og Bogholder Vefling (hver med 15), Forfatteren Henning Brøchner (13), Koncertsanger Bartroff og Forretningsfører Schøning (hver med 12), Grosserer Segelcke og Møbelarkitekt Henriksen (hver med 9), Fru Børge Janssen og Assistent G. S. Boye (hver med 8), stud. med. Laurentius Holm, Litograf H. Hansen og Assistent S. A. Hansen (hver med 7), Bogholder Krogh Johansen 6, Arkitekt Aage Rohde, Stukkatør E. Petersen, Trafikassistent A. Andersen, Sagfører L. F. Kock, Malerinde Amelie Jensen, Fabrikant Reinh. v Hauen (hver

5), Direktør J. MICHELSEN, Repræsentant SCHILLING, Arkitekt OTBO, Bogtrykker K. LORENTZEN, Tegner A. M. JENSEN, Fabrikant H. HAXTHAUSEN, Fabrikant A. GOOS, Oversergent O. FREDERIKSEN og Købmand C. ELLERMANN (hver 4). 10 Medlemmer har endvidere hver indmeldt 3 Medlemmer, 43 hver 2 Medlemmer og 141 hver 1 Medlem.

Angaaende de Kunstgenstande, der i Henhold til Planen tilkommer de paagældende, er hver enkelt af disse sidste tilskrevet.

Vi har da blot tilbage her at bringe dem alle en Tak for den Interesse de saaledes har vist for at skaffe Foreningen Tilgang, ligesom vi ogsaa beder de Medlemmer, der ved at stille Præmierne til Raadighed for os har muliggjort Fordelingen, modtage vor forbindtligste Tak.

GAVER TIL FORENINGEN

Foruden de tidligere nævnte Gaver har vi haft den Glæde at modtage følgende Beløb:

Lehnsgreve KNUTH, Knuthenborg .... 100 Kr.
Grosserer A. FONNESBECH ..... 50 -
Direktør, Dr. THORV. MADSEN ..... 50 Kr
Direktør, Kaptain HERM. EWALD ..... 100 -

Bestyrelsen bringer sin bedste Tak for disse gentagne Beviser paa Medlemmernes Velvilje.

FORENINGENS AARSMEDAILLE

Det har vist sig umuligt at faa Medaillen færdig saa betids, at den iaar kan uddeles paa Foreningens Stiftelsesdag (9. Maj). Uddelingen vil først finde Sted paa et senere Tidspunkt.

DYREHAVEN

FRA en Række Medlemmer af Kunstakademiet er der til den af Landbrugsministeriet angaaende Dyrehaven nedsatte Kommission indsendt en Skrivelse, i hvilken det bl. a. udtales:

»Al Hugst i Dyrehaven, der tilsigter en »Forskønnelse«, maa absolut undgaas som ubetinget ødelæggende. Der bør ikke foretages det mindste Indgreb, som har til Hensigt at forandre Skovens landskabelige Præg. At omforme dette ved Udhugninger, der skal danne nye »Udsigter«, eller lignende Foranstaltninger efter parkmæssige Hensyn, vil være en »Frisering« af Skoven og en fuldkommen Misforstaaelse. En saadan Fremgangsmaade har præget den senere Tids Drift, og der er desværre Beviser for, at man agter at fortsætte saaledes. Derom vidner f. Eks. de dødsmærkede Træer omkring de blaa Bomme og langs Kæmpegravsvej.

Nyplantning af Hensyn til Dyrehavens Bestaaen bør, saa vidt det overhovedet er muligt, ikke ske paa Bekostning af dens gamle og anselige Træer. Thi netop disse giver denne Skov fremfor nogen dens ærværdige Skønhed. De hundredaarige Ege- og Bøgekæmper og de mægtige, ranke Ædelgraner udgør sammen med de gamle Tjørne Dyrehavens fornemste Prydelser. Fornyelse ved Ungskov bør derfor finde Sted paa Omraader, hvor den i mindst mulig Grad vil indvirke paa Bestanddelen af gamle, karaktergivende Træer. Vi maa paa det bestemteste protestere mod den hensynsløse Hugst af store, gamle og monumentale Træer, der har fundet Sted, og hvorpaa der desto værre aldrig vil kunne raades Bod, som noget i allerhøjeste Grad beklageligt.

Ved Amputering af halvt udgaaede Grene og Fældning af døende Træer har man efter vor Mening ikke vist tilstrækkelig Forstaaelse af disses karakteristiske, »forvitrede« Skønhed. Denne særpræger Dyrehavens landskabelige Karakter og forlener den med en ærværdig Ælde. De døende Kæmpers Skønhed er af allerstørste æstetiske Værdi. Man bør derfor her fare frem med yderste Varsomhed og Skaansel.

Som naturlig Følge af ovenstaaende Betragtninger skal vi fremføre, at Princippet for Dyrehavens Drift absolut bør være Fredning og Vedligeholdelse. Skoven bør have Lov til fortsat at leve sit eget frie Liv, saaledes som Naturens Love dikterer det. Al Drift bør kun modarbejde Opløsning og Undergang og afholde sig fra Angreb paa, hvad Skoven ejer af Skønhed. Vi kan her henvise til en Autoritet paa Forstvæsenets Omraade, nemlig Overforster, Kammerherre P. E. Müller. Han har i »Forskønnelsen«, Aarg. 3, 1913, S. 13—18, givet en smuk, paa dyb Forstaaelse baseret Karakteristik af Dyrehavens Skønhed og udtalt Anskuelser, som vi ganske kan tiltræde.«

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Frederik VI's Statue i Frederiksberg Have (H. V. BISSEN).

ET OG ANDET OM GADER, PARKER OG MONUMENTER

FOREDRAG HOLDT I FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE D. 27. FEBRUAR 1919

AF

DOCENT P. JOHANSEN

III.

Med Hensyn til Monumenter og Billedhuggerarbejder, da synes man i Praksis at gaa ud fra, at i en Park lader sig af dette Slags opstille saa nogenlunde hvad og hvormeget man finder for godt. Afskrækkende Eksempel er dog Kongens Have. Bl. a. dèr kan man blive belært om, at ærlig Kunstbegejstring og indgaaende Forstaaelse af Kunst ingenlunde altid følges ad. Det gaar virkelig ikke an at klatte Billedhuggerarbejder i en Park som man stiller Nips paa en Dameétagère. For det første skal Billedhuggerarbejderne i sig selv have et saa betydeligt og ægte kunstnerisk Værd, at man ikke udsættes for at blive ked af at se paa dem, netop paa offentlig befærdet Sted, hvor man idelig kommer om ved dem. I den Henseende er man for det meste altfor lidt kræsen. Dernæst skal Billedhuggerarbejderne

egne sig for den Plads, man giver dem, saa de kan skaffe sig Hjemstedsret i Parken. Michel Angelos »David« eller Bronceafstøbninger af antike Figurer vil, trods deres kunstneriske Værd, altid synes fremmede i en dansk Park, og se ud, som de var sat ud af et Museum paa Grund af Pladsmangel eller Rengøring. Parken er en Del af Landets Jord, og paa den passer bedst Landets egen Kunst, naar denne er virkelig god og anbringes saaledes, at den kommer i Harmoni med Omgivelserne. Som et Eksempel paa fortrinlig Anbringelse kan nævnes Frederik VI's Statue i Frederiksberg Have. Men stiller man en Brøndkarm midt paa en Græsplæne, hvor der ingen Brønd er, saa bliver Virkningen uharmonisk. Overhovedet kunde vi snart trænge til en Udrensningskommission overfor vore Parker. Det er langtfra alt godt, hvad der under megen Reklame gives ud for Kunst, og Pressen er undertiden lidt for villig til at give Reklamen sin Haandsrækning. Overhovedet er det en almindelig, men derfor ikke mindre grundig Misforstaaelse at udlægge Samfundets Interesse i at støtte Kunsten, ɔ: bringe økonomiske Ofre for at erhverve god Kunst, udenvidere som ensbetydende med en Pligt til at støtte Kunstnerne — og saa tage hvad der følger paa af Kunstværker. Det er en stor Fejltagelse at tro sig fri for Ansvar, fordi »Kunstværket« er en velment Gave, og saa tage imod det uden nøje og kyndig Prøvelse. Det er menneskeligt at begaa Fejltagelser, men det er pinegalt at føle sig bunden for Tid og Evighed til sine Fædres Fejltagelser, saa man aldrig mere tør fjerne et »Kunstværk«, som man engang har været saa uheldig at faa opstillet. En saadan Fejltagelse er foruden »Danserindebrønden« o. a. ogsaa det i disse Tider meget omtalte Danmarksmonument. Det er blevet til, fordi en hæderlig Billedhugger havde undfanget denne Idé og fik Held til at skaffe Penge til dens Gennemførelse, og det er en Misforstaaelse at tro, at det er fremstaaet af Trangen til at sætte Kong Christian IX et Monument. Han kunde vel have fortjent et bedre, og det er sandelig ingen Impietet mod hans Minde at fjerne et Monument som dette.

Derimod bunder den Kritik, som ogsaa i dette Tidsskrift er kommen til Orde overfor Kai Nielsens Skulpturer paa Blaagaards Plads, i en Miskendelse af deres kunstneriske Værdier. De viser tværtimod en Kunstner, som er født Billedhugger, med den rigtige plastiske Fornemmelse »i Fingrene«, den umiddelbare Besjælethed af den Formfølelse, som er Skulpturens Væsen. Og de skal nok hævde sig i Eftertiden. Men det skal paa den anden Side indrømmes, at paa Blaagaards Plads kommer de ikke kunstnerisk til deres Ret, fordi de dér henvender sig til et Publikum, som ikke kan have Modenheden til at forstaa og værdsætte dem. Jeg hørte en Dag en lille Pige pege paa en af disse Figurer med Ordene »det er en Dævel«. Kai Nielsens Skulpturer burde staa et Sted, hvor de blev sete af det i kunstnerisk Henseende højst udviklede Publikum, som kunde paaskønne dem efter Fortjeneste. Paa Blaagaards Plads forfejler de ogsaa Hensigten, idet de af Publikum dér næsten uundgaaeligt maa opfattes som skildrende Arbejdets ydre Lidelser, dets »Slavekaar«, medens det dybere Sjælsindhold bliver uforstaaet. I et Arbeiderkvarter vilde en Meuniers klassiske Idealisme i Synet paa Arbejderen utvivlsomt finde langt bedre Jordbund.

For at komme tilbage til Parkerne: Statuer maa naturligvis anbringes saaledes, at man uden Vanskelighed

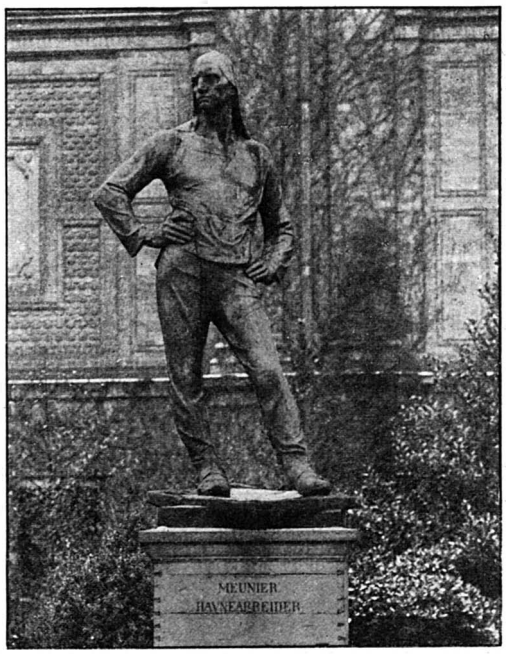

To af MEUNIERS Broncestatuer ved Ny Carlsberg Glyptoteket.

kan se dem ordentlig. Men de maa dog ikke stilles saadan op ad Spadseregangene, at man faar Fornemmelsen af at kunne komme til at puffe til dem eller træde dem over Tæerne. Jeanne d'Arc i Ørstedsparken, med sin visionære, verdensfjerne Indad skuen trænger til en stille og rolig Plads. »Sliberen« staar saa nær, at man frygter, han skal tage os ved Næsen og barbere os med sin store Kniv; Figurens mythologiske Betydning kender de fleste Forbigaaende jo neppe. Men den lille Hermes sidder godt under Træet.

Indskrifter skal nok være stilfulde, men dog let læselige. Det glemmes altfor ofte paa moderne Gravstene. Og det er glemt paa et Monument, som har faaet Plads i Fælledparken; derfor kan jeg ikke anføre, hvem det fremstiller.

Fodstykker bør nøje afpasses efter den Skulptur, de skal bære. Den kunstnerisk ikke særlig værdifulde Gruppe af Løven og Hesten i Kongens Have hævder sig ved sit nydelige Fodstykke. Nutildags nøjes man ofte med en ligegyldig firkantet Blok med nogle ikke mindre ligegyldige Gesimsformer. Sommetider begaas der rene Smagløsheder, som ved Fodstykket under BISSENS Statue af Caroline Amalie i Kongens Have. Denne ypperlige Portrætstatues Skønhed og Fornemhed, dens virkelig kongelige Værdighed, som fra Billedhuggerens Side saa fintfølende og aandfuldt er bragt i Harmoni med Dragtens stort svungne Linier og Flader, er ganske ødelagt ved et Fodstykke hvis Tykmavethed gentager Fladernes Sving i grov Karrikatur. Det rette vilde være, idet Dragtens Linier buer udefter, da at lade Fodstykkets Profiler bue indefter, saa man fik den rette elastiske Virkning mellem Sving og Modsving.

Til Slutning skal jeg tillade mig et Par Ord om Anvendelsen af Farver paa vore Gader og Stræder, idet jeg dog ikke herved tænker paa malede Husfaçader.

Den oplivende Virkning, Farver kan have paa Øje og Sind i vore graa Byer, hvor ogsaa Menneskenes Dragter virker meget stilfærdige i Farve, det fornemmer man ved at se ned ad en flagsmykket Gade, eller blot ved en enkelt klar Farveplet i Færdselsvrimlen, som f. Eks. et Postbuds røde Frakke. Mange har sikkert lagt Mærke til det Princip i Malerkunst, at i hovedsagelige graa eller brune Omgivelser er et enkelt lille Felt af stærk og klar Farve altid sikker paa at gøre en prægtig Virkning. Ganske tilsvarende er Vilkaarene paa vore moderne Gader. De Steder, hvor der kunde være Tale om at anbringe mere udprægede Farver, udgør kun forholdsvis smaa og spredte Pletter: Lygtepæle, elektriske Opstandere, Stakitter, Gittere, Skilte, Porte og Gadedøre er vel de væsentligste. Der bliver altsaa ingen Fare for Brogethed. Men ingenting synes man at være saa ligegyldig for i vor Hovedstad som Farver, og man mærker ikke fra vore ellers med Rette højt anset Malermestres Side nogen Bestræbelse for at modvirke dette og udvikle Smagen for skønne og harmoniske Farver. Tvertimod hersker en vanemæssig eller nødtvungen Tilbøjelighed for holdningsløse og uklare Toner.

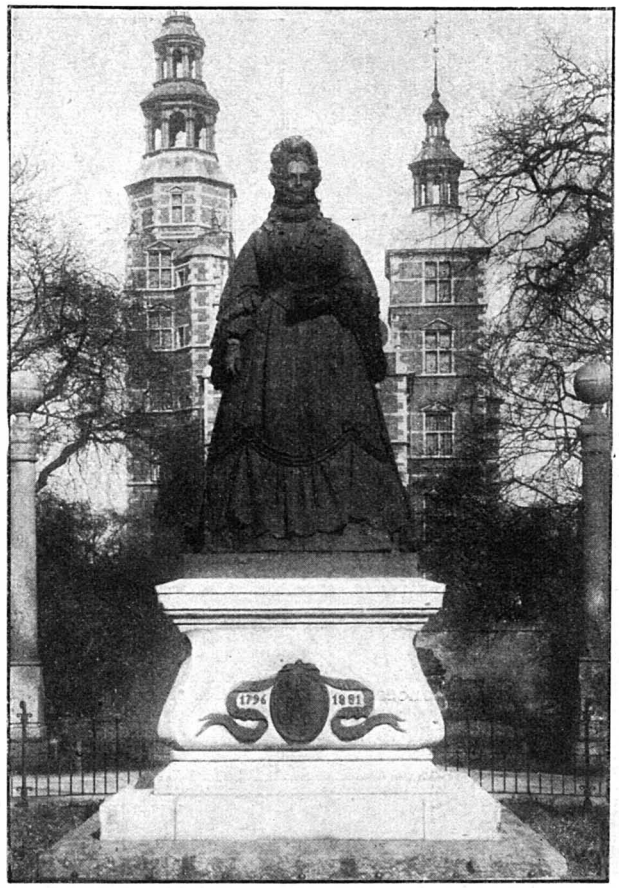

Dronning Caroline Amalie Statuen i Rosenborg Have (V. BISSEN).

I gamle Dage tjærede man Stakitter og Porte, og Lygtepæle malede man sorte. Det gik an, fordi sort ikke blot er virkelig neutralt, men ogsaa virker roligt og luftigt. Men nu oliemaler man alting, og efterhaanden er der kommet en rent forskrækkelig Forkærlighed frem for en rodet, skiden graagrøn Farve, der virker saa ækel som Søsyge. Allevegne møder man den. Lygtepæle og elektriske Opstandere, Plankeværker og Stakitter. Gaa engang ud i Stockholmsgade og lad Øjet gaa fra det nye Stakit om Parkens Legeplads til Skolens Plankeværk lige overfor. Eller gaa hvorsomhelst og man vil finde tilsva-

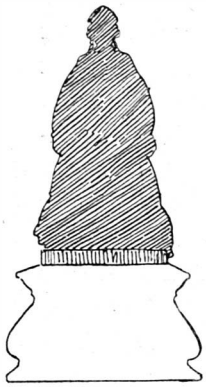

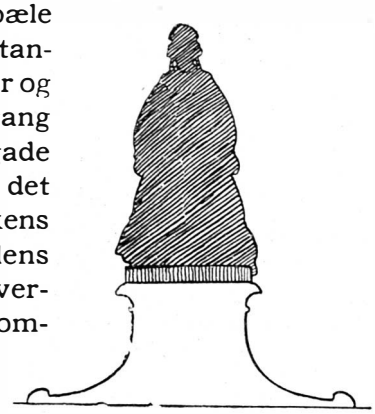

rende »neutrale« Smagløsheder.

Hvorfor søger man ikke, netop i vore neutrale Omgivelser, at anvende klare og fyldige Farver? Det kommer blot af Vane — man tænker ikke saa langt. Men ogsaa mellem de klare Farver maa der vælges med Smag. Blaat er altid en vanskeligFarve, som stiller storeKrav til sine Omgivelser. Blaat imod blaa Himmel gaar slet ikke — hvad Reklamegavlene kan overbevise enhver om. En blød violet er straks noget bedre, omend ogsaa den er vanskelig. Jeg mindes i denne Sammenhæng en i min Slægt nedarvet Anekdote om Ingemanns hyperromantiske Hustru, der ønskede et Plankeværk ved hans Professorbolig i Sorø malet. Hun skrev i den Anledning følgende Vers til Ministeren, som var øverste Foresatte for Akademiet:

Det himmelblaat skal være,
at det kan ligne Luft og Atmosfære.

Men hun fik til Svar:

Det smøres skal med Tjære,
at det kan modstaa Luft og Atmosfære.

Hvor godt gult kan virke, kan man se paa Husene i Nyboder, med deres røde Skodder. Men bliver det lysegule for skingrende, saa har man jo de fyldige dybe gule Farver som Guldokker eller Terra de Siena. Det fine og bløde grønne er godt inde i Byen, bl. a. paa Porte, Gadedøre og Skilte, men kan ikke staa sig i Parker overfor Planternes grønne. Paa Parkens Bænke og Borde virker hvidt fortræffeligt. Men rødt er man saa bange for at bruge, skønt enhver ved, at baade Postbude og Brevkasser tager sig godt ud. Rødt behøver ikke at være skingrende, det kan stemmes i en Mangfoldighed af Toner lige fra højrødt til det dybeste blodrøde eller karmoisinrøde. Hvorfor ikke bruge rødt paa Lygtepæle, elektriske Opstandere, Stakitter (af Hensyn til Gadesnavset kunde man nærmest Jorden anvende sort)? Jeg er vis paa, at det vilde virke ganske fortrinligt. Sophus Michaëlis fortæller mig, at i Japan anvendes den fine lakrøde Farve i udbredt Omfang, netop paa Lygtepæle, Stakitter, Broer m.m., og ser herlig ud. Ganske vist er de røde Farver lidt dyrere end de graagrønne,

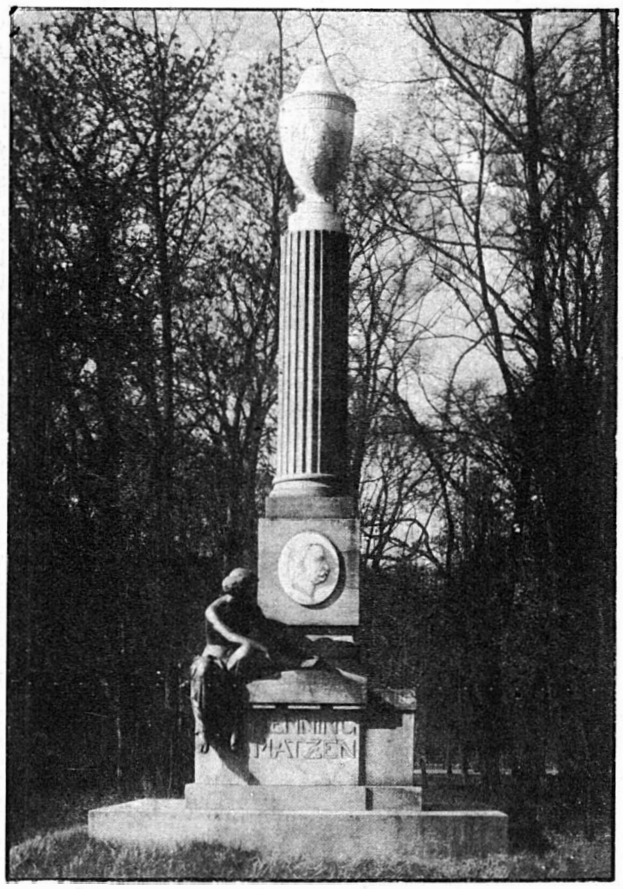

Mindesmærket for Professor H. Matzen i Rosenborg Have (F. Kiørboe og Bundgaard).

men det drejer sig jo ikke om saa store Mængder. Burde man ikke gøre et Forsøg? Man kunde jo prøve sig frem.

Man kunde gøre den Bemærkning — og jeg skal villig indrømme det berettigede deri — at det foran sagte egentlig kun er en Række Selvfølgeligheder. Det burde være unødvendigt at sige dem, men er det maaske alligevel ikke. Ved at færdes iblandt Mennesker opdager man i Aarenes Løb saa grumme ofte, at netop Selvfølgelighederne er for nær paa til at man rigtig ser dem og bliver sig dem bevidst. Det er nu og da ikke af Vejen at give dem en rød Understregning for at faa dem frem for Bevidstheden. Og saa har man jo Lov at haabe, at en og anden Tanke i Tidens Løb kan gro op og drage lidt Følger efter sig — selv om man i Reglen maa have lang Taalmodighed.

TRYKFEJL: Side 33 »tage Himlen i Farve« — skal staa »Favn«.

PRÆMIEREDE BYGNINGER

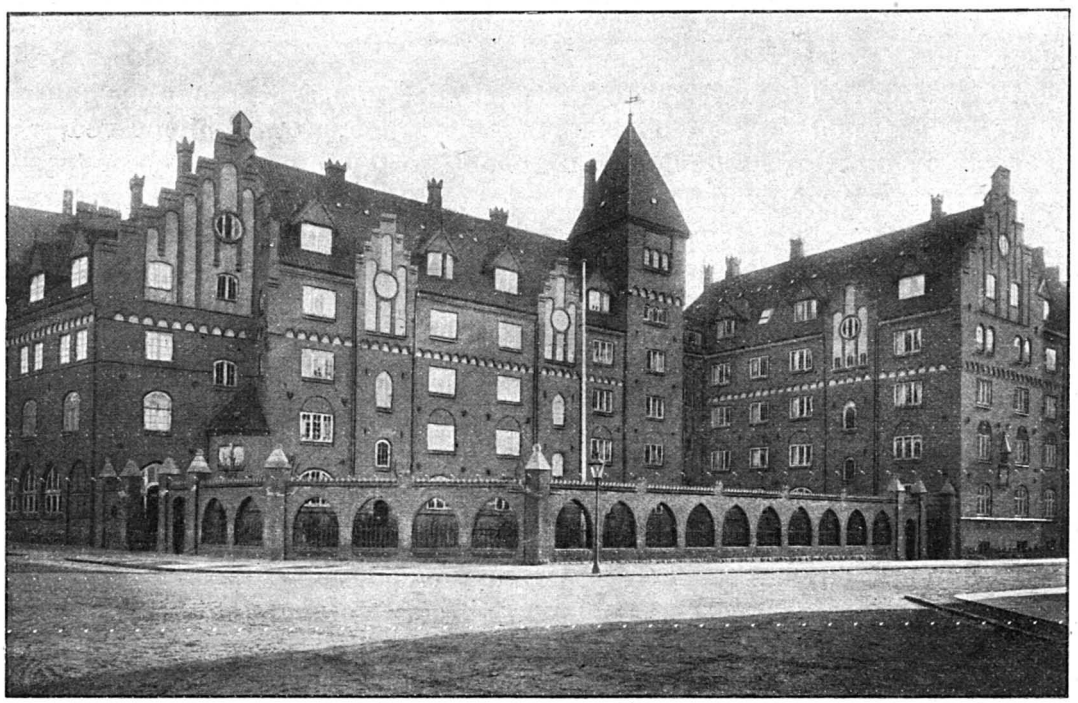

Manufakturhandlerforeningens Stiftelse i Bragesgade (Ark. B. INGEMANN).

Ejendommen Amagerbrogade 136 (Ark. K GORDING).

Ejendom paa Hj. af Christian IX's Gade og Ny Østergade (Ark. EUGEN JØRGENSEN).

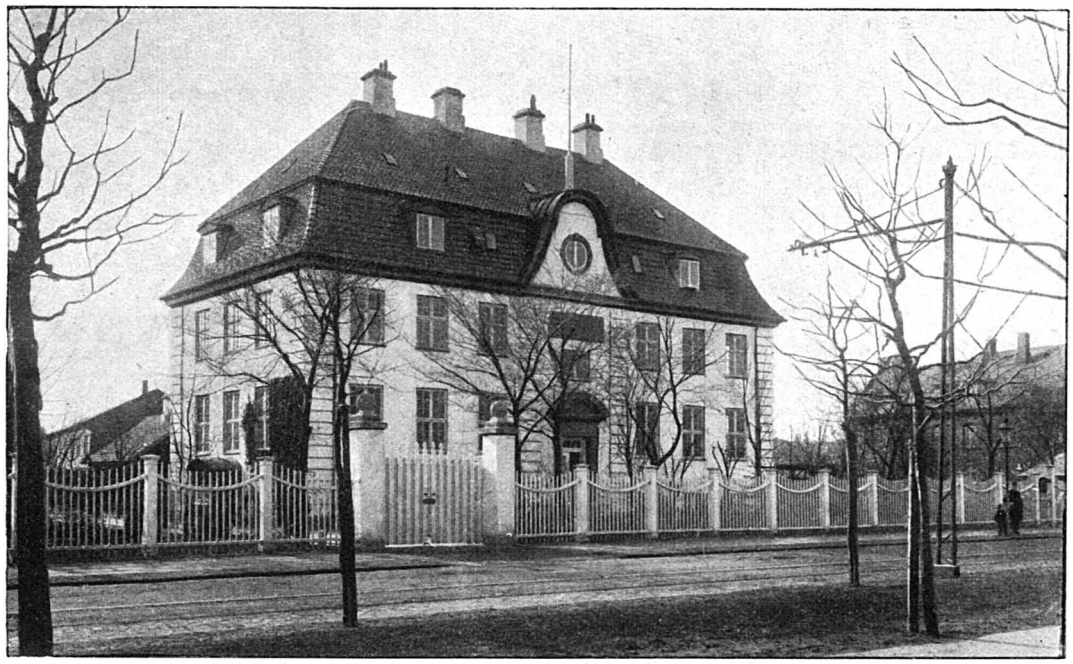

Seruminstitutets Administrationsbygning paa Amager Boulevard (Ark. A. CLEMMENSEN)

BESØG PAA CHRISTIANSBORG DEN 1. JUNI

DER har gentagende til Bestyrelsen været rettet Anmodning om at foranledige, at Foreningens Medlemmer fik Adgang til at bese Christiansborg. Et Besøg omfattende hele Bygningen kan imidlertid grundet paa ministerielt Forbud ikke lade sig arrangere, derimod vil der Søndag den 1. Juni blive Lejlighed for Foreningens Medlemmer til at aflægge et Besøg paa Slottets Rigsdagsfløj under Førelse af Slottets Arkitekter og Ingeniører samt af et Antal Rigsdagsbetjente. De Besøgende vil blive delt i 3 Hold, der vil faa Adgang til Bygningen henholdsvis Kl. 10, Kl. 12 og Kl. 2. Adgangskort *à 25 Øre* faas paa Foreningens Kontor, St. Kannikestræde 13[1] (aabent Hverdage (undt. Lørdag) fra 4–6). Ønskes Kortene sendt pr. Post, maa Begæringen herom være ledsaget af Porto. *Hvert Medlem kan kun erholde eet Adgangskort.*

For de Besøgende vil der være Lejlighed til at indtage Forfriskninger i Rigsdagens Restaurant. For at undgaa Misforstaaelse bemærkes, at hvad der nydes i Restauranten, maa Medlemmerne selv betale, hvorimod Vederlaget til Rigsdagsbetjentene er erlagt gennem Betalingen for Adgangskort.

SALG AF KUNSTBLADE

Restoplagene af nedennævnte Blade efter Tegninger af KR. KONGSTAD:

Marmorkirken. Fotolitografi i 5 Farver (PACHT & CRONE)

Frederik VI's Statue. Træsnit af A. BLOM

Merkurstatuen paa Børsrampen. Træsnit af A. BLOM

sælges *à 2 Kr.* pr. Blad paa Foreningens Kontor. Ønskes de sendt med Posten maa vedføjes 30 Øre til Porto og Emballage.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

WILHELM KÅGE A. B. Kopia.

SPREDTE INDTRYK AF STOCKHOLMSKE FORSKØNNELSES-BESTRÆBELSER

Af Henning Brøchner

III. PLAKATER

Hvad angaar Baggrunden for de stockholmske Plakater: Plakatsøjlerne, følger disse det fra det sydlige Udland velkendte Princip, der gaar ud paa at lade selve Søjlen virke saa decent som muligt og overlade Plakatbeklædningen at vække den fornødne Opsigt, ganske modsat vore hjemlige Eksemplarer, der med sine lidt kluntede Cementcylindre og sin øvre Byggeklodsafslutning virker med en Arrogance, der er mere irriterende end egentlig inciterende. De stockholmske Plakatsøjler er lidet opsigtsvækkende Jærnblikcylindre med en lige saa beskeden Tindekrans — omtrent i Genre med de kjøbenhavnske Eksempler uden for Det ny Teater — og glider selv ubemærket ind i Gadeperspektivet, mens Plakatbeklædningens lyse og brogede Farver i fornøden Grad fanger og fængsler Opmærksomheden.

Mens det ved Omtalen af den stockholmske Arkitektur og Skiltekunst var muligt at demonstrere dens Udvikling og Afskygninger gennem et begrænset Antal typiske Illustrationer, er dette ikke Tilfældet, naar Talen er om de stockholmske Plakater. For det første er Plakaten som periodisk Fænomen ustandseligt underkastet Forandringens Love, saa at en blot faa Maaneder gammel men stadig i bedste Forstand moderne Plakat vil være for-

svundet fra de stockholmske Plakatsøjler og dermed fra den aktuelle Gadekunst. For det andet indeholder den nutidige svenske Plakatkunst foruden de store, produktive Navne adskillige andre, som kun optræder med et enkelt, ret tilfældigt, men ofte fortræffeligt Arbejde, hvilket giver et meget stort Antal Eksempler, langt større end Pladsen tillader at reproducere. Heri ligger Forklaringen og forhaabentlig ogsaa den fornødne Undskyldning for, at der hist og her maa nøjes med en kort Omtale og Beskrivelse af i og for sig typiske og værdifulde Arbejder og iøvrigt forudsættes et nærmere Kendskab hos Læseren til moderne svensk Plakatkunst end det vistnok desværre er Tilfældet.

Den første Begyndelse til den moderne svenske Plakatkunst finder vi antydet allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede i den saakaldte Nyromantiks levende Interesse for den dekorative Kunst i alle dens forskellige Former. Vi finder fra denne Tid saa habile Malere og Tegnere som RICHARD BERGH, NILS KREUGER, ALBERT ENGSTRÖM sammen med Arkitekter som de første Medarbejdere i et Foretagende »Konstärliga Affischer«, der blev ledet af den store Reproduktionsanstalt: Generalstabens litografiska anstalt.

I adskillige af disse Arbejder træffer man som rimeligt er en stærk Afhængighed af Malerkunsten, f. Eks. hos NILS KREUGER, eller en Stagneren i de traditionelle Former, der er saa velkendte fra en vis Periode i snart sagt alle Landes Plakatkunst med deres Sammenstilling af Panorama og Symbol: i Baggrunden et Totalbillede af en Udstilling, et Fugleperspektiv over en By eller et Genrebillede og i Forgrunden de vajende Flag, Byvaabnene, etc. etc. — alle disse Insignier, der forlængst er for velkendte til at vække eller fastholde Interessen hos den tilfældigt forbipasserende.

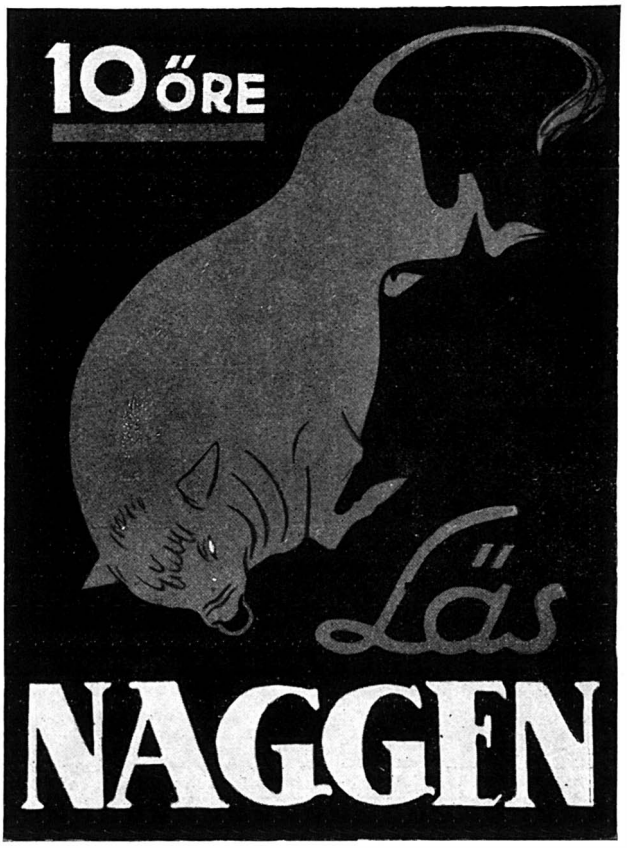

EIGIL SCHWAB A. B. Kopia.

I andre Plakater, bl. a. i en af ALBERT ENGSTRÖM for Stora Bryggeriets Øl, et Led i en Serie paa 10 Numre, finder man stærke Antydninger af den gryende Forstaaelse for den moderne Plakats Aand i Fremstillingens Enkelthed og den kortfattede, suggestive Skrift.

Den ovennævnte Tilbøjelighed til Sammenhobning af mange Detailler til en lidet virkningsfuld og uoverskuelig Ansamling Linier og Farver synes imidlertid stadig at have Tilhængere, idet man finder Antydninger af den saa sent som i OLLE HJORTZBERGS ogsaa herhjemme velkendte Plakat fra »Olympiska Spelen« i 1912, et noget akademisk, men trods alt ret frapperende Arbejde, hvis utallige bannersvingende Ynglinge frembringer en Kakofoni af Linier og Farver, der kun daarligt modsvarer de Fordringer, som de moderne Reklameteknikere ud fra Erfaringen har opstillet som mønstergyldige.

Den i Ordets rette Forstand moderne svenske Plakatkunst daterer sig, fraset enkelte Undtagelsestilfælde, i Virkeligheden saa sent som fra Aaret 1913, der i saa høj Grad blev et Gennembrudsaar, dels gennem Svenska Slöjdföreningens Arbejde for Dannelsen af en moderne, selvstændig Plakatkunst, dels gennem Svenska Dagbladets meget opsigtsvækkende Konkurrence med paafølgende Ud-

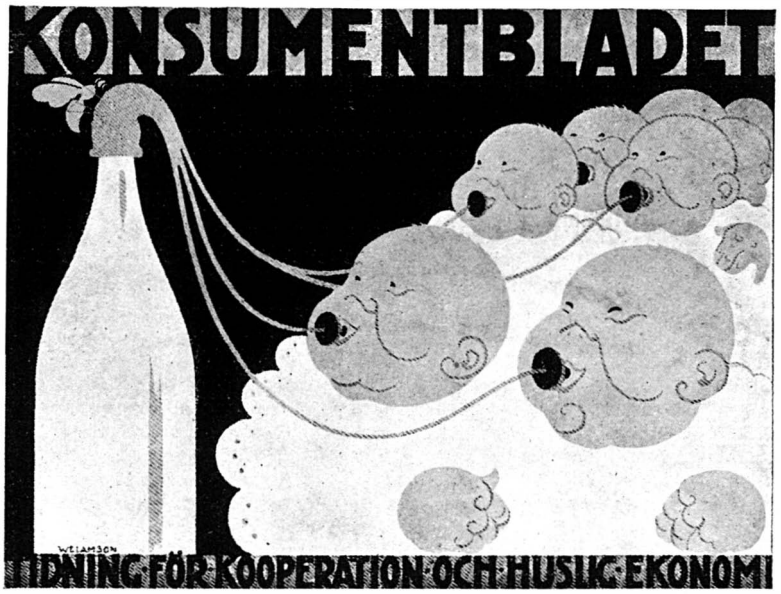

LEON WELAMSON A. B. Kopia.

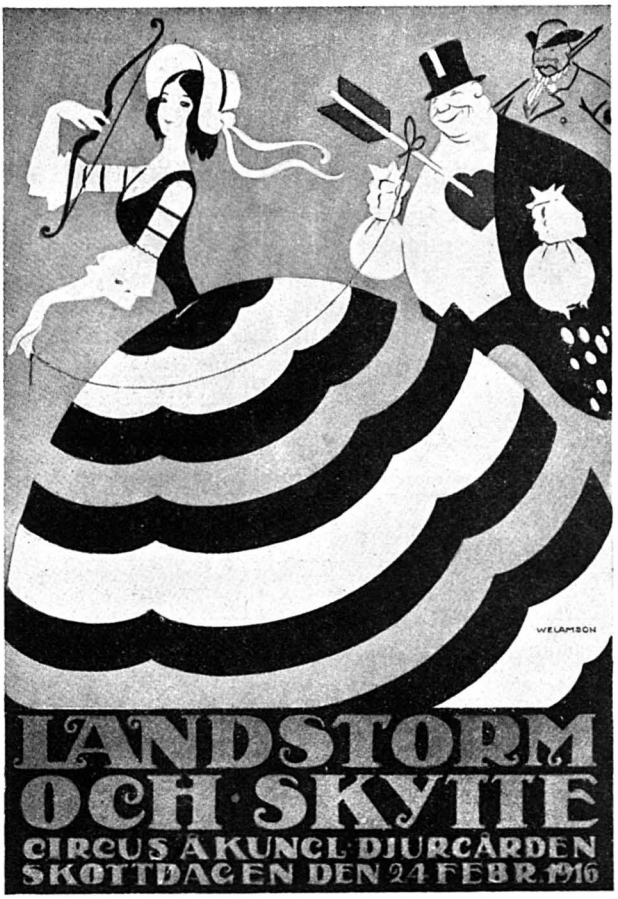

LEON WELAMSON A. B. Kopia.

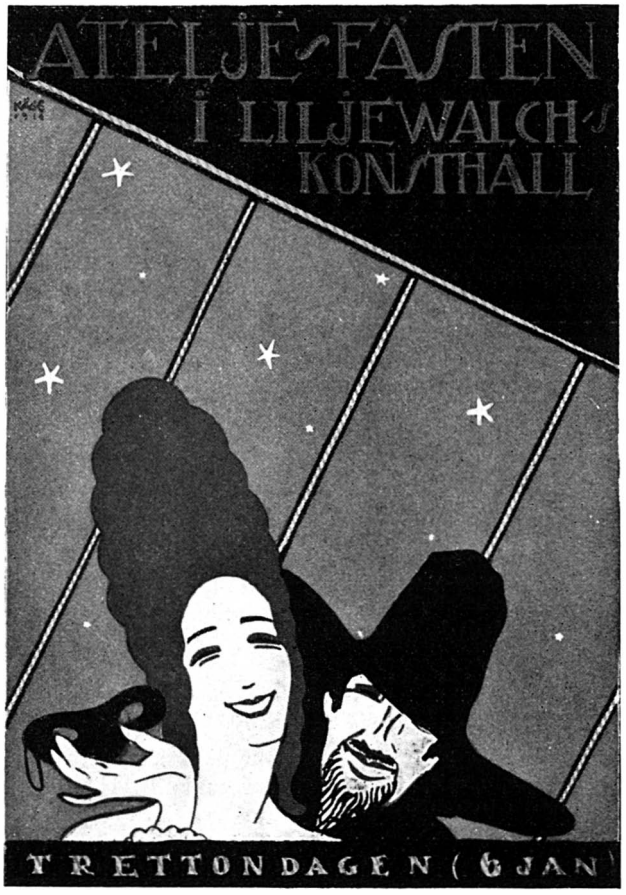

WILHELM KÅGE A. B. Kopia.

stilling, ved hvilken LYDIA SKOTTSBERG fik Førsteprisen. Ved denne Konkurrence, der kunde rose sig af en ganske særlig Interesse og Deltagelse fra Kunstnernes Side, samt ved det svenske Tegnersamfunds paafølgende Udstilling, var Spørgsmaalet om kunstneriske Plakater kommet ind paa den rette brede Basis, og man havde al god Grund til at haabe, at Industriens og Handelens Mænd vilde forstaa at vurdere og benytte dette nyopstandne Middel til god og effektiv Reklame for deres Varer. Dette blev imidlertid paa Grund af forskellige ydre Omstændigheder ikke Tilfældet, og endnu den Dag i Dag staar Sverige paa det samme noget forældede Trin som Danmark, idet Fornøjelsesplakaten er den fremherskende ɔ: Plakaten for Teatre, Biografer, Lotterier, Karneval og andre Forlystelser, Udstillinger etc., en Ensidighed, der synes taget i Arv fra de franske Montmartrekunstnere, mens den Plakat, der arbejder for Handel og Industri og modtager sin specielle Karakter herfra, kun forekommer som sjældne Undtagelsestilfælde.

EIGIL SCHWAB A. B. Kopia.

Til disse hører LEON WELAMSONS for »Herzogs« og GRETA SELLBERG-WELAMSONS for »Nordiska Kompaniet«. For Dagblade har WELAMSON tegnet to, henholdsvis for »Stockholmstidningen« og »Konsumentbladet«, hvortil kommer den ovennævnte Plakat af LYDIA SKOTTSBERG for »Svenska Dagbladet«.

Bortset fra denne Begrænsning viser den nyeste svenske Plakatkunst stor Afhængighed af den tyske, af hvis Principer den synes at have lært meget: de store Flader, de enkle Linier, de klare Farver, den letlæste suggestive Skrift. Hovedvægten lægges i svensk som i tysk og i Modsætning til fransk Plakatkunst ikke paa Enkelthedernes delikate Behandling, men paa Helhedsindtrykkets Letfattelighed gennem et enkelt, men overraskende Indhold.

I første Række og blandt de mest produktive moderne Plakatkunstnere staar EIGIL SCHWAB, hvis talrige Plakater for Folketeatret »Skådebanan« hører til de bedste Teaterplakater i Norden. Hans Fremstilling er bred og malende og paatrænger sig Opmærksomheden og Interessen i samme Grad ved sin Form som ved sit Indhold, den livlige Bevægelse i de enkle Linier, den kraftige Farveanvendelse, der navnlig lader den sorte Farve spille en meget væsentlig og undertiden ganske forbløffende Rolle, idet Kunstneren ofte er henvist til kun at benytte to Farver, der til Gengæld accentueres paa en usædvanlig karakteristisk Maade og ofte med stor Virtuositet bringes til at supplere og forstærke den hvide Bundfarve. Skrifttyperne er altid klare og letlæste og anbragte paa en paa en Gang iøjnefaldende og velafvejet Maade. I saa Henseende afgiver hans Plakat i graat og sort for »Svart och Hvitt«, en af de faa svenske Skriftplakater, et fortræffeligt Paradigma.

Ogsaa hos LEON WELAMSON finder man den habile Plakatkunstners Evne til at lade de anvendte Farver med Sort som Hovedvirkemiddel forstærke hinanden til en nøje beregnet Hovedvirkning. Der er noget ægte tysk i den undertiden noget robuste Soliditet, der præger hans Plakater, ligesom den noget grovkornede Humor i enkelte af dem kan lede Tanken hen paa Humoristerne blandt tyske Plakattegnere; Pattebørnene i den ovennævnte »Konsumentbladet«s Plakat bringer saaledes i flere Henseen-

der KLINGER i Erindring. WELAMSONS Bogstaver er altid gode og anbragte med dekorative Hensigter for Øje, idet de indgaar i en Helhed med Billedet; som oftest er de gennemarbejdet med typografisk Nøjagtighed og kan ved deres Letlæselighed ofte overtage en meget væsentlig Del af Plakatens Mission, som Tilfældet er f. Eks. med den nysnævnte Plakat for »Herzogs«. De samme Principer og Bestræbelser, om end i mindre afklaret og rutineret Form, genfinder man i hans Frues GRETA SELLBERG-WELAMSONS Produktion.

WILHELM KÅGE er maaske den svenske Kunstner, der har produceret de fleste Plakater. Hans Linier er som oftest ret rolige, men samtidig ikke uden en vis veloovervejet Rytme. Paa den anden Side er hans Kolorit ofte meget prangende; især anvender han en rødviolet og en varm blaa Farve med stor Effekt. Men iøvrigt er grønlighvidt, lillaorangeviolet, blaarodviolet sammen med sort og hvidt de hyppigst anvendte Farvesammensætninger i KÅGES Plakater. Typisk baade i Form og Farve er Plakaten for »Atelje-fästen i Liljewalchs Konsthall«. De anvendte, meget nær Komplementærfarver blaat og gult giver sammen med de hvide Ansigter og den sorte Farve i Hatten og Atelierloftet en fortræffelig Virkning. Samtidig skaber det skraa Forløb af Loftet og den spidsvinklede Sammenstilling af Ansigterne en meget effektfuld Rytme. Alt i alt hører KÅGE, bortset fra de ikke altid lige sikre Bogstaver, til de Plakatkunstnere, der med et vist »gewerbler«-mæssigt Tilsnit bedst og selvstændigst har forstaaet at omplante de tyske Principer i national og personlig Jordbund.

EINAR NERMANS spinkle, elegante Streg skulde ikke paa Forhaand antages at egne sig for Plakatens grovere Virkemidler. Adskillige af hans Plakatarbejder virker dog fortræffeligt, paa engang med Ynde og Vægt, og i Svenska Dagbladets Konkurrence hørte hans Udkast til de bedste. Typisk for hans enkle og fine Virkemidler er Plakaten i grønt og sort for »Ronny Johansson« med sin yndefulde Rytme og sin paa samme Gang primitive og raffinerede Silhuetvirkning. Ogsaa Plakaten for »Rolfs Cabaret« hører til de bedste af hans Arbejder, mens den for »Svenska Teaterförbundets maskerad« og flere andre mest virker som forstørrede Illustrationer.

EINAR NERMAN A. B. Kopia.

Fra JOHAN BAUERS Haand findes kun faa Plakater. Typisk for ham er den elegante, sirlige for »Konstnärklubbens Cabaret«, dekorativ, iøjnefaldende og med veltegnede Bogstaver samlet i en Gruppe under Billedet.

Noget mere i den akademiske Stil er flere af TORSTEN SCHONBERGS Plakater, som oftest af patriotisk Indhold, bl. a. den velkendte monumentale for »Svenska spelen«.

ERIK LANGE, hvis faste, klare Konturer skulde synes velegnede i Plakatkunsten, har tegnet en fortræffelig Plakat i sort og gult for »Svenska Teaterförbundets Maskeradbal«, i hvilken han dog desværre har givet efter for en ganske nærliggende Fristelse til at lade

Bogstaverne paavirkes af Serpentine-Slyngninger.

Sluttelig maa nævnes som for Flertallets Vedkommende gode, men mere tilfældige Arbejder: YNGVE BERGS i Komposition og Farve lige vellykkede Plakat for »Parkfesten å Hasselbacken«, der desværre blev forbudt af Politiet, endvidere ERNST NORLINDS ogsaa herhjemme kendte for »Baltiska Uttställningen« samt Arbejder af AXEL TÖRNEMAN, PER LINDROTH, OSSIAN ELGSTRÖM, SIGURD JUNGSTEDT, HJALMAR ELDH, BRITTA STENSTRÖM, STRÅÅT, EINAR FORSETH, OSCAR BRANDTBERG, ANNINA ÖMAN, EDWARD BERGGREN og GUNNAR WIDHOLM.

I de her afbildede og nævnte Eksempler samt i et Flertal andre er i Almindelighed de væsentligste af Plakatkunstens meget vanskelige Opgaver løst paa en Maade, der tydeligt taler for, at en god, men ikke meget egenartet moderne svensk Plakatkunst, med korrekte og formaalstjenlige Begreber om Former og Farve, er under Udvikling.

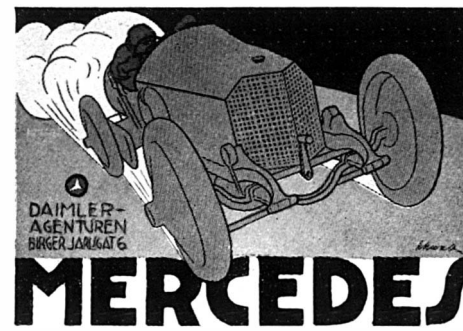

THORVALDSENS MUSEUMS YDRE

HVEM kommer mon om ad Gammel Strand uden at det Spørgsmaal strejfer hans Tanke, hvad det skal blive til med Thorvaldsens Museums Ydre. Det er vel en Snes Aar eller maaske mere siden afdøde Professor FENGER begyndte at anstille Forsøg for at finde en Fremgangsmaade til en holdbar Istandsættelse. Efter ham arbejdede JERNDORFF med Spørgsmaalet og fik navnlig en Gjennemtegning af Frisens Figurer sat igang, da man — saavidt mig bekjendt — kun har bevaret et Par af SONNE's egne og ikke ret mange af F. C. LUND's oprindelige Kartoner dertil. Senere er der arbejdet videre af Maleren AXEL JOHANSEN under JOAKIM SKOVGAARD's Tilsyn. Engang fremkom der fra O. WILLERUP Forslag til at erstatte den malede Puds med gjennemfarvet Mosaik, men Forslaget vandt ikke Bifald; Mosaiken vilde blive overmaade kostbar og vilde maaske heller ikke gaa saa godt sammen med Bygningens stoflige Helhed, som ønskeligt kunde være. Endnu synes man da at være lige vidt. Spørger man sig for paa rette Sted, faar man uvægerligt det Svar, at der endnu ikke skimtes ringeste Udsigt til at finde den attraaede, virkelig holdbare Methode. Maaske er Hemmeligheden den, at en saadan Methode overhovedet ikke lader sig finde i vort fugtige og vanskelige Klimat. Imidlertid vasker Vejr og Vind videre. Billedfriserne er bleven til en »Anelse« blot, den gule Farve paa Museets øvrige Mur er bleven tyndere og tyndere og paa Sydvestfacaden omtrent helt forsvunden. Man har vænnet sig til at lade Tiden gaa som Mr. Micawber »looking round for something turning up« med Hænderne i Skødet, og det ser ud, som Tiden skal blive ved at gaa, til der ikke mere lever en eneste, som kan huske, hvorledes Museet saa ud, da der endnu var taalelige Rester af Farverne tilbage; det Tidspunkt er ikke saa forskrækkelig fjernt. Skulde det da omsider ske, at man virkelig fandt den ufejlbare Methode, man saa længe har biet efter, ja saa maatte Istandsættelsen blive en hel Nyskabning »i Blinde«, fordi ingen mere kjendte det, der skulde nyskabes.

Alt nu er det kun meget faa, som tydeligt kan mindes dengang, da Museets Farver endnu stod helt friske. For os andre, som kun husker den Tid, da de var begyndt at blive noget med-

tagne, mildnede til den fine Harmoni, der har skabt denne Dekorations Berømmelse, for os er det vanskeligt at forestille os, hvorledes den har virket, da den endnu var helt ny og frisk — altsaa saadan, som den ved en rigtig Restaurering atter skulde blive. Uvilkaarlig er vor Fantasi tilbøjelig til at vige lidt tilbage for Forestillingen om et helt frisk og nymalet Museum. Vi har paa Fornemmelsen, at den let kunde blive for »nymalet« og »broget«. Netop det luftige ved den halvt afvaskede Farve endnu for en Snes Aar siden, og senere endda for den gule Okkerfarves Vedkommende, hvor den graa Puds begyndte at skinne ganske let igjennem, havde noget indtagende ved sig, gjorde Farvelag og Mur mere til ét Stof. Der er endnu Steder, hvor den milde og porøse Virkning kan fornemmes. Og Billedfrisens rene Farver var mildnede til en mere stilfærdig Harmoni. Man kan faa en ubestemt Ængstelse for, at en grundig Istandsættelses Tilbageføren til de oprindelige kraftige og faste Farver vilde virke som en Forringelse og volde Skuffelse. Blev Restaureringen saa holdbar, som det er Hensigten, vilde man ikke kunne trøste sig med Haabet om, at Vind og Vejr vilde bringe Harmonien tilbage.

Det er ogsaa paa anden Maade sin Sag med en grundig Restaurering, hvorved det gamle definitivt maatte forsvinde, inden det nye blev skabt; thi efter alle Solemærker maatte Restaureringen foregaa paa den Maade, at hele den gamle Puds blev hugget ned og erstattet med en ny, gjennemfarvet Pudsmasse. Den nye Billedfrise vilde derefter være, ikke en Opfrisken af den gamle, men en Kopi saa god som man efter Omstændighederne var istand til at gjøre den. Og selv om denne nye Frise var »holdbar«, saa er det maaske dog i vort Klimat vel dristigt at tro, at den i bogstavelig Forstand skulde være mere uforgængelig, end at den — om end med meget lange Mellemrum — kunde trænge til fornyet Restaurering, altsaa den anden Frihaandskopi og saa fremdeles. Uundgaaeligt maatte enhver ny Udgave faa idetmindste noget Præg af sin Tid, og den rigtige Sonne's Frise gaa over i de Dødes Rige.

Men er det sin Sag med en grundig Restaurering, saa kan man paa den anden Side heller ikke blive ved at lade Tiden gaa, til hvert Spor af Museets oprindelige Ydre er forsvundet. Spørgsmaalet bliver da, om der ikke skulde kunne tænkes en fornuftig tredie Udvej?

Det ligger under alle Omstændigheder nær strax at prøve at stanse Ødelæggelsen ved at give Museets Mure en midlertidig Opfriskning, medens man endnu kan se Tegninger og rette sig efter Farveresterne. Burde man ikke ridse Konturstregerne godt dybt inde i Pudsen og fylde dem med sort Farve; og dernæst give de andre Felter en Opmaling med Kalkfarver, som ikke dækkede massivt, men bevarede Indtrykket af Pudsens Stof. Det er ialtfald tænkeligt — det har jeg Grund til at tro — at der kunde findes et Bindemiddel, som i væsentlig Grad vilde forøge Kalkfarvens Holdbarhed, selv om det kun blev for en halv Snes Aar. Denne Opmaling burde finde Sted baade af Billedfrisen og af den øvrige gule Mur. Man vilde derved kunne bevare Billedfrisens originale Optegning og opnaa den ovennævnte Lethed og Finhed i Farven, som denne i sin Tid havde, og man vilde undgaa at vende tilbage til den massive Virkning, som kunde frygtes overfor en rigtig Restaurering. Kort sagt man vilde opnaa det smukkeste og mest ønskelige Resultat for en overkommelige Bekostning. Naturligvis maatte en saadan Opmaling gjentages med visse Mellemrum, men Grundlaget for den vilde bevares i Tegningen, og Farverne er fra SONNE'S Side valgte saa enkle, at det vilde være nemt stadig paany at træffe dem, især naar der i Museet bevaredes omhyggelige Opskrifter dertil.

Og endelig vilde man stadig holde Døren aaben overfor Spørgsmaalet om en rigtig »grundig« og holdbar Restaurering, samtidig med at man bevarede det bedst mulige Grundlag for denne.

P. JOHANSEN.

MEDLEMSFORTEGNELSE

Med nærværende Nummer følger en Fortegnelse over Foreningens Medlemmer. Der vil fremtidig i hvert Hæfte af Tidsskriftet blive meddelt Supplementslister over ny-indmeldte Medlemmer.

PRÆMIEREDE BYGNINGER

K. F. U. M.s Bygning i Rosenborggade
(Arkitekt HENNING HANSEN).

Ombygning af Ejendommen Strandgade 36 (se Forskonnelsen 1917, Side 67 f. f.) (Arkitekt HELWEG-MØLLER).

ROSENBORG HAVE

Alt eftersom Kjøbenhavn er vokset fra sin beskedne Stilling som det aandelige og merkantile Centrum i et lille Land til en moderne Storstad, hvis Opland gaar langt udenfor Landets geografiske og politiske Grænser, er Misforholdet mellem Byens bebyggede og til Bebyggelse udlagte Arealer og dens beplantede, til Rekreation bestemte Arealer blevet mere og mere grelt, og dette Misforhold er under de af Krigen skabt fortvivlede Trafikforhold blevet yderligere understreget. At Trafikforholdene i nogen nær Fremtid skulde blive saa gode som før 1914 eller blot i nævneværdig Grad bedre, end de for Tiden er, er der vist desværre al god Grund til at tvivle om, saa meget mere er det derfor paakrævet, at der ved den fremtidige Bebyggelse reserveres tilstrækkelig store Arealer til Anlæg af offentlige Haver og at de, der haves, behandles med det bevidste Maal at gøre dem til de Oaser i Stenørkenen, som de burde være, men kun i ringe Grad er.

Blandt disse forhaandenværende Parker indtager Rosenborg Have som den ældste og mest centralt beliggende en Særstilling.

Oprindelig blev den anlagt som Erstatning for den til Kjøbenhavns Slot hørende »Kongens Urtehave« eller »Vingaarden«, der allerede under Frederik II var begyndt at blive inddraget under Bebyggelsen, og under Christian IV blev helt bebygget med de saakaldte »Skipperboder«, Embedsboliger for Holmens Funktionærer og Flaadens Officerer, det nuværende Holmensgadekvarter. Christian IV købte hele det Areal udenfor de daværende Fæstningsværker, paa hvilket det nye Kjøbenhavn under hans Efterfølgere opstod. Paa den vestlige Del af dette Areal begyndtes 1606 Anlægget af en ny og større Urtegaard til Erstatning for den forsvundne Vingaard. Da den laa temmelig langt fra Slottet, blev der paa det Sted, hvor nu Herkulespavillonen ligger, opført et »Lysthus« eller Pavillon, hvor Kongen kunde modtage Gæster, og hvor han kunde spise »*en érémitage*«; det blev revet ned under Christian VI, og en Del af dets Materiale anvendtes til Jagtslottet i Dyrehaven, hvis Navn da maaske til Dels kan afledes fra Christian IV's Lysthus. Men allerede 1610 besluttede Kongen at bygge sig en virkelig Bolig i mere tiltalende Omgivelser og hyggeligere end det gamle, skumle »Kjøbenhavns Hus«, men dog i Hovedstadens umiddelbare Nærhed. Dette Hus var færdigt i 1625 og fik da Navnet »Rosenborg«, der overførtes paa Haven uden dog nogen Sinde helt at fortrænge det oprindelige: »Kongens Have«. Under Christian IV's to nærmeste Efterfølgere vedblev den i strengeste Forstand at være Kongens Have, først under Frederik IV gaves der uhindret Adgang for Standspersoner og »honnette Folk«, hvilket praktisk talt betød enhver, der opførte sig sømmeligt. Haven var da langt større end nu, idet den mod Øst strakte sig over til Adelgade og indbefattede den nuværende Exercerplads, der var anlagt i fransk Maner med stift

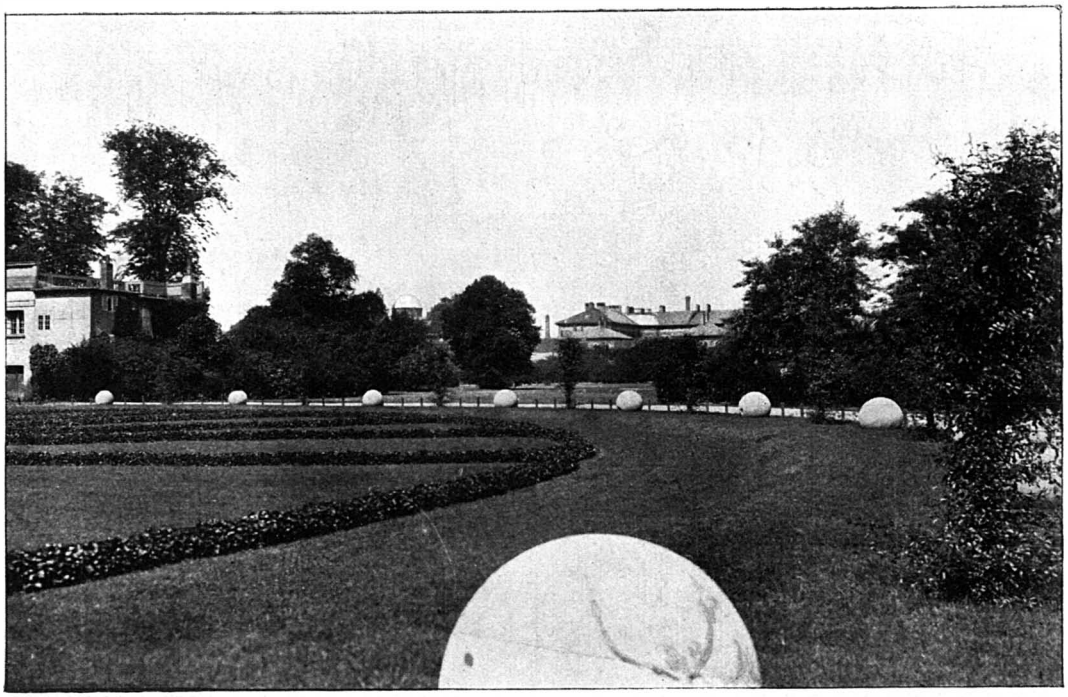

Udsigt over Plænen foran Matzens Mindesmærke mod Observatoriet og Mineralogisk Museum.

klippede Hække og Blomsterparterrer, en Anlægsmaade, som man i det 19. Aarhundrede er bleven enig om at fordømme som kunstlet og unaturlig, men som dog maaske har haft sin egen Charme. Det har været kostbart at vedligeholde en saadan Have, til hvilken der hørte Springvand og Skulpturer, og de trange Kaar, som Europa levede under fra det 18. Aarhundredes Slutning, var vel Hovedgrunden til, at denne Havekunst geraadede i Forfald. Af de Billedhuggerarbejder, der prydede Rosenborg Have, er kun faa bevarede. En Batseba — Kopi efter Michel Angelo — blev under Christian VI af Sømmelighedshensyn fjernet og slaaet i Stykker, de fleste andre gik til Grunde under Vejrligets Indflydelse. Endnu haves »Samson, der sønderriver Løven«, fejlagtig opfattet som Herkules, de to humoristiske Bronceløver, der nu — paa slemt forvitrede Sandstenssokler — hviler foran Ringridningsbroen, og Peter Husums »Løven, der sønderriver Hesten«. Allerede i 1767 var det resolveret, at dette Haveanlæg skulde laves om til Paradeplads; den Gang blev det ikke til noget, men i 1785 blev Orangeriet ombygget til Garderkaserne og Blomsterparterret planeret og gjort til Exercerplads. Samtidig blev de Miniaturfæstningsværker, som omgav Slottet, sløjfede og Graven delvis kastet til, og talrige og bitre var de Klager som lød.

Da Kongens Have var gjort tilgængelig for alle, blev den Byens Promenade *par excellence*, det Sted, hvor man luftede nye Moder og satte hinanden Stævne. Det var navnlig Kavalergangen — den Allé for Enden af hvilken Herkulespavillonen ligger — der søgtes, i Havens andre mere stille Egne mødtes Hans og Trine og udkæmpede deres barnlige Elskovsskærmysler, og Nyboderdrengene Mads og Mikkel drev deres kriminelle Søgen efter Fuglereder. Først da Langelinie i Midten af det 19. Aarhundrede blev aabnet for Publikum, mistede Kongens Have sin Betydning som Promenade, men vedblev at være Tilflugtssted for dem, der søgte Ro efter Dagens Møje, og for Byens Børn og Barnepiger.

Efter Kjøbenhavns anden store Brand 5.—7. Juni 1795, da man foretog en omfattende Regulering af Gaderne, maatte Kongens Have afgive et ret betydeligt Areal til nye Byggegrunde. Her opførtes Kronprinsessegade, og Gitteret med Pillerne, de smaa Butiker og de monumentale Porte blev sat op. Siden er Kongens Have ikke bleven beskaaret, men tværtimod udvidet, forsaavidt som dens nordligste Parti, der hidtil benyttedes som Frugthave, blev indraget under den egentlige Park, hvorved denne fik en særdeles værdifuld Forøgelse.

Hele det 19. Aarhundrede igennem var Rosenborg Have et roligt Sted. I 1901 blev Porten ved Hjørnet af Gothersgade aabnet, og derved blev Vejen gennem Haven fra Østerbro til den

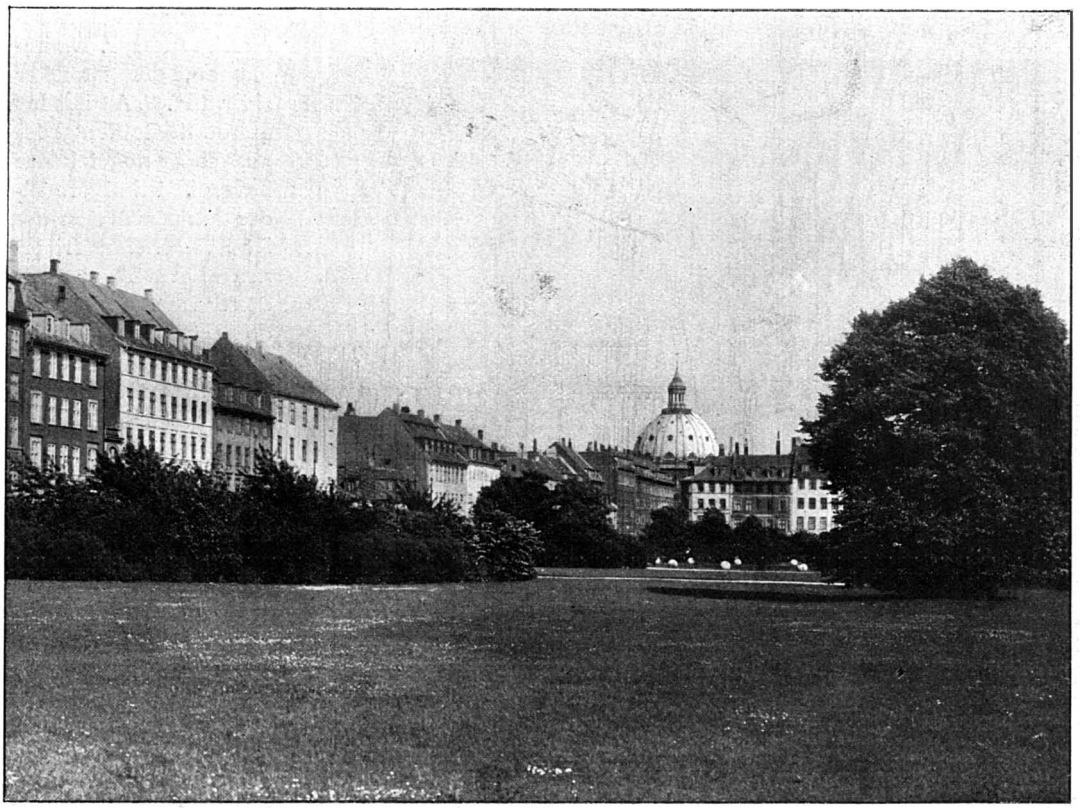

Udsigt mod Marmorkirken.

indre By en Genvej, der nu flittig benyttes af de til deres Arbejdssteder i Morgentimerne hastende Forretningsfolk. Om Haven har vundet derved er et aabent Spørgsmaal. Forholdet har medført, at nye Indgange er anbragte i det nordvestlige Hjørne ved Sølvgadens Kaserne, i Muren ud mod Sølvgade og ved Brøndanstalten ud til Gothersgade. Den monumentale Port ved Kasernen er i alle Tilfælde en Vinding, stilfuld og storslaaet som den, og netop herfra har man et ganske henrivende Vue over det nye Anlægs grønne Plæner ind mod Byen med Marmorkirkens irrede Kuppel. Man faar her tillige et levende Indtryk af, at ogsaa aabne Partier, hvor Solen, naar den skinner, har frit Spil, har deres Berettigelse i et Haveanlæg, ligesom af, at havemæssig Behandling, Regulering af Beplantningen og en vis Regelbundethed ikke udelukkende er af det onde, og det at lade Naturen raade sig selv ikke — netop hvor der er Tale om en Have — udelukkende er af det gode. Den ældre Del af Rosenborg Have har faaet Lov til saa nogenlunde at skøtte sig selv, og enhver, der ser fordomsfrit paa den, maa indrømme, at lidt mere skønsom Indgriben af Menneskehænder i mange Retninger havde været formaalstjenlig.

Den gamle Del af Kongens Have gør et forsømt Indtryk; det slaar en, saa snart man fra Museumsporten har passeret det nye Haveanlæg og kommer til Kavalergangen. Man betræder da et Terræn, som, bevokset med prægtige gamle Kastanietræer, som det er, havde Betingelser for at være et af Havens smukkeste Partier og vist i tidligere Tid har været det. At man har anbragt Springvandet med Freunds Svanerytter her, tyder i alt Fald derpaa. Men hele dette Hjørne af den gamle Have, i hvilket Herkulespavillonen og den forfærdelige Musiktribune ligger, er f. T. en komplet Skandale. I tørt Vejr er hele Terrænet som et stampet Lergulv; i Regnvejr er det dækket af sejgt, surt Dynd og paa visse Steder prydet med udstrakte Vandpytter, der bliver staaende længe efter, at Regnen er hørt op, fordi den haarde Jord ikke kan opsuge Vandet. Efter ældre Kort at dømme syner der oprindelig om Træerne at have været indhegnede Græsplæner, imellem hvilke Gangene bugtede sig; nu gaar enhver, hvor han vil, med det Resultat, at der paa hele det omtalte Stykke, der efter løseligt Skøn udgør en Femtedel af Haven, ikke vokser et Græsstraa. Selve Kavalergangen, der oprindelig har været en smuk Allé, ser nu meget medtaget ud. Den

Billedet paa denne Side viser Herkules Pavillonen set bagfra. Ligesaa smukt denne Pavillon tager sig ud set forfra (se Billedet paa næste Side), ligesaa teaterkulisse-mæssigt tager den sig ud som vist her. Forklaringen er den ganske ligefremme, at Pavillonen laa i Yderkanten af den for Offentligheden tilgængelige Del af Haven — og altsaa kun beregnet paa at ses forfra. Bagved strakte sig (hinsides Vandgraven) den kongelige Frugthave (se Kortet Side 60). — Paa ganske tilsvarende Maade virker H. C. ANDERSEN-Statuen. Oprindelig anbragt saaledes, at man kun kunde passere Monumentets og det omgivende Gitters Front, kan man nu passere ogsaa dets Sider, og opnaar derved det lidet tiltalende Syn af de to med et mildt Ord uensartede Halvdele af Gitteret (se Billedet paa næste Side).

stærke Færdsel, som fandt Sted i det 18—19. Aarhundrede, har naturligvis ikke været heldig for Træernes Trivsel, og det er evident, at de gamle Træer (Linde), der endnu findes der, frister en jammerlig Tilværelse. De grønnes stadig, men Kronerne er tyndt løvede. Mange af de oprindelige Træer er faldne og erstattede af nye, der er løbet højt i Vejret; men disses Løv er endnu svagere og deres Stammer ikke nævneværdigt tykkere, end da de blev plantede. Som Allé betragtet gør Kavalergangen derfor nærmest et kummerligt Indtryk. Damegangen, der strækker sig fra H. C. Andersens Statue til Gothersgadeporten, er noget bedre bevaret. I tidligere Tider har Færdselen dér ikke været stor, Træernes Levevilkaar har derfor været gunstigere, de fleste af de oprindelig plantede Træer staar endnu; men deres Stammer er Rør, de er hule fra Top til Rod. Man søger nu ad kunstig Vej at bevare dem, mejsler de raadne Dele bort og fylder Aabningerne, saa det ikke kan regne ned i Træet; men dette er kun Stykværk; skønt Linden er et længelevende Træ (man har kendt Linde paa 1200 Aar), har Rosenborgs Lindealléer, af hvis Træer ingen er over 300 Aar, overlevet sig selv, og selv om det kun er med stor Betænkelighed man fælder en hel Allé og erstatter gamle Træer med helt unge, saa maa man dog erkende, at Træer er underkastet Forkrænkelighedens Lov ligesom alt andet i Verden; den Tid maa komme, da der ikke er anden Vej at gaa; thi en Allé, hvis Skønhedsvirkning for en væsentlig Del beror paa, at Træerne er af ensartet Højde og Tykkelse, kan ikke fornyes ved at plante enkelte nye Træer istedetfor de gamle, der falder eller gaar ud *).

Det Parti af Haven, der ligger mellem Damegangen og Kronprinsessegade, er forholdsvis vel vedligeholdt; her har Folk altid holdt sig til

*) Frederiksberg Allé er et afskrækkende Eksempel paa, hvad denne Fremgangsmaade fører til, og flere Steder i Byen kan man se, hvorhurtigt en nyplantet Allé bliver statelig og smuk (Christianiagade).

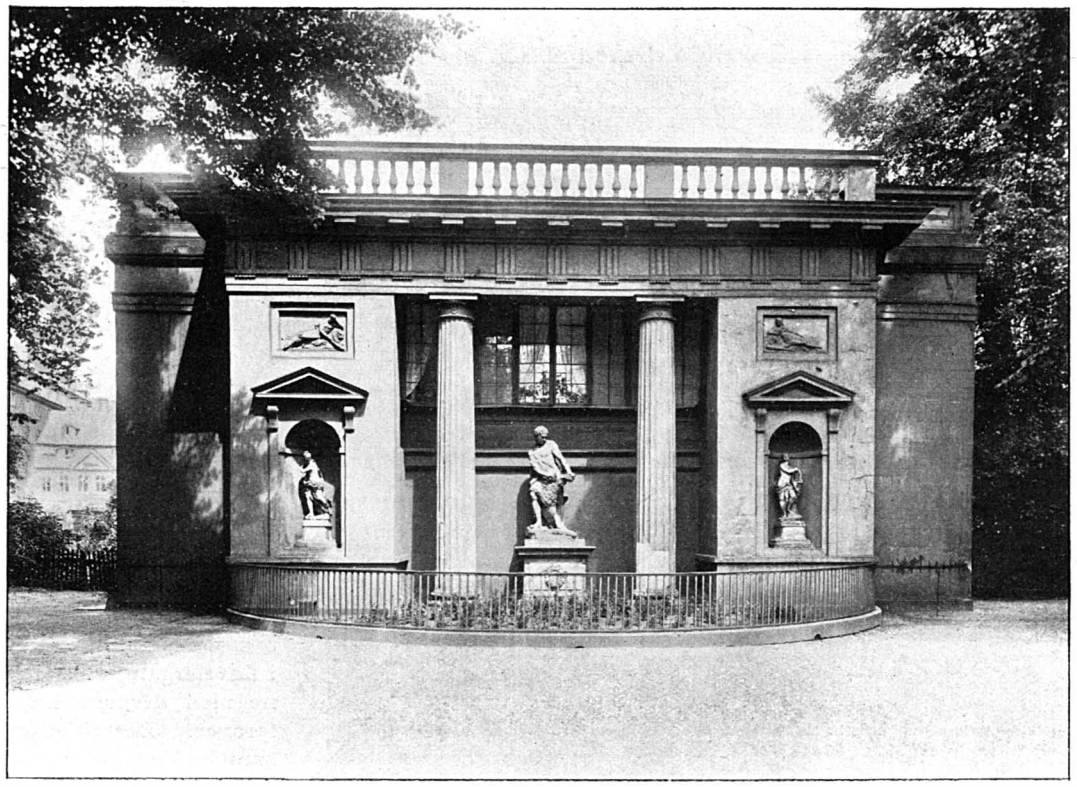

Herkules-Pavillonen. Hude phot.

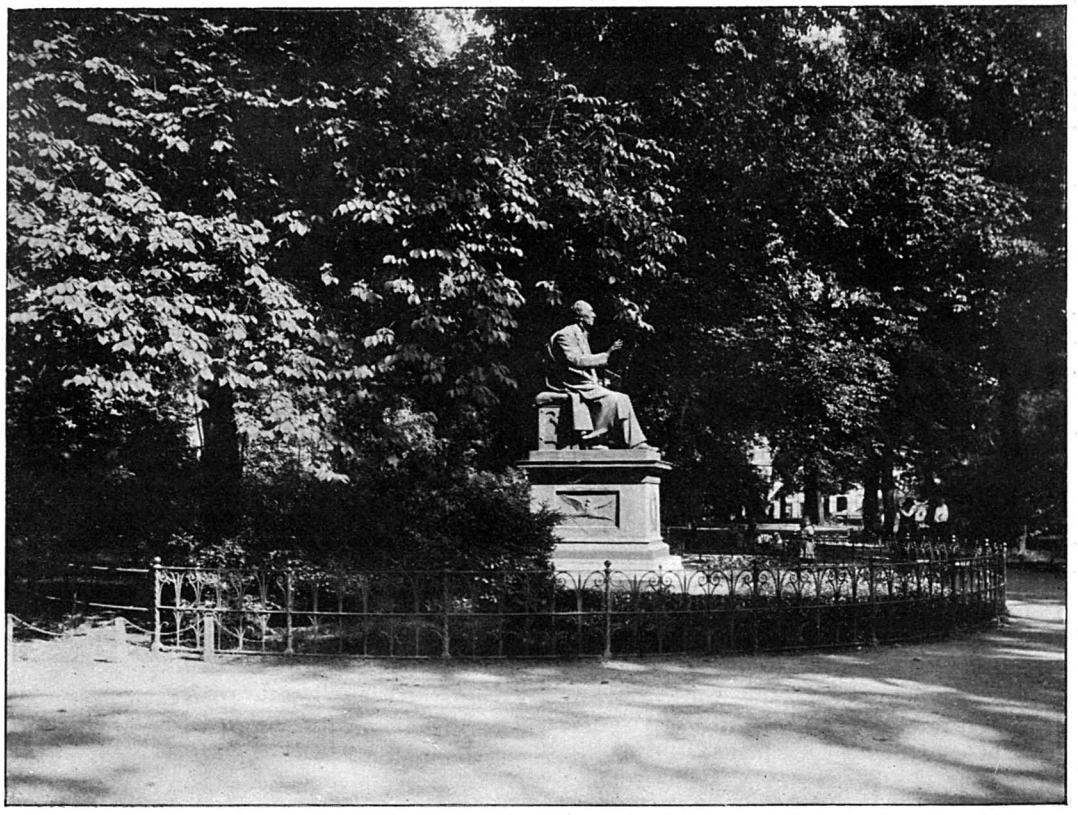

H. C. Andersen-Statuen.

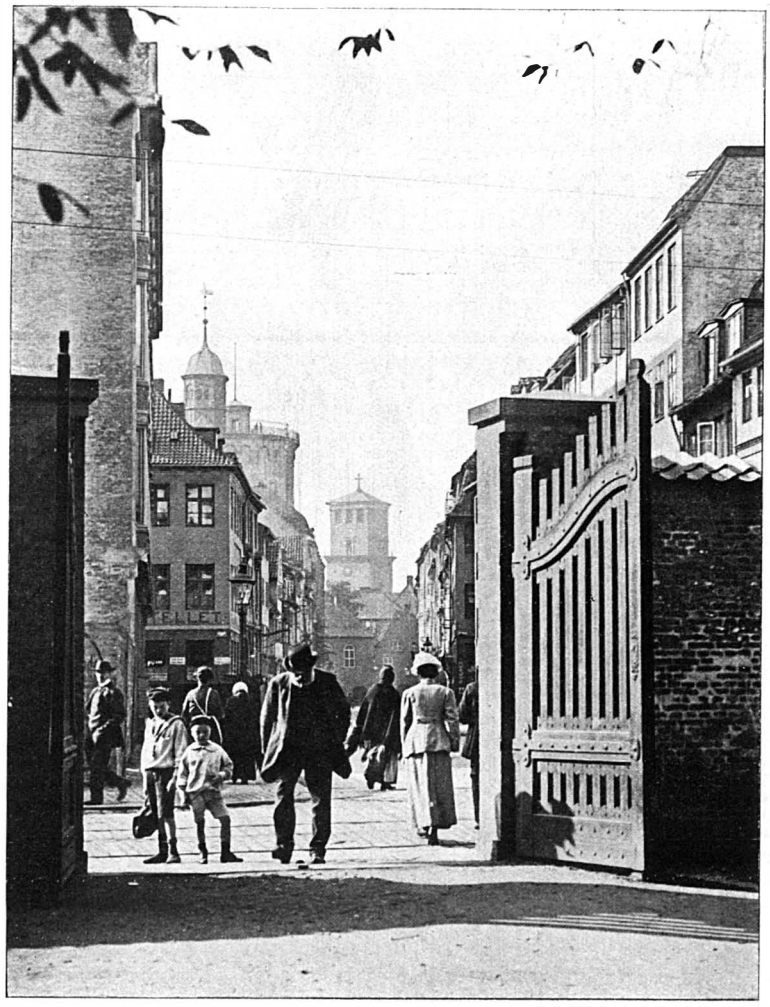

Porten imod Landemærket. Damgaard phot.

de afstukne Gange; Træerne og Busketterne staar i Græsplæner med løs og nogenlunde frisk Muld og har derfor Udsigt til vedvarende Trivsel. En skønsom Udhugning i de Busketter, som sine Steder breder sig lovlig stærkt, og Vedligeholdelse af Plænerne er alt, hvad der udkræves for at holde denne Del af Haven i sømmelig og god Skik. Busketter kan i og for sig gøre fortræffelig Virkning i en Park; men hvor de skjuler Partier af endnu fortræffeligere Virkning, maa de holdes nede — eventuelt helt fjernes. Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at de Busketter, der om Sommeren helt dækker Vuet af Slottet fra Kronprinsessegadeporten, bør fjernes.

Partiet mellem Damegangen og Exercerpladsens Mur skæmmes navnlig af Exercerhuset; at faa dette erstattet med et Gitter, hvorved ogsaa Gothersgade vil vinde, bliver en af de Fremtidsopgaver, som maa løses i Forbindelse med Garderkasernens Evakuering og Exercerpladsens Indlemmelse i Haven.

Det, der ligger nærmest for, er imidlertid en fuldstændig Omlægning af den gamle Haves nordvestlige Del. Hele Jordsmonnet her maa graves op og tilsaas med Græs, saa kun de for Færdselen nødvendige Gange kan betrædes. Vedbliver den nuværende Tilstand, er det kun et Tidsspørgsmaal naar de gamle, smukke Træer, som staar her, sygner hen som deres Kammerater i Kavalergangen. Denne maa dernæst helt fornyes. De virkelig smukke Træer, der findes i Alléen, er snart talt; selv om det er smerteligt at fælde dem, bliver der dog ikke andet for at gøre, hvis Kavalergangen atter skal blive en virkelig Allé. Det er tænkeligt, at nyplantede Linde ikke vil kunne trives der mere, i saa Fald maa man vælge et andet til Alléplantning egnet Træ — f. Ex. Elm. For at sikre den fornyede Allé de gunstigst mulige Levevilkaar bør Sidegangene lukkes for Færdsel, graves op og tilsaas med Græs. En lignende Foranstaltning bør tages for Damegangens Vedkommende. Selv om Færdselen her, siden Portene i Sølvgademuren og ved Brøndanstalten blev anbragte, navnlig i Morgentimerne er meget stærk, er Midtergangen dog bred nok til at optage den, og passende Forholdsregler trufne i Tide kan maaske bevare Træerne endnu i en lang Aarrække.

En væsentlig Andel i, at alle Plænerne omkring Springvandet er trampede ned, har Musiktribunen, der i sig selv er alt andet end en Pryd for Haven. Omkring den samles hyppigt hele Sommeren igennem en stor Menneskemasse, og det er forstaaeligt, at man overfor denne Kendsgerning har opgivet ethvert Forsøg paa at vedligeholde Plænerne. Skal dette Parti af Ha-

ven imidlertid reddes fra fuldstændig Forfald, bliver det nødvendigt at flytte Musiktribunen. Indenfor Havens nuværende Grænser findes der intet Sted, hvor den kunde anbringes uden at gøre samme Skade, som den har gjort dèr, hvor den staar; men forhaabentlig er den Tid ikke fjern, da man for Alvor begynder at overveje Nødvendigheden af atter at indlemme Gardens Exercerplads i Haven. Paa dette Terræn, der er ca. 4½ Td. Land stort, kunde der reserveres Plads til en ny Musiktribune med passende Tilhørerplads, uden om hvilken en ny Have i modificeret »fransk« Stil kunde anlægges.

Samtidig hermed bør Slottets nærmeste Omgivelser helt omordnes. Selv om man ikke tør gaa saa vidt som at genopføre hele den Miniaturfæstning, som oprindelig omgav Rosenborg, bør Vandgraven, af hvilken kun omtrent en Trediedel er bevaret, atter have sin fulde Udstrækning bl. a. af Hensyn til den Sikkerhed en vaad Grav udenom hele Slottet yder for de uerstattelige Værdier, som opbevares dér. Men aldeles bortset fra dette rentpraktiske Hensyn, vilde Foranstaltningen betyde en Vinding i Skønhed for hele Haven, thi der er intet, der pynter en Park som blanke Vandflader*), og selve Slottet vil vinde i Skønhed ved at komme til at ligge i tilbagetrukken Fornemhed i karakteristiske Omgivelser. Garderkasernen — det oprindelige Orangeri — bør selvfølgelig bevares og vil kunne finde Anvendelse paa mange forskellige Maader. Exercerhuset derimod bør sløjfes til Grunden, og det vilde næppe volde ubodelig Sorg, om Brøndanstalten blev viet til en lignende Skæbne.

*) Se Docent P. Johansen: Et og andet om Parker, Monumenter og Gader. Forskønn. 1919 Side 32.

Porten mod Kunstmuseet. Damgaard phot.

Exercerpladsens Indlemmelse i Haven og Musiktribunens Henflytning dertil vilde medføre endnu en uvurderlig Fordel. Nu er det efterhaanden bleven fast og hævdvunden Skik, at ethvert Sangkor, der ønsker at optræde overfor et stort Publikum, faar Musiktribunen overladt og dermed Ret til at lade hele Haven med Undtagelse af Ydergangene afspærre. Det er selvsagt altid paa Sommersøndage dette finder Sted; men det er netop Sommersøndage den store arbejdende Almenhed, de gamle, de trætte, de ensomme, de der hverken har Kræfter eller Raad til at tage i Skoven, trænger til et nogenlunde let tilgængeligt Sted at tilbringe deres Fritid paa i frisk Luft og mellem grønne Træer. Naar Friluftskoncerterne henlagdes til et nyt Anlæg paa Exercerpladsen, kunde Afspærringen begrænses hertil; hvad dette vilde betyde, behøver ingen nærmere Udvikling.

Overhovedet vil Exercerpladsens Inddragelse være af allerstørste Betydning, og indtil vi-

dere bør alle Bestræbelser for at gøre Kongens Have til det, den tidligere har været, koncentrere sig mod dette Maal. Nogle af de Skulpturer, der i den senere Tid er opstillede i Haven, vilde sikkert ogsaa komme bedre til deres Ret eller virke mindre uharmonisk, om de blev flyttede over i et noget stivere Anlæg, og i det hele taget vilde der blive Plads og Anledning til yderligere Anbringelse af Friluftsskulpturer.

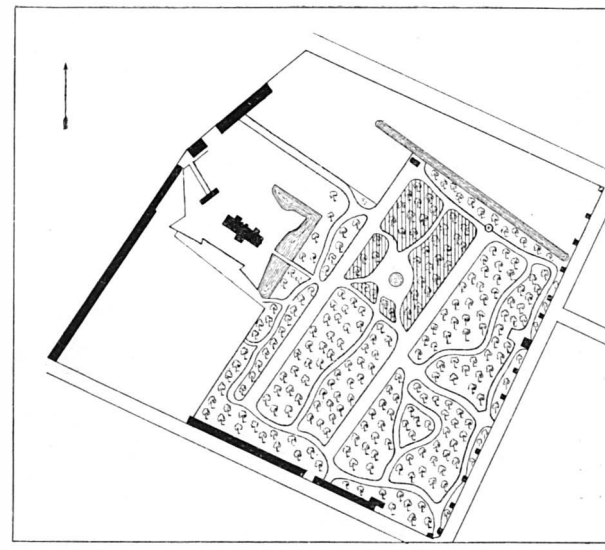

Rosenborg Have inden Udvidelsen i 1910. Forneden Gothersgade; foroven Solvgade; tilvenstre Østervoldgade; tilhøjre Kronprinsessegade. De skraverede Partier viser de ved Musiktribunens Rejsning til almen Færdsel udlagte Plæner (se Side 55).

I tidligere Tid stod der i Nærheden af Slottet en Afstøbning af Thorvaldsens fortræffelige Statue af Christian IV. Den sagdes ikke at kunne taale Vejrets Indflydelse og blev derfor anbragt under Tag — i Kapellet ved Roskilde Domkirke. Det lyder underligt, at en Broncestatue ikke skulde kunne taale selv det danske Klima; men hvorom alting er, burde Rosenborgs Bygherre og Kongens Haves Grundlægger ikke savne sit Monument netop her. Den kongelige Sømand er foreviget ved Nyboder, den kongelige Elsker af Arkitekturen, han hvis Betydning for Landets og Hovedstadens Bygningskunst næppe kan vurderes højt nok, burde staa ved det Slot, som mere end noget andet — Frederiksborg ikke undtaget — i den almindelige Bevidsthed er knyttet til hans Navn.

NYE MEDLEMMER

Alstrup, H. Bankassistent, Violvej 11, Gjentofte.
Bahnson, V., Frue, Amicisvej 6.
Bistrup, Th., Porcellænshandler, Absalonsgade 17.
Bloch, H., Kaptain, Kokkedal.
Buhl, H., Oberstløjtnant, R*, Hørsholm.
Christensen, L., Restaurator, Østerbrogade 13.
Eegholm, Astrid, Frøken, Rosenvængets Allé 29.
— Axel, Magister, do.
Espe, Svend Aage, Kontorist, Læssøesgade 123, Odense.
Fogh, Sigv. Weis, Fabrikant, Julius Blomsgade 4³.
Hammild, G. V., Arkitekt, Aalborg.
Hansen, Charles, Kemigraf, Pilestræde 19.
— Vilh., Malermester, Christianshavns Torv 6.
— Joh., Snedkermester, P. Skramsgade 8⁴ o. G.
Harter, Chr., Grosserer, Christiansvej 9, Hellerup.
Jacobsen, H. G., Ingeniør, cand. polyt., N. Farimagsgade 54.
Jensen, Aage, Assistent, Hostrupsvej 14.
Jørgensen, E. E., Bogholder, Nedergade 31, Odense.
— Chr. F., cand. pharm., Overgade o V. 100.
— Vald., Repræsentant, Rothesgade 4
Kiilsgaard, Tage, Ingeniør, Jomsborgvej 27, Hellerup.
Klixbøll, Poul, Grosserer, Herløv.
Kohsel, Marie, Frøken, Puggaardsgade 10.
Langkjær, Alfr., Grosserer, Margrethevej 22, Hellerup.
Larsen, Joh. W., Sparekasseassistent, Tværgade 23, Odense.
Meyer, Marius, Kjøbmagergade 46,
Milling, H. P., Maler, Stenstrups Allè 9³.
Møller, Harriet, Frue, Lykkesholms Allé 8.
Neumann, Poul, Tandlæge, Taastrup.
Orlich, Rob., Tegner, Toldbodgade 2.
Ortmann, Henning, Arkitekt, Vodrofsplads 19.
Pagh-Birk, H., Arkitekt, Nøjsomhedsvej 11.
Raasted, N. O., Komponist, Overgade 60, Odense.
Rose, Hans, Assistent, Rosendalsgade 1.
Salomonsen, Jacob, Grosserer, Nørrevoldgade 16.
Sannom, Frits, Malermester, Godthaabsvej 71.
Stieler, H., Repræsentant, Esthersvej 6, Hellerup.
Sørensen, S. Valent., Prokurist, Amagerbrogade 136.
Thomsen, Axel, Prokurist, Dyvekes Allé 8.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

ROSENBORG HAVE

Vor Artikel om Rosenborg Have har vakt et ikke ringe Røre i den kjøbenhavnske Presse. Vi konstaterer dette med Tilfredshed, idet det beviser, at Spørgsmaalets Rejsning var paakrævet, og vor Tilfredshed bliver ikke ringere, fordi det ikke er lutter Tilslutning til alle vore Betragtninger, vi finder i de forskellige Dagblade, der har taget Stilling til Sagen.

I Hovedsagen synes der at herske Enighed om, at Rosenborg Have, som den nu henligger, er meget langt fra at tilfredsstille de Krav, som med Føje kan stilles til en offentlig Have i Hovedstaden, og hvor der hersker Enighed i Hovedsagen, er der jo den bedste Udsigt til at naa et tilfredsstillende Resultat.

Vi skal tillade os kortelig at referere en Del af de fremkomne Artikler og at besvare nogle af de Indvendinger, som i den givne Anledning er rettet imod Artiklen i sidste Hæfte af »Forskønnelsen«. Ikke for at »kritisere Kritiken«, men fordi det er os magtpaaliggende, at denne Sag foreligger oplyst saa fuldstændigt som muligt, og at der ikke hos vore Medlemmer skal herske nogen Tvivl om, hvad det er, Bestyrelsen tilsigter ved sit Arbejde for Rosenborg Have.

❁

Vi vil først beskæftige os med en Samtale, »Nationaltidende« har haft med Haveinspektør Clemen Jensen. der udtrykker sin uforbeholdne Glæde over, at »Forskønnelsen« har fremdraget Spørgsmaalet om Exercerpladsens Geninddragelse under Haven og Musiktribunens Flytning til et Sted, hvor Koncerterne ikke nødvendiggør en næsten effektiv Afspærring af Haven, hvilken sidste Sag synes at ligge Haveinspektøren særlig paa Hjerte. Vor Henstilling om »at lade Volde og Grave omkring Slottet genopstaa i deres gamle Skikkelse, vilde« mener Haveinspektøren, »være et meget betydende Led i Forskønnelsen af Rosenborg Have.«

Derimod beklager Haveinspektøren, at vi har offentliggjort et Kort over Haven, »der gaar ud paa at vise, at der rundt omkring Springvandet har været Plæner.« Han paastaar — og indtil videre bøjer vi os for hans Autoritet — at der, siden Haven blev omlagt i første Halvdel af det 19. Aarhundrede, ikke har været Græsplæner i den paagældende Del af Haven. Den offentliggjorte Plan er taget efter et af Kjøbenhavns Vejviseres Kort fra Begyndelsen af Halvfemserne, sammenholdt med flere andre ældre Kort, der ligesom dette viser bestemt afstukne Gange. At dette skulde bero paa fri Fantasi af vedkommende Korttegnere, syntes det os paa Forhaand urimeligt at antage, ikke mindst, naar henses til, at et af disse Kort er tegnet af den bl. a. fra Trap's Danmark velkendte og som Autoritet paa Korttegningens Omraade højt ansete Landinspektør, Justitsraad V. F. A. Berggreen*); — men selv om saa er, saa viser det paa Planen skraverede Areal nu engang det Parti af Haven, som gør stærkest Indtryk af at være forsømt, og selv om der oprindelig ikke har været Græsplæner, er dette dog ingen tvingende Grund til ikke ved en Restaurering af Haven at anlægge saadanne, hvis man derved kan fremskaffe en bedre

*) Berggreens Kort er fra ca. 1880 (det viser i hvert Fald Enkeltheder, der er ældre end 1882, men yngre end 1878).

Virkning, hvilket det er vor faste Overbevisning, at man kan. Exercerpladsen er siden Omlægningen i det 19. Aarhundredes Begyndelse en Grusflade; men efter dens eventuelle Indlemmelse i Haven er det dog næppe Meningen at lade den forblive saadan.

❁

»Hovedstaden« giver os Ret i, at det paagældende Parti af Haven er »upassende forsømt«, men kan ikke lide Tanken om »flere grønne Plæner, som vi skal spadsere pænt uden om.« Det er nu paa grønne Plæner, som man pænt skal lade være at betræde, og imellem hvilke Gangene snor sig ud og ind, at en Parks Skønhedsvirkning for en meget væsentlig Del beror, og vi foretrækker absolut Plæner, som man skal gaa uden om, fremfor Vandpytter, som man for sine Støvlers Skyld og for at undgaa Forkølelse gør klogest i frivilligt at gaa uden om. »Et smukt (?) grusbelagt Anlæg«, som »Hovedstaden« lægger et godt Ord ind for, og som hurtigt vilde komme til at ligne det forhaandenværende, som den ene Vandpyt ligner den anden, kan vi ikke tænke os som en Forbedring. At vor Paapegen af nogle gamle Træers daarlige Forfatning og vort Ønske om at faa dem fældet og erstattet med nye, inden Efteraarsstormen vælter dem, vilde vække Modsigelse, for ikke at sige Indignation, var vi forberedt paa. »Hovedstaden« tager tydeligt Afstand fra Tanken og i en Kronik i »Berlingske Tidende« jamrer Hr. Jonathan ligefrem over den Vold, »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« i Forening med en eller anden Havearkitekt vil øve imod Kongens Have. Skønt han efter eget Sigende »ellers ikke hører til dem, der faar hysteriske Anfald, hver Gang der fældes et Træ her i Byen«, kan han dog se — i sin Fantasi — »hvor en Havearkitekt vilde fryde sig, hvis han fik Kongens Have udleveret.« Han kan slet ikke tænke sig en skønsom og nænsom Fremfærd, som kun har det Maal at bevare det, som er skønt ved Rosenborg Have, og at fjerne det, som er blevet mindre skønt, fordi det har overlevet sig selv, samt erstatte det med nyt, som med Tiden — ret snart endda — kan bringe ny Skønhed. En redaktionel Artikel i samme Blad giver os i alt væsentligt Medhold, den benægter ikke, at Kavalergangen har »et uregelmæssigt, lidet stateligt Præg,« og selv om den ogsaa tager et stilfærdigt, men, som vi tror, for vort Vedkommende upaakrævet Forbehold overfor »Lysten til at fælde Træer«, anerkender den dog, at »det her rejste Spørgsmaal har ubetinget Krav paa Opmærksomhed«, og sammenfatter sine væsentligst refererende Bemærkninger i den Sætning, at det kun er prisværdigt, at Spørgsmaalet er rejst af os.

❁

Den Ferslewske Presse udtrykker uforbeholdent sin Forbavselse over, at de paapegede Mangler ikke er bleven bemærkede og afhjulpne for længe siden og finder kun én Forklaring deri, at de fleste Mennesker, der kommer i Haven, kun benytter den som Genvej og saaledes næppe faar Tid til at bemærke Manglerne. Man kan — bemærker Niels P. i »Dagens Nyheder« — ikke vente, at de Børn, der leger i Haven, eller de Folk, der samles om Musiktribunen, »skulde falde paa at klage over Havens Tilstand.« Nej — skriver han videre — »dertil har vi »Hovedstadens Forskønnelse«, og hvad Bladet ellers skriver om Sagen, kan vi betragte som en næsten ubetinget Tilslut-

ning til alt, hvad vi har gjort gældende.

❁

»Ekstrabladet« er paa det rene med, at der før eller senere maa tages alvorligt fat paa en Udbedring af Haven og er klar over, at det ikke nytter med Smaapillerier af »Trædoktoren«; men Bladet finder den Udvej til Forbedring, vi har givet Anvisning paa, meget radikal, og ømmer sig ved Tanken om at fælde Træer i Kavalergangen. — Men naar nu Trædoktorens Smaapillerier ikke hjælper! Man kan ikke lave Æggekage uden at slaa Æg itu. En Oplysning, som vi er taknemmelig for, giver »Ekstrabladet«, nemlig om Aarsagen til, at Thorvaldsens Statue af Christian IV er blevet fjærnet fra Haven og opstillet i Kapellet ved Roskilde Domkirke. Den er oprindelig bestemt til dette Kapel, og den fine Cicelering kunde ikke taale Vejrligets Indvirkning*). Naar »Ekstrabladet« siger, at vi har »harcelleret« over Statuens Flytning, saa maa vi dog i al Sagtmodighed protestere imod denne Beskyldning. Vi har spurgt, og vi har faaet et i enhver Henseende fyldestgørende Svar og er ganske enig med Bladet i, at det efter det saaledes oplyste vilde være Narreværk at flytte den Statue tilbage igen. Vi benytter Lejligheden til at kvittere for et Udfald fra en Indsender til »Ekstrabladet«, der i sin Sjæls barnlige Enfoldighed frygter for, at »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« vil lade alle Træerne i Rosenborg Have fælde og lade hele Terrænet brolægge. Angreb af den Art er altid forfriskende.

*) Efter at Artiklen i forrige Nr. var offentliggjort, er vi blevet gjort opmærksom paa en lille Afhandling, som afdøde Professor CAMILLUS NYROP har skrevet i »Tidsskrift for Kunstindustri« for 1886. Af denne Afhandling fremgaar det, at Thorvaldsens Statue af Christian IV er udført med Opstillingen i Domkapellet for Øje (ganske vist paa anden Maade end den nu er opstillet), og at Kongens Dragt er langt finere ciseleret end den vilde være blevet, hvis Statuen oprindelig skulde have staaet i fri Luft; flere Steder er Dragten i Broncen indlagt med Guldtraade, hvilke under Luftens Indvirkning led saa megen Skade, at det vilde medføre Ciseleringens totale Ødelæggelse, dersom Statuen fremdeles skulde staa i fri Luft.

❁

»Socialdemokraten« udtrykker i et Par Artikler sin ubetingede Tilfredshed med Tilstandene, som de er. Bladet Medarbejder N.—B. har siddet ved Springvandet og forundret betragtet den høje Straale, der springer ud af Svanens Næb, og genkalder i vor Erindring hine lykkelige Tider, da Kullenes Pris endnu tillod at lade Springvandene plaske daglig. Han finder lutter Idyl i Haven og kan slet ikke se Spor af Forsømmelse. Vi tror dog, at han, hvis han i en mere prosaisk Stemning vilde underkaste Rosenborg Have et kritisk Eftersyn, vilde finde adskilligt, der kunde trænge til Fornyelse, og at han vilde finde, at saadan Fornyelse kun vilde forstærke Idyllen.

❁

»Politiken« erkender, »at adskillige ikke uvigtige Partier af Haven forsumper.« »Enhver Kjøbenhavner kender i Kongens Have de afsides Partier, der er ganske vanrøgtede,« skriver Bladet. Aa nej! Gennemsnitskjøbenhavneren lægger vist desværre aldeles ikke Mærke til saadanne Detailler. Han føler maaske, at Helhedsindtrykket ikke er, som det burde være, men han har travlt, og kan ikke give sig af med at undersøge Aarsagen hertil. Men at disse vanrøgtede Partier findes, er udenfor enhver Tvivl, og »Politiken« har ganske Ret, naar den gør gældende, at der savnes et vidt Fremsyn, og at det vilde være ganske naturligt, om man for en Gangs Skyld fik lagt en ordentlig Driftsplan. Bladet anbefaler i nøje Tilslutning til os Exercerpladsens Indlemmelse — »thi Parker-

ne bør vokse i Størrelse sammen med Byen og ikke, som det nu i Regelen sker, tværtimod beskæres og gøres mindre« — og Musikpavillonens Henflytning dertil. Iøvrigt beskæftiger »Politiken« sig mest med de i Haven anbragte Skulpturer og har utvivlsomt Ret i, at adskillige af dem helst ikke maatte findes der, anbragte som de er uden Hensyn til Parkens hele Karakter og næsten paa maa og faa.

❁

»København« har af vor Artikel ikke faaet noget lyst Billede af Situationen, og ved Selvsyn har Bladet faaet et endnu værre Indtryk. Der maa gaas endog meget skrapt til Værks, hvis Haven skal reddes, men Bladet er dog betænkeligt ved en altfor radikal Fremgangsmaade overfor de hule Træer.

❁

I det store og hele har vi saaledes fundet Tilslutning og i alt Fald en levende Forstaaelse af det Spørgsmaal, som »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« her har rejst.

Just som det Nummer af »Forskønnelsen«, der indeholdt Artiklen om Rosenborg Have, gik i Trykken, modtog vi fra Indenrigsministeriet Svar paa den Skrivelse, vi under 4. Januar d. A. havde tilstillet nævnte Ministerium angaaende Forholdene i Rosenborg Have. Ministeriet meddeler, at det efter om Sagen at have brevvekslet med Krigsministeriet og Kjøbenhavns Magistrat giver sin Tilladelse til, at Foreningen søger at fremskaffe en Reguleringsplan, der dog ønskes udarbejdet dels med, dels uden Exercerpladsens Indlemmelse i Haven for Øje. Til at tiltræde det Udvalg, som Bestyrelsen havde foreslaaet nedsat til Sagens Forberedelse, vælger Ministeriet for sit Vedkommende Kontorchef i Indenrigsministeriet Aage Schlichtkrull, kgl. Bygningsinspektør Magdahl-Nielsen og Inspektør ved de offentlige Lysthaver Clemen Jensen. Fra Magistratens Side er valgt Stadsingeniør Voigt. Endelig har Foreningens Bestyrelse for sit Vedkommende valgt Billedhugger L. Brandstrup, Afdelingsgartner Fabricius Hansen, Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang og Arkitekt Aage Rafn til at tiltræde Udvalget, hvis Formand bliver Kontorchef Aage Schlichtkrull.

Dette Udvalg, i hvilket al fornøden Indsigt og Sagkundskab er repræsenteret, vil sikkert naa til en Plan, der uden at kuldkaste en eneste Stump af det, som — al Forsømmelse til Trods — gør Rosenborg Have til en stemningsfuld Park, vil danne Grundlaget for en Fornyelse, som tiltrænges, hvormeget end hengemt Pietet og en lidt for ængstelig Konservatisme ømmer sig ved at give sit Minde til saadanne Forholdsregler, som nu en Gang maa tages, hvor noget skal fornyes. Vi ser med de bedste Forventninger hen til Resultatet af det nedsatte Udvalgs Overvejelser og nærer den fuldeste Fortrøstning til, at Almenheden, naar Arbejdet er fuldført, vil finde sig tilfreds.

BØRNS ØDELÆGGELSESLYST

Under denne Overskrift har vi tidligere bragt Meddelelser om de til Foreningen rettede Henvendelser om at prøve at finde et Middel, der skulde kunne modvirke den Lyst, der hersker hos Ungdommen til at bemale — med Kridt eller Kul — alt hvad der naar indenfor deres Hænders Rækkevidde. I »Forskønnelsen« Nr. 6 for 1916 (Side 82) bragte vi et Brev, som en Landsmand, der i 20 Aar havde været bosiddende i Amerika, havde rettet til Bestyrelsen, og hvori han meddelte, at han, naar han saa levende Billeder fra Kjøbenhavn, altid ærgrede sig over at se de mange Kridtstreger paa Husene.

Senest har et Medlem af Foreningen, Grosserer A. C. Lemvigh-Müller anmodet Bestyrelsen om at tage Sagen op paany, idet han herom skriver følgende:

»Herved vil jeg tillade mig at henstille til Foreningens ærede Bestyrelse at tage en Sag op, som sikkert overalt vil blive paaskønnet: Nemlig at formaa Autoriteterne, vel specielt Politiet og Skolerne og Opsynsbetjente til at forhindre Børns og halvvoksne Personers Lyster til overalt at bemale Gader paa Fortove og Façader ja endog Statuer med Kridt, Blyant etc. Man ser aldrig i andre Byer den Mani for Ødelæggelse af andres Ejendom som her i Byen. Det bør sikkert gribes an paa den Maade, at Politibetjentene, Opsynsbetjente og alle ordentlige Mennesker opfordres til og gives Tilladelse til at skamme Børnene ud og fratage dem Kridt og lignende, hvormed de opererer. I slemme Tilfælde bør der ske Anholdelse og Børnenes Forældre godtgøre forvoldt Skade. I Skolerne bør Lærerne indprente Børnene at respektere disse Forbud som bør stilles af Politimyndighederne med tydelige Bekendtgørelser.«

Problemet er i sig selv saare vanskeligt, og endnu vanskeligere synes det at være at komme Ondet tillivs. Som vore Medlemmer erindrer, rettede vi i 1911 paa Foranledning af en Artikel af Overretsassessor Eckert en Appel til Skolemyndighederne om at interessere sig for Sagen. Det er vanskeligt at konstatere, hvorvidt denne Appel har baaret Frugt. Vi er tilbøjelig til at tro, at den virkelig hjalp i nogen Tid, men er paa den anden Side ikke blind for, at Paavirkninger af denne Art maa fortsættes gennem et længere Tidsrum, dersom et virkelig godt Slutresultat skal opnaas.

Som allerede udtalt i 1916 tror vi for vort Vedkommende, at den bedste Vej gaar over Skolen, men for at høre de forskellige Meninger har vi bedt Professor, Dr. jur. Carl Torp i hans Egenskab af fremragende Kriminalist, Overretsassessor L. C. Brun i hans Egenskab af Formand for Overværgeraadet, og Skoleinspektør R. C. Mortensen i hans Egenskab af anset Pædagog om at udtale sig om Sagen. Professor Torp anser paa Forhaand Sagen som liggende udenfor Kriminalisternes Ressort, idet Børn efter Nutidens Opfattelse helt hører udenfor Straffelovgivningen og Straffedomstolene. Overretsassessor Brun anser først og fremmest Hjemmene, dernæst Skolen, forsaavidt den kan formaas dertil, som de bedste Hjælpere. Men Hjemmene er jo engang tidt ganske ligegyldige og uforstaaende overfor saadanne Spørgsmaal. Iøvrigt vilde, efter Overretsassessorens Anskuelse, Udtalelser i Blade, der læses af den Befolkning, hvis Børn hovedsagelig foretager heromhandlede Bemaling, vel ogsaa være af nogen Betydning. Spørgsmaal om Straf ved offentlig Indgriben vil derimod i Reglen være uden Betydning, da de fleste Bemalere vistnok er under kriminel Lavalder. Derimod mener Overretsassessoren, at Publikums Støtte paa fornuftig Maade, naar en Bemaler gribes paa fersk Gerning, vilde være af Værdi.

Skoleinspektør R. C. Mortensen har formet sine Udtalelser i følgende Artikel:

»Det kan hænde, at man ude paa Landet finder en Mur eller et Plankeværk tilsølet med Kridt eller andet Skrivemateriale; men det hænder hyppigere i Byerne og hyppigst i Kjøbenhavn. Dette kommer af, at Børnenes Virksomhedstrang ude paa Landet har mangfoldige sunde Afløb, i Byerne færre og i Kjøbenhavn færrest. Brolægning, Mure, Plankeværker og pyntelige Anlæg kan ikke uden Skade benyttes til Leg; men naar der nu bogstavelig talt ikke er andet at lege med, hvad saa?

Hvis den Dreng, der idag ude paa Enghaveplads har sat en Kridtstreg paa hvert eneste Træ, han har passeret, kommer ud paa Landet, vil han ganske sikkert glemme sin Tilkridtningslyst, thi fra Sommerfugle og Blomster og Vandløb o. s. v. flyver der Snese af Virksomhedsindbydelser imod ham, og ingen af dem har med Kridt at gøre.

Vægbemalingen er et letforstaaeligt Byfænomen: Dér staar Peter paa Gaden eller paa Gaardspladsen og har bogstavelig talt intet at lege med. Han ser foran sig Fliser, Brosten, Plankeværker og endeløse Mure — Hvad skal han gøre? Ja, har han engang faaet fat i en Pind, en Kulstump eller et Stykke Kridt, er der noget at gøre: at kradse paa

Væggen eller Flisen, det giver et synligt Resultat, og det er det, Peters Sjæl forlanger og ifølge naturlige, berettigede Love maa forlange. Derfor skaffer da mangen en Peter sig — paa ærlig eller uærlig Vis et Stykke Kridt eller en Blyant, og saa har vi Bemalingen af vore Bygninger og Plankeværker.

Er Peter en uhøvisk Dreng — og det er desværre grumme mange Petere — bliver hans Bemalinger af særlig uhyggelig Art; men selv om de kun vidner om Renhed og Uskyld, er de utaalelige at se paa. Selv Meddelelser som disse: »5 + 2 = 7« eller »Kaj Nielsen er en styg Dreng« eller Tegninger, hvori glade og bedrøvede Grise og ligesaa primitivt optrukne menneskelige Skikkelser figurerer, ødelægger Synet af enhver Flade, de anbringes paa, og Kruseduller og vandrette eller bugtede Streger er ganske vist meget yndede af den produktive Peter, men absolut afskyede af os andre.

Jeg vover at paastaa, at dersom alle Børn havde en rummelig Lejlighed og al ønskelig Adgang til Papir og Blyant, Pen og Blæk og Farvelade, og dersom den moderne Storby lagde mere Vægt paa at fremskaffe fornuftigt indrettede Legepladser, end den gør, vilde 9 af 10 blandt de nu optrædende bemalende Børn lade Mure og Plankeværker være i Fred, især naar Hjem og Skole tillige vilde indprente Børnene en af Opdragelsens Hovedregler, nemlig denne: En Ting skal bruges udelukkende efter sin Bestemmelse. Denne Regel skal haandhæves paa saa mange Omraader som muligt, og den giver blandt andet ogsaa Sans for at lade Husets indre og ydre Flader virke forskønnende; det er nemlig ubestrideligt en af deres Bestemmelser. Papir, ikke Mure, er til at skrive paa, og Børn skal have rigeligt med Papir og rigelig Adgang til at lære, at derpaa kan man øve sig, som man vil, men at enhver Streg eller Krølle ødelægger Mønsteret paa en Vægflade lige saa vist som den vilde gøre det paa en Kjole.

Skolen har blandt sine Opgaver ogsaa den at give Moralundervisning Denne falder for en væsentlig Del ind under Religionsundervisningen og da særligt under de ti Bud; men her syndes der umaadelig meget i Skolerne, der ofte i høj Grad mangler Blik for Betydningen af en alvorlig Fremstilling af Læren om Pligterne. Smaa Børn vil imidlertid finde det ganske naturligt, at man fortæller dem følgende, naar der taies om det 7de Bud: Man maa ikke tage det, som tilhører en anden; man maa ikke ødelægge det, der tilhører en anden; man maa ikke forringe dets Værdi (besudle det); man maa ikke kradse Kalk og Maling af andres Vægge, ikke besudle dem med Tegninger, Inskriptioner o. s v., man maa heller ikke behandle sine egne Vægge saadan. De smaa Damer og Herrer, som man taler til, vil straks finde Formaninger, der bygges over disse Punkter, fuldtud stemmende med deres egne Følelser. Jeg ved forresten en Lærer, som ikke alene under det 7de Bud har talt om disse Ting, men som hvert Aar ser Lejlighed til ogsaa under det 6te Bud at tale til sine Drenge om Vægbemalinger.

Skolen skal imidlertid have Støtte baade hos Forældrene og Politiet. Politiet skal have Ret til at drage de besudlende Børns Forældre til Ansvar for, at de ikke har belært deres Børn om en elementær Samfundspligt. Her er der Tale om det, Tyskerne kalder Haftpflicht, et Begreb vi i den senere Tid har faaet noget mere Interesse for herhjemme, end vi havde for en Snes Aar siden. Kender Forældrene deres Erstatningspligt (lad os f. Ex. tænke paa en Trappegangs Maling, der er bleven ødelagt af Børnene) skal de nok vide at støtte Skolen i dens Moralundervisning, hvad dette Punkt angaar. Skole og Hjem kan, naar de er enige, lige saa let lære Børnene dette: »Du maa ikke besudle andres Ejendom« som dette: »Du maa ikke stjæle«.

Endvidere skal Politiet have den Pligt at drage de Værter til Ansvar, der ikke fjerner Mur- eller Plankeværkstilsølinger strax. Som Forholdet er nu, kan man mange Steder se en Kridttilsøling sidde Uger ja Maaneder igennem ganske uantastet, ja jeg har seet en og anden, der vitterlig har siddet i Aarevis, Dette giver et urigtigt Indtryk: Tilsølingsmanien synes værre end den er. Tusinder, der daglig passerer Stedet, tænker ikke paa, at eet Barns een Gang udførte Værk saaledes for et langt Tidsrum kan forbitre Masser af Mennesker Tilværelsen. Et enkelt Barn kan, naar Bemalingen bliver siddende, for lange Tider give endog en hel Bydel et Præg, som egentlig slet ikke tilkommer den, og den Omstændighed, at Tegningerne faar Lov til at blive siddende, kan, i Henhold til det gamle Ord om den ene Abe, der faar den anden til at gabe, lokke andre Børn til at fortsætte, hvor den første Synder slap. Jeg har engang, mens Tivoli ud imod Tietgensgade havde et Plankeværk, ærgret mig saa meget over de der anbragte Kridtbemalinger, at jeg en Dag hjemmefra medbragte en stor Svamp, hvormed jeg tørrede dem bort, og jeg havde da den Tilfredsstillelse at se, at det varede meget længe, før nye Bemalinger tonede frem. Baade foran dette

Plankeværk og visse andre Steder i Byen har jeg forresten til Tider overrasket Plankeværkskunstneren, frataget ham Kridtet og søndertraadt det paa Gaden. Rimeligvis vilde jeg derfor kunne være bleven mulkteret i den offentlige Politiret (Røveri ?), men er dette Tilfældet, beviser det, hvor karrikaturmæssigt vi sidder i det.

Til Slutning tør jeg — lidt varsomt — spørge: Har jeg Ret, naar jeg mener at have iagttaget, at de Besudlinger, der her er Tale om, er hyppigere i Danmark end i vore Nabolande? Har jeg Ret, maa det næste Spørgsmaal blive: Hvad gør man da dér for at hæmme dem?«

De af Skoleinspektør R. C. MORTENSEN her fremførte Betragtninger mener vi for vort Vedkommende ganske at kunne tiltræde, og for at bidrage vort til, at de Tanker, som Skoleinspektørens Bidrag rummer, kan vinde saa stor Udbredelse som mulig i de Kredse, hos hvem man maa regne med Støtte i Arbejdet for at komme det Onde, Talen er om, tillivs, vil der nu paany paa det anviste Grundlag blive rettet en Henvendelse til Skolerne, ligesom det vil blive overvejet, hvad der fra Foreningens Side kan gøres for at gøre Politimyndighederne interesseret i Sagen.

Spørgsmaalet om, hvad der gøres i vore Nabolande for at hæmme Børns Ødelæggelseslyst i den heromhandlede Henseende, vil der maaske blive Lejlighed til at drøfte i det kommende Hæfte.

NYE MEDLEMMER

Andersen, Axel, Glarmester, St. Strandstræde 10. K.
Becker, Henry, Overassistent, Meterkontoret, Vognmagergade 8³. K.
Funck, L., Manufakturhandler, N. Farimagsgade 54. K.
Johansen, H. H., Snedkermester, Smalleg. 46. F.
Lind, Johs., Boghandler, Stenosgade 3. B.
Schousboe, H. B., Korrespondent, Aldersrogade 6. Str.
Selck, Anton, Barbermester, Falkonerallé 88. F.
Silfwander, Chr., Manuduktør, Øster Søgade 44. Ø.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

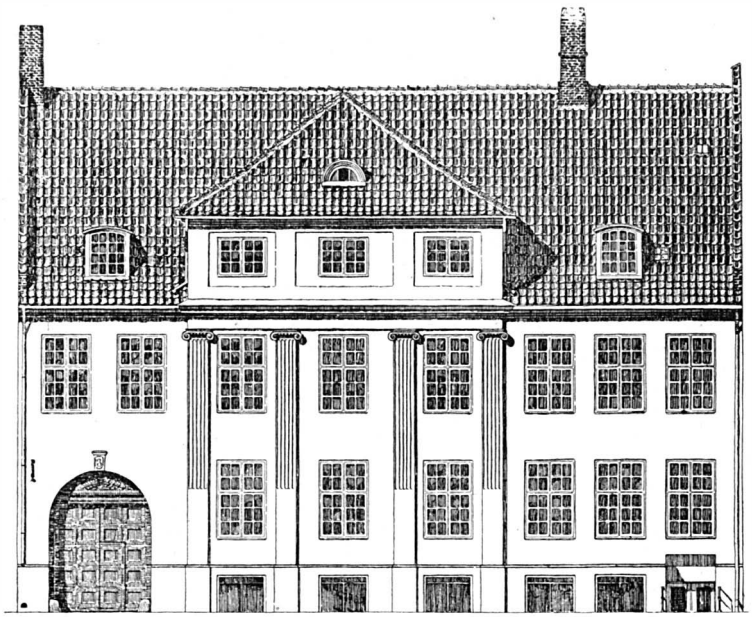

Ejendommen Vandkunsten 8. Efter en Opmaaling af Arkitekt A. EKBERG. (Efter »Tegninger af ældre nordisk Arkitektur«).

BLADE AF BYENS BILLEDBOG

Dor paa Arkitekt GOTFRED TVEDES Ejendom, Nybrogade 18. Hude fot.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Frederiksberg Slot (de hvide Pletter paa Plænen er *Madpapir* m. v.)

FREDERIKSBERG HAVE
OG SØNDERMARKEN

Vi har rejst Spørgsmaalet om Rosenborg Have og haft den Glæde at se denne Sag ved en forstaaende Imødekommenhed fra Indenrigsministeriets Side blive ført ind i et Spor, der giver det bedste Haab om, at Rosenborg Have atter vil opleve den Renæssance, som denne smukke og centralt beliggende Park har Krav paa.

Naar vi saaledes har taget fat paa at behandle en af Byens Parker, er det fristende at kaste et Blik paa en anden af vor Bys store Parkanlæg, nemlig Frederiksberg Have og den dermed i uadskillig Forbindelse staaende »Søndermarken«. Medens Forholdene i Rosenborg Have med de mange allerede for Haanden værende Skulpturarbejder gør det ønskeligt, ja endog nødvendigt foruden fra et havemæssigt Synspunkt ogsaa et se dette Haveanlæg ud fra et arkitekturmæssigt Synspunkt, vil en Betragtning af Frederiksberg Have og Søndermarken kunne ske ud fra en rent landskabsgartnerisk Synsvinkel.

Der er faa Punkter i Kjøbenhavns nærmeste Omegn, der nyder en lignende Folkeyndest som Frederiksberg Have. I den historiske Tid nævnes Landsbyen Solbjerg som beliggende ved Bakkens Fod; men Landsbyens Opstaaen skjuler sig i den mørkeste Oldtid. Solbjerget, fra hvilket der var frit Udsyn over Sundet, har i Stenalderen og Broncealderen været et Valfartssted for Befolkningen i Østsjællands flade Egne. Urbefolkningen har været Soltilbedere, og netop fra dette forholdsvis høje Punkt kunde man ved

Jævndøgns- og Solhvervstid se Solen stige op af Havet. Bakken har da været Skuepladsen for religiøse Festligheder forbundne med Dans. Indflydelse syd fra forandrede de religiøse Forestillinger; først blev den af græsk-romersk Gudelære paavirkede Asatro sammenblandet med den oprindelige Kultus, senere fortrængtes Asalæren af den romersk-katolske Lære og denne atter af Luthers Lære, men intet kunde faa Bugt med Soldyrkelsen. Den blev modificeret, dens hedensk-religiøse Præg udviskedes, Soldansen ɔ: Dansen til Ære for den livgivende Sol blev til Solens Dans; men endnu valfarter Folk Pinsemorgen til Frederiksberg — og fejrer den sejrende Sol paa ganske hedensk Vis.

Fra Landsbyen Solbjerg hentede Christian II de tolv Bønder, der afsagde den bekendte Dom over Torbern Oxe; men i 1620 inddroges Solbjerg Bys Jorder sammen med hele det Fladerum, paa hvilket nu Frederiksberg By ligger, under Kjøbenhavns Ladegaard, og hermed forsvinder Navnet Solbjerg, Bakken hedder fra da af Valby Bakke. 1651 opgiver man at drive det mægtige Landbrug, som skulde forsyne Kjøbenhavns Slot med Naturalier, og Jorderne overdrages til 20 Hollændere fra Amager, der paa Solbjerg Bys Plads opbyggede Ny Hollænderby, der dog trods allehaande Privilegier og Begunstigelser førte en hensygnende Tilværelse, indtil Hovedstaden helt erobrede de Strækninger, der hørte den til.

Begyndelsen hertil gjordes med Opførelsen af Frederiksberg Slot. Frederik IV, som af alle Oldenborgere var den, der i godt og ondt mest lignede Christian IV, havde arvet sin Oldefaders Kærlighed til Arkitektur og hans Lyst til at give denne Passion synligt Udtryk. Kjøbenhavns Slot havde allerede længe været en ubekvem og lidet tidssvarende Kongebolig — som bekendt omgikkes Frederik III med Planen om at bygge et nyt Slot i Citadellet — Rosenborg var for lille til Udfoldelse af den Pomp, som den enevældige Konge maatte være omgivet af, og Frederik IV, der som Kronprins havde rejst i Italien, tog straks efter sin Regeringstiltrædelse fat paa Opførelsen af et nyt Landslot i italiensk Stil efter hans egen Plan. Dette Slot kaldes i Folkemunde fra først af »Ny Amager«, men fik senere det officielle Navn Frederiksberg.

Haven var færdig i 1702. En Afbildning fra 1728 viser Skraaningerne foran Slottet i den aller sirligste franske Stil og rigelig forsynet med Kaskader og Springvand. Langs Sidegangene op til Terrasserne og rundt om Blomsterparterrerne er plantet unge Træer — rimeligvis Linde — og paa Terrænet foran findes Blomsterparterrer indrammede af stift klippede høje Hække, langs hvilke der ligeledes staar Linde, der dog endnu ikke er kommen under Saksen. Paa et Prospekt fra 1756 er det franske Haveanlæg paa Skraaningen forsvundet og erstattet af tre Trærækker paa hver Side af Kaskaden midt for Slottet; medens Lindene nedenfor er klippede i firsidede Prismer, er de umiddelbart foran Slottet kuplede. Alleerne, der strækker sig paa begge Sider af Skraaningen, kan ikke ses paa nævnte Billede; men efter deres nuværende Udseende at dømme kan der næppe være Tvivl om, at de har været klippede. De lodret i Vejret stigende, sygeligt knudrede og først i de øverste Toppe løvrige Grene er øjensynlig Resultater af længe fortsatte Indgreb i deres Natur. Paa en Plan over Haven fra 1742 ses det, at denne var inddelt i otte næsten regelmæssige Firkanter skilte fra hinanden ved brede, snorlige Gange, der mundede ud i Runddele.

Parti fra Frederiksberg Have.

I den midterste og største af disse stod et stort Lysthus, der ses paa det bekendte Stik af Schule fra 1786. De beplantede Firkanter var ganske geometrisk delt i 8 Trekanter og havde en Runddel i Midten. Efter Schules Stik synes disse Plantninger at have bestaaet af Gran og Tuja, Træer hvis naturlige Vækst jo passer fortræffeligt til det franske Anlæg; men i Yderkanterne har der staaet firsidet klippede Linde, der ved Hjørnerne endog har dannet hele Porte. En enkelt Række af disse Linde staar formentlig endnu inde i Haven lidt tilhøjre fra Indgangen; men de er nu smukt voksede, og den Molest, de har været Genstand for, næppe er mere synlig. Stift, højtideligt og fornemt har det hele virket; men det var ogsaa Hensigten, og at det ikke nødvendigvis har virket hæsligt selv efter Nutidens Smag, faar man en Formodning om ved at betragte de under Saksen holdte Linde, som danner Indgangen til Rosenborg Have fra Østervold. Men af det saaledes foreliggende synes det at fremgaa, at man skal blive ved at holde den Lind under Saksen, som man een Gang har begyndt at klippe, eller — hvis man ønsker den erstattet med Natur — fælde den og plante en ny i dens Sted. Mellemtingen mellem Natur og Kunst er absolut ikke tiltalende.

Søndermarken var lige saa stift anlagt som Frederiksberg Have, kun var det her Trekanten, der herskede. Den havde tre Hovedalleer, der alle udstraalede fra Plænen ud for Slottets Bagfaçade ved Roskilde Landevej. To af disse findes endnu, nemlig den, der gaar lodret paa Roskildevejen ud til Valby Langgade og den, der ud-

munder i Pilealléen ligefor Rahbeks Allé. Træerne bærer Vidne om, at de ogsaa har været holdt i fransk Stil. Henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede skiftede Moden, hvad Haveanlæg angik. 1784 blev det besluttet at omdanne Søndermarken efter den engelske Smag, skønt man ingenlunde maa tro, at denne Beslutning modtoges med udelt Begejstring. 1792 var Forandringen gennemført, de tidligere snorlige, brede Gange var paa de to ovenomtalte Alleer nær erstattede af uregelmæssigt slyngede, smalle Gange, og man lod Træer og Buske vokse som de vilde. Forandringen fandt Bifald, og 1794 tog man under Overhofmarchal Hauchs og Slotsforvalter Voigts Ledelse fat paa den Omdannelse af Frederiksberg Have, der i alt væsentligt gav Haven den Skikkelse den nu har. Dette maa dog selvfølgelig ikke forstaas saaledes, at den franske Park øjeblikkelig fremtraadte som engelsk Park. De kunstige Vandfald afskaffedes — dog var et af dem endnu 1809 i Virksomhed — og Vandet lededes til de gravede Kanaler, der omgiver en større og tre mindre Øer. En stor Mængde af de forhaandenværende Træer blev foreløbig staaende, men det var Meningen, at de skulde fældes og erstattes af andre, naar de nye Plantninger havde opnaaet en passende Højde. Dernæst gjaldt det at udtynde de tætte Plantninger for at give de kraftigste Træer Plads og paa den Maade udvikle den landskabelige Ynde. Men dette forstod Voigts Efterfølgere ikke; de holdt Gangene frie ved at skære alle Grene af, der strakte sig ud over dem; hvor Træerne trykkede hverandre, huggede man deres Sidegrene bort og tophuggede oven i Købet de Træer, der stod nærmest ved Gangene. En lige saa unaturlig Maade at behandle en Park paa, som den, der anvendtes i det franske Anlæg; men man opnaaede derved en styg og unaturlig Virkning istedetfor en unaturlig Virkning, der dog ikke var blottet for Ynde og var præget af Smag, selv om Smagen var overkultiveret. I 1850 underlagdes Haven den tidligere Slotsgartner ved Fredensborg R. Rothe, og det skyldes vist nærmest denne Mands 27-aarige Virksomhed, at Frederiksberg Have nu er et Sted hvor Natur og Kultur forenes harmonisk, hverken en Skov eller en Have, men netop — en Park. Man kan næppe pege paa et Punkt i Frederiksberg Have, hvor en tilsigtet Virkning er mislykket. Der er frie Udsigter, som alle Vegne er harmonisk afgrænsede, saa der intet Steds opstaar kedsommelige Flader, tomt virkende Rum. Men man skal her, som iøvrigt i alle vore Parker, passe paa, at Busketterne ikke faar Lov til at tage Synet fra smukke Trægrupper og enkeltstaaende Træer. Desuden bliver det sikkert nu, da Tilstrømningen til Frederiksberg Have som Følge af Byens rivende Vækst i de sidste Aar og de daarlige Samfærdselsforhold, nødvendigt at beskytte de forhaandenværende Græsplæner noget mere end hidtil. Plænen foran Slottet er Samlingssted for Publikum, og kunde taale at være det, saa længe Hovedstadens samlede Indbyggerantal ikke oversteg 300000. Nu begynder den at se forsømt ud, er ikke altid helt fri for Madpapir og frembyder skallede Pletter af ikke helt ringe Udstrækning. Men netop denne Plads lige foran det elegante Slot burde være saa sirlig holdt, som foreneligt er med Parkens hele Karakter, og i denne Forbindelse maa vi fremhæve den mangelfulde Maade, hvorpaa de gamle Træer og Hække særlig i Slottets Nærhed er blevet vedligeholdt i en lang Aarrække. Vandet fra den store Plads foran Slottet har indtil for kort Tid siden

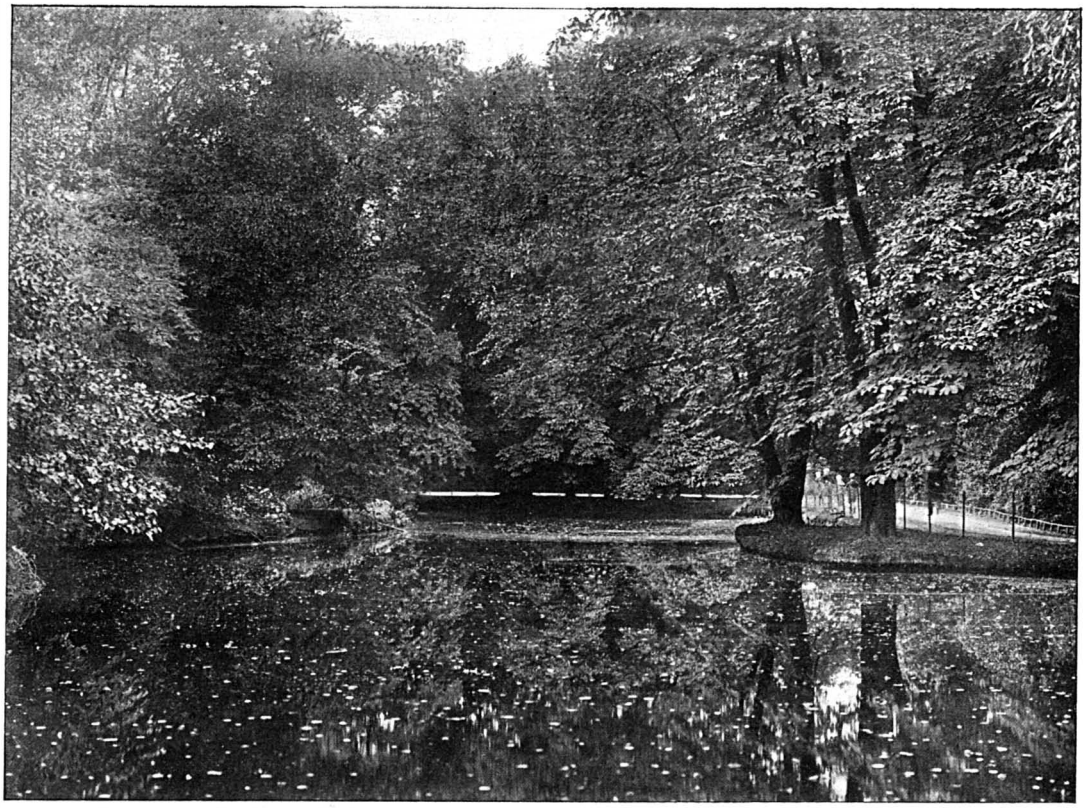

Parti fra Frederiksberg Have. Tilvenstre Andebakkeoen.

faaet Lov at strømme ud under Tjørnehækken, hvorved Jorden er skyllet fra Tjørnenes Rødder, og herfra ned over Terrassens Skraaninger, hvor dybe Furer betegner dets Vej. De gamle Elmehække er ikke i Tide blevet passende beskaaret og efterplantet. Ogsaa her har Vandet skyllet Jorden bort fra Buskenes Rødder. De opstillede, tildels ganske unødvendige Hegn har faaet Lov at forfalde, saa Børnene har fri Passage overalt, hvor de ikke maa komme, samtidig med at disse rustne og halvt nedbrudte Hegn give det Hele et uhumsk Præg, der mindst burde taales i umiddelbar Nærhed af Slottet.

At Folkelivet maa have Plads til at røre sig er selvfølgeligt; men det vilde maaske være heldigt at lede det fra Plænen foran Slottet andetsteds hen. Vi kunde tænke os Andebakkeøen gjort tilgængelig ved Hjælp af en Bro og en rummelig men bestemt afgrænset Plads indrettet der til Leg og til Fortæring af medbragt Mad. En Kafé med populære Priser eventuelt med Vand paa Maskine vilde bidrage til at hiddrage det Publikum, som mere og mere ser sig henvist til Forfædrenes enkle Form for Udflugter i det grønne.

Kanalerne er det, der giver Frederiksberg Have dens særlige Præg, og overhovedet er der intet, der pryder en stor Park som Vand. Søndermarken, hvis Terræn egentlig er bedre end Frederiksberg Haves, lider føleligt under Mangel paa Vandflader. Det store Bassin, der ligger ved Roskildevejen, ligeover for Slottet, og som anlagdes i 1857 som Højdebeholder for Kjøbenhavns Vandværk, blev senere overbygget, da Træerne rundt omfældede deres Løv deri, en praktisk

Foranstaltning, som der i og for sig intet er at indvende imod; men det burde dog maaske tages under Overvejelse, om Bassinet ikke kunde opgives som Højdebeholder og indgaa i sin tidligere Funktion ogsaa som Prydelse for Parken. Denne er i sig selv og som Helhed betragtet meget smuk. Der findes enkelte Partier, som er ganske henrivende, men den savner — foruden Vand — frie Udsigter, og her og der trænges der til Udtynding af Busketter og Underskov, der tager Synet fra hele Trægrupper og enkelte overordentlig prægtige Træer. Her burde det bl. a. ikke tillades Bøgen at føre sin noksom bekendte Kamp mod Egen, der altid ender med den sidstes Hensygnen og Død. Overhovedet, selv om Søndermarken — hvad adskillige ældgamle Ege og Bøge kan tyde paa — er en Rest af en Urskov, gaar det næppe an at behandle denne *lille* Skov som Skov, d. v. s i Hovedsagen lade den gro, som den vil, og lade Mennesker trampe Vej i den, som *de* vil. Hvad Dyrehavens 2600 Tdr. Land kan taale af fri Færdsel, kan let blive ødelæggende for Søndermarkens ca. 60 Tdr., og der er adskillige Tegn paa, at de besøgende ikke strengt holder sig til de afstukne Veje. Vest for Hovedalleen er der et stort Terræn, der er taget i Besiddelse af Folkelivet med det Resultat, at der ikke vokser et Græsstraa. I Hovedstadens Parker *skal* der være Legepladser; men hvad der ovenfor i saa Henseende er sagt om Frederiksberg Have og i den tidligere Artikel om Rosenborg Have, gælder i fuldeste Udstrækning ogsaa Søndermarken. Saadanne Pladser skal være bestemt afgrænsede og bør holdes i sømmelig Skik med Grusbelægning og Hegn. Ellers vil de lidt efter lidt brede sig til største Skade for hele Parkens Karakter. Den østlige Del af Søndermarken er bedst holdt, og selv om der ogsaa her sine Steder findes Busketter, der skjuler mere Skønhed, end de selv ejer, er Parkkarakteren dog fremherskende; men den vestlige Del gør et forsømt Indtryk. Her om noget Steds i vore Parker trænges der til ordnende Indgriben af Menneskehænder. Det er ikke her Stedet til detaillerede Forslag om den rette Anvendelse af dette til rationelt Landskabsgartneri fortrinligt egnede Terræn; men vi skal dog pege paa et enkelt Punkt, hvor Naturen — især den menneskelige Naturs sletteste Sider — har faaet Lov til at raade mere end tilbørligt er. Helt ovre ved Søndre Fasanvejs Forlængelse er der en lille Ø — en Miniaturefterligning af Øerne i Frederiksberg Have — omgivet af en lille Kanal, der med et Slag giver Forklaringen paa, hvorfor Myggene i Søndermarken i enhver Henseende kan taale Sammenligning med Kongelundens berømte Plageaander. Denne Kanals Bund er dækket af mange Aars forraadnende Løv og indeholder i Sommertiden kun meget lidt og aldeles ikke frisk Vand, udgør altsaa et sandt Paradis for Myggenes frie og ubundne Naturliv, der netop udkræver stillestaaende Vand og forraadnende Plantedele for ret at kunne udfolde sig. At der ligger gamle Thekedler og rustne Mælkespande i Kanalen bidrager overordentligt til at øge det Indtryk af fri Udvikling, som den udviser.

Man kunde passende begynde med at fjerne de havarerede Bliksager; naar dette var sket, kunde man skride til at rense Kanalen for raaddent Løv, og derefter kunde man maaske slippe nogle Hundestejler ud i Vandet. Denne lille Fisk er nemlig meget graadig og æder alle Dyr, som den kan overvinde, Myggelarver t. Eks., naar intet andet er at faa. Naar denne lille Øs nærmeste Omgivelser var gjort pyntelige,

Fra Frederiksberg Have.

var der maaske en ikke alt for fjernt liggende Mulighed for, at de ordnende Bestræbelser kunde brede sig over hele Søndermarken, saa denne efterhaanden fra at være en vanrøgtet Skov kunde udvikle sig til en velholdt Park med friske Plæner og smukke Beplantninger og Trægrupper, et smukt og *hyggeligt* Tilflugtsted efter Dagens Møje.

BYENS HAVER

Af Havearkitekt I. P. Andersen.

Vor By ejer mange naturlige Betingelser for at kunne blive Idealet af en Storby. Med sin herlige Beliggenhed i en Omegn, der er enestaaende i Retning af landskabelig Skønhed, ligger den i den skønneste Indfatning nogen By kan ønske sig; men desværre synes disse gode naturlige Forhold ikke at have indvirket stærkt paa Byens skønhedsmæssige Udvikling; thi ingen vil kunne paastaa, at Borgerne i Kjøbenhavn har haft ret megen Tanke tilovers for andet end at skaffe Plads til det abnormt voksende Uhyre.

Hvor har man i den sidste Menneskealder ikke forskærtset mangen Lejlighed til at frembringe Skønhedsværdier og hvor mange af disse er ikke gaaet til Grunde i den store Byggeperiode.

Jeg tænker ikke paa alt det, der maatte ofres paa selve Udviklingens Alter, men paa det, der tankeløst gik til Spilde uden Grund.

Under alt dette er det en Trøst, at Byen i Forskønnelsesforeningen har en vaagen Samvittighed, der — med Redningen af Christianshavns Vold in mente — turde være en Borgen for, at den Mangel paa Hensyn til opstaaende og eksisterende Skønhedsværdier, der hidtil har præget Byen i dens Opvækst, ikke saa let faar Lov til at brede sig i Højsædet mere.

Opgaverne for Forskønnelsesforeningen er mange, og de ligger bogstaveligt paa Gader og Pladser. Jeg tænker i denne Forbindelse endda ikke paa disses snavsede Tilstand, men fornemlig paa den Ophobning af Skrammel, interimistiske Skure, Plankeværker etc., der findes snart sagt allevegne, endogsaa midt i Byen.

Imidlertid dette er dog døde Ting, der kan vente; men hvad der derimod ikke taaler at udsættes, er Ordningen af vore offentlige Haver og Parker. Naar Foreningen derfor nu har begyndt at se disse lidt efter i Sømmene, saa maa ethvert tænkende Menneske vist erkende, at det tiltrænges, ikke alene for Kongens Have, som Foreningen her har taget op til Behandling, men ogsaa Frederiksberg Have og Søndermarken.

Jeg hører ikke til dem, der ønsker disse Haver bragt tilbage til deres oprindelige Skikkelse; thi det er ugørligt og vilde ogsaa kun daarligt passe til vor Tid; men vi maa se at finde en Udvej til at faa ordnede Forhold og til at udslette de amatørmæssige og forkludrede Tilstande, som kendetegner disse og forresten andre af vore Pladser og Anlæg.

En Ordning af Gangforhold, Græsflader og Plantning er nødvendig, ikke mindst i Kongens Have, som er den, der i Tidens Løb er blevet mest præget af en ligegyldig Fortids sølle Opfattelse af Havekunst.

Opgaven er vanskelig, men jeg tror, at vi trods alt kan løse den, og det bør gøres nu, saafremt de skal reddes, de mange Skønheder, som disse Haver, deres usle amatørmæssige Planforhold til Trods, dog rummer.

Den offentlige Haves Opgave er det at give et Billede af Livet i Skønhed, og ikke mindst for de Mennesker, der boer paa den solfattige Side af Livet. En Opdrager i Ordets videste Betydning skal de være og ikke idéforladte Arealer i Byen, der bare indbyder til at trampe paa.

Foruden en Nyordning i Anlæget af de her omtalte Haver, trænges der ogsaa til en Nyordning med Hensyn til deres Underhold; thi skal disse Haver, som er saa nødvendige for Byen, i Fremtiden blive til virkelig Gavn for denne, saa maa Byen annektere dem; saalænge de er Statsdomæner, vil de vedblivende leve en forhutlet Tilværelse, dels paa Grund af manglende Interesse fra Statsmyndighedernes Side, og dels paa Grund af en i Forvejen overbebyrdet Statskasses knapt tilmaalte Midler til slige Formaals Vedligeholdelse. Typisk i den Retning er Bibliothekshaven, som jo er blevet til Glæde for saa mange Mennesker og vedblivende kunde være det, saafremt den ikke nu under den fattige Statskasse blev en Vedligeholdelse tildel, der er højst tredie Klasses.

Byens Haver af Byens Penge og for Byens Folk, det maa være Løsenet, derved faar vi større Interesse for dem og bedre Kontrol med dem. Kommunen, der i Forvejen ikke er særlig overlæsset med Parkanlæg sammenlignet med andre Byer af samme Størrelse, vilde ikke kunne vægre sig ved en rundelig Udgift til Underhold og Opbygning af disse for Byen saa reelle Værdier; men samtidig med, at en saadan Ordning fandt Sted, burde der nedsættes et kunstnerisk fagligt Tilsynsraad til at bistaa Kommunens Overgartner i alle saadanne Forhold og Ændringer, der kunde faa indgribende Betydning for Byens Parkforhold,

Som typisk Eksempel paa, hvad der kan ske, naar kun et Par Øjne ser, er noget, der netop foregik i Kongens Have for nogle Aar siden, nemlig da Køkken- og Frugthavearealet blev gjort tilgængeligt for Publikum, da huggede man alle de gamle Frugttræer og slettede hermed det skønneste Billede en Have nogensinde har ejet. Og saavidt jeg ved udelukkende med den Motivering, at hvis Frugttræerne blev staaende, saa vilde Frugten blive stjaalet. Naar noget saadant kan ske, saa kan saa meget andet ske, derfor bør vi Borgere, for hvem Byens Anlæg er til, have Lov til at forlange større Sikkerhed for, at alt, hvad der angaar disse, kommer til at hvile paa en bredere Basis end den, der alene kendetegnes ved Begrebet »Vi alene vide«.

Hvad der ogsaa snarest bør gøres Autoriteterne begribeligt er, at Søndermarken, Frederiksberg Have og Kongens Have er altfor smaa og uegnede til den Brug, der gøres af dem. Som Festplads for Stor-Kjøbenhavns Befolkning kan de i ethvert Fald ikke ustraffet anvendes.

En Nyordning og Kontrol med Udhugninger maa derfor snarest mulig etableres, saafremt ikke altfor urimelig store Værdier skal gaa tabt for Byen, og jeg henstiller til Forskønnelsesforeningen, at den ihærdigt forfølger den Sag, som den ved sin Artikel om Kongens Have har begyndt paa, og at den, trods hovedrengøringssky Mandfolks sure Protester viser sig værdig til den Tillid, vi har til den.

ROSENBORG HAVE

EN OPFORDRING TIL KUNSTNERNE BLANDT VORE MEDLEMMER

Det Udvalg, der har faaet til Opgave at fremskaffe en Plan til Rosenborg Haves Regulering, er nu som det vil vides nedsat og er sikkert allerede i fuld Gang med Forarbejderne til Konkurrencen. Imidlertid har vi paa nærværende Tidspunkt ment at burde henstille til dem blandt vore Medlemmer, der til sin Tid maatte ønske at deltage i Konkurrencen, allerede nu — mens Træerne endnu er i Besiddelse af deres Løv — at tage Forholdene i Haven i Øjesyn.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Fra Ørstedsparken.

OMDANNEDE FÆSTNINGSVÆRKER

ØRSTEDS-PARKEN — BOTANISK HAVE — ØSTRE ANLÆG — KASTELSPARKEN — CHRISTIANSHAVNS VOLD

Naar man i ældre Tid plantede Træer paa Fæstningsvolde, saa var Grunden hertil næppe af æstetisk Oprindelse; langt snarere havde man ved denne Foranstaltning et praktisk Maal for Øje, nemlig at styrke Volden; for det første fæstnede Trærødderne Jorden, saa at Regnen ikke skyllede alt for meget af den ned paa Voldgaden og i Stadsgraven. Af samme uæstetiske Aarsag besaaede man Voldskrænterne med Græs. For det andet havde man i det Tilfælde, at Fæstningen skulde blive brugt efter en Fæstnings egentlige Bestemmelse rigeligt Materiale til Faskiner og Skansekurve, hvis Opgave var at styrke Volden under en anden og endnu mere ødelæggende Regn.

At begge Foranstaltninger — Træbeplantningen og Græsbesaaningen — tillige i høj Grad forskønnede det i og for sig smukke Anlæg, som en gammeldags Fæstning med sine kække Linier var, havde man ikke noget imod — det 17. og 18. Aarhundredes Mennesker var skønhedselskende —; men det var ikke Hovedøjemedet.

En gunstig Skæbne har villet, at Kjøbenhavns under Frederik III anlagte Fæstning aldrig har været Genstand for en langvarig Belejring, der vilde have medført Voldens Træbeplantningers i alt Fald delvise Ødelæggelse, og Volden blev den brede

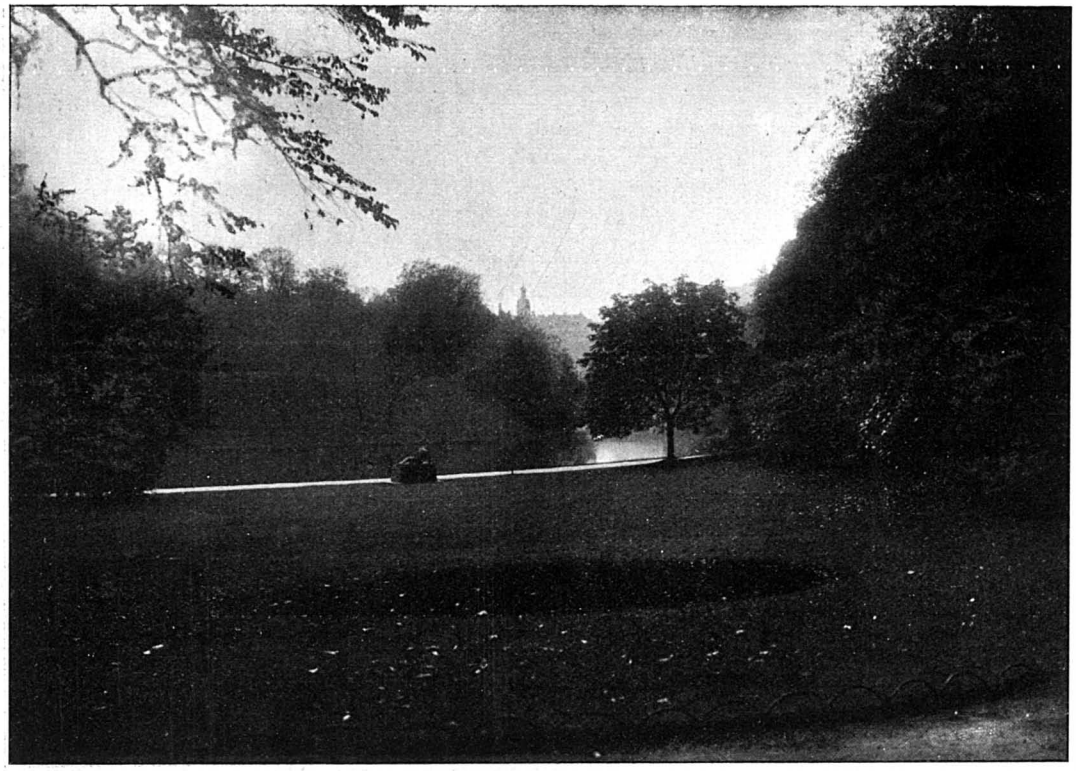

Fra Ørstedsparken.

kjøbenhavnske Befolknings Promenade. Det vidner om en høj Grad af Liberalitet hos de enevældige Konger, at et militært Anlæg saaledes blev stillet til Almenhedens Raadighed, og en prægtig Spaserevej har det været under de mægtige og smukt udviklede Træer og med en herlig Udsigt over det frodigt bevoksede Glacis og den blanke Stadsgrav. De »dannede« var ganske vist ikke helt tilfredse. De generedes af Skildvagterne og af »Kanoner, Fyrgab og Brystværn« — Anlægget var jo nu en Gang en Fæstning — desuden af Tiggere og de sig øvende Trommeslagere. Dernæst maatte der ikke ryges Tobak. For at spasere i Kirsebærgangen paa Voldens Udside nede ved Graven maatte man løse Tegn hos Kommandanten. Lidt efter lidt slappedes disse rigoristiske Forholdsregler, i det 19. Aarhundrede blev man klar over, at Fæstningen ikke længere var tidssvarende; dens Nedlæggelse blev besluttet — og iværksat grundigere, end Nutiden egentlig synes om.

Et af de første Tegn paa Erkendelsen af, at Volden ikke mere var brugelig som Forsvarsværk, var vel nok, at Georg Carstensen fik Lov til at anlægge Tivoli paa Vestre Glacis. Tivoli var det første Parkanlæg paa Fæstningsterrænet og var, mens Vestervold endnu stod med sin brede Vandgrav og sine Raveliner — »Øen« i Tivoli var en saadan Ravelin — en meget smuk Park.

Her fandtes altsaa et Præcedens for, at en Fæstnings Glacis kunde — med enkelte selvfølgelige Smaaændringer — benyttes som Park, og dette Præcedens har vel nok bidraget sit til, at man, da Voldens Sløjfning endelig vedtoges, besluttede at reservere nogle af de indvundne Are-

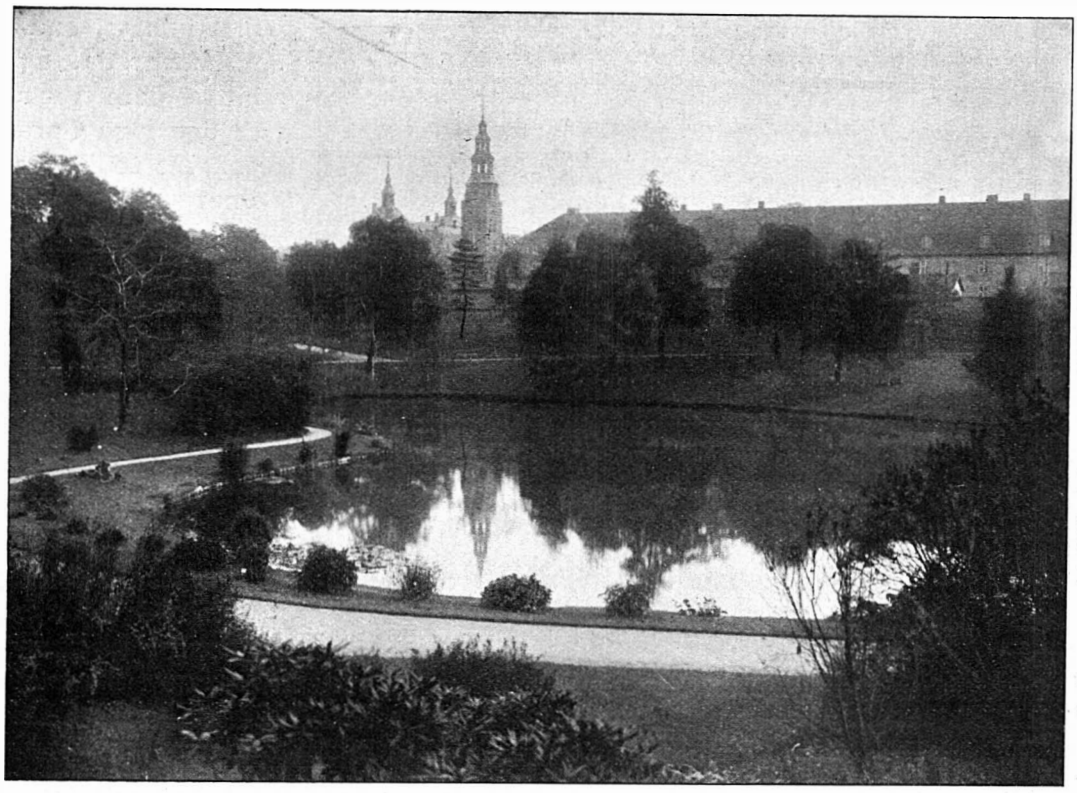

Fra Botanisk Have.

aler til Haveanlæg. Ved Nørrevold — det højeste og smukkeste Parti — anlagdes Ørstedsparken. Man gik vist her noget for radikalt til Værks med at udslette Terrænets skarpe Vinkler, og ved den grundige Omdannelse blev det vel ogsaa nødvendigt at fælde flere af de gamle Træer end godt var. Resultatet er blevet en sirlig Have, smuk, hyggelig og vel vedligeholdt, men uden noget iøjnefaldende Særpræg. Der findes Haver af lignende Karakter ved flere Herregaarde rundt i Landet.

Trængt af Gammelholms Bebyggelse maatte ved samme Tid Botanisk Have søge et nyt Tilflugtssted. Saa beklageligt det er, at man nu maa savne en smuk gammel Have i den gamle Bys Centrum, maa det glæde os, at Nødvendigheden af Havens Flytning blev paatrængende, iust som Voldens Sløjfning var bleven vedtaget. Havde dette ikke været Tilfældet, hvem borger da for, at ikke ogsaa det Stykke Voldterræn, der nu indtages af Botanisk Have, var bleven bebygget? Ogsaa her gik man maaske mere skaanselløst til Værks mod Bastionernes stejle Skrænter end strengt nødvendigt; men Hensynet til Havens særlige Bestemmelse har vel maattet øve nogen Indflydelse her. Observatoriet har reddet en af Bastionerne.

Der er adskilligt, der tyder paa, at det fra først af ikke var Byens vise Fædres Mening at udlægge Østervold til permanent Parkanlæg, og der har til Tider lydt Røster, der betonede det meningsløse og økonomisk uforsvarlige i at lade saa fortrinlige Byggegrunde henligge uden at give noget Udbytte. Disse Røster er for evigt forstummede, ingen nok saa forstokket Opbygger af femetages Huse tør

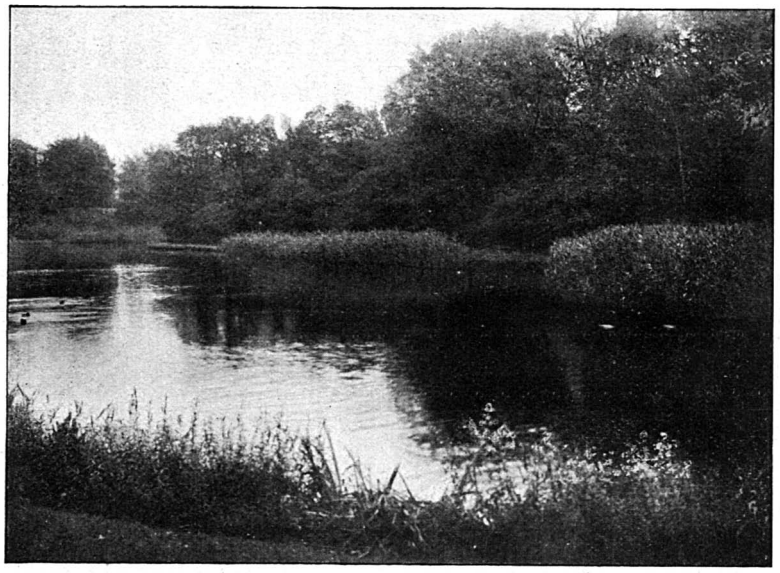

Fra Østre Anlæg.

Skraaninger endnu bevarede, og langs dem gaar dejlige lune Gange. De to Raveliner — Birkehøjen kaldes den ene — er ligeledes bevarede i næsten hele deres oprindelige Omfang; kun maa det beklages, at Graven omkring den sydligste er fyldt og indrettet til Legeplads. Dens Skraaninger frembyder et sørgeligt Syn, benyttet som de bliver af pietetsløse Mindreaarige til at kure ned ad. Men dette er ogsaa det eneste Punkt, hvor Østre Anlæg har et forsømt Udseende; overalt ellers er det velholdt, og af afrundende, friserende Bestræbelser mærker man lidet eller intet. Det sidste — forhaabentlig uigenkaldelig sidste — Attentat paa Østre Anlæg var Opførelsen

tale om at stikke Gader ud paa Østre Anlægs Plads; men selve dette, at man aldrig har tænkt paa at afløse Navnet »Østre Anlæg« med et nyt Navn, som da man døbte Nørre Anlæg om til Ørstedsparken, kunde tyde paa, at man kun har anset den for en provisorisk Foranstaltning, ligesom ogsaa den Omstændighed, at man ikke her har friseret nær saa meget som i Ørstedsparken, tyder herpaa. I Østre Anlæg er Fæstningslinierne i Hovedtrækkene bevarede og Pücklers Bastion med et Stykke af Kurtinen over til Grønlands Bastion stod næsten urørt, indtil Boulevardbanen nødvendiggjorde dens delvise Sløjfning. Men ind mod Anlægget er Bastionens stejle

Fra Kastelsparken.

Fra Christianshavns Vold (Den istandsatte Del).

af den saa meget omdebatterede Kommuneskole; hermed maa Anlæggets Udstrækning og Grænser være uigenkaldelig fastslaaede. Det maa iøvrigt indrømmes, at denne Skoles røde, klosterlignende Mure set fra Østre Anlæg ikke skæmmer; fra visse Punkter i Haven virker den endog ret smukt.

Meget har den altopslugende »Udvikling« lagt øde, men endnu staar den Del af Kjøbenhavns Fæstning, som ifølge Beliggenhed og hele Anlægsmaade var den smukkeste og mest maleriske: Kastellet. Frihavnsbanen har delt det i to ulige store Dele, og den største Del af »Grønningen« er udlagt til Gade, men i det hele og store er Kastellet bevaret. Dets Udenværk mod Sundet, Langelinie, har allerede i over 70 Aar været tilgængelig for Publikum, det af Banen ud imod Sundet afskaarne Stykke af Volden med to af Bastionerne er ogsaa blevet aabnet, og nu i de sidste Aar er Smedelinien blevet frigivet. Dermed er det formentlig fastslaaet, at hvad der end sker, skal Kastellets Volde bevares som de er nu, at ingen Sløjfning mere skal foretages. Vi har tidligere (Forsk. 1918, S. 127) udførligt udviklet vore Anskuelser om det herhenhørende og skal derfor ikke fordybe os i Emnet: Kastellets Fremtid, men gaa over til Omtalen af Kjøbenhavns sidste Parkerhvervelse Christianshavns Vold.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har i Forening med Voldkomiteen nogen Fortjeneste af dette Anlægs Tilblivelse. Man har her lært af Fortidens Misgreb. Voldens Konturer er bevarede, og man har ikke fyldt Jord i Graven, man har i Tide sørget for Indhegning af Gangene

Fra Christianshavns Vold (ved Langebrogade).

ved Ligustrumrække og derved en Gang for alle betegnet de Steder, hvor Folk maa gaa, og de Steder, som for Helhedsvirkningens Skyld ikke maa betrædes. Skrænterne ind mod Voldgaden er bleven oprettede og tilsaaede med Græs, og under god Røgt og Pleje, som det nu, da Parkers Betydning i en stor By klart er gaaet op for alle, ikke vil skorte paa, vil dette Kjøbenhavns yngste Anlæg vokse sig smukt — og stort. Endnu omfatter det mod Nordøst kun Strækningen forbi den restaurerede »Lille Mølle« til Baadsmandsstræde og mod Sydvest kun den nærmest Amagerport liggende Bastion og Kurtinen hen til den Bastion, i hvilken Skydeskolen ligger; men atter her er der skabt et Præcedens, som Fremtiden ikke kan ignorere. Den Del af Volden, som strækker sig fra Skydeskolen til Langebro, er og har længe været en Skandale. I umindelige Tider er der absolut intet Vedligeholdelsesarbejde foretaget her. Træernes Rødder ligger fuldstændigt blottede over Skraaningen, hvis oprindelige Ramper er næsten sporløst forsvundne, idet enhver, der vil op paa Volden, bestiger den, hvorsomhelst han finder for godt. Og oppe paa Volden ser det aldeles ikke bedre ud; ogsaa her ligger Trærødderne oven Mulde, Brystværnene er nedtrampede, og det hele er Jerusalems Forstyrrelse. At disse utilbørlige Forhold træder endnu grellere frem nu, da Sammenligningen med Voldparken uvilkaarlig maa foretages, er indlysende, og dette skal og maa føre til, at ogsaa den resterende Del af Volden bliver reguleret og sidenefter bliver holdt i sømmelig Stand, med andre Ord inddrages i Christianshavns Voldpark.

MARTIN NYROP

1849 — 11. NOVEMBER — 1919

For Kjøbenhavns Borgere har Martin Nyrop altid staaet og vil altid staa som Raadhusets Bygmester, og dette Udtryk for hans Skaberevne er ogsaa rent umiddelbart det, der stærkest af alle hans Værker har hamret sig ind i Byens Bevidsthed, fordi de 3/4 af Byens Befolkning omtrent daglig har det for Øje. Bispebjerg Hospital ligger ligesom Landsarkivet paa Jagtvejen endnu i Byens Udkant.

For Forskønnelsesforeningen er der al Grund til at bringe den nu 70aarige men endnu livskraftige Kunstner en Hilsen og Tak for, hvad han har betydet for Hovedstaden, og Foreningen hilser tilmed i Nyrop en af sine tidligere Formænd og senere mangeaarig Medlem af det raadgivende Udvalg. Nyrop overtog i 1895 Foreningens kunstneriske Ledelse (med Overretssagfører Fritz Hartmann som administrerende Medleder), og det var ikke faa og smaa Opgaver, der i Nyrops Formandstid drøftedes. At kun en forholdsvis ringe Del af disse Opgaver realiseredes, kan ikke lægges Nyrop og hans Bestyrelse til Last; det var i en for Foreningen særdeles kritisk Periode Nyrop var traadt til, Medlemmerne udvandrede i en Maalestok, der alvorlig truede Foreningens Eksistens, og trods Udfoldelsen af al hans sejge Energi bragte Nyrops Ledelse ikke Foreningen den Fremgang, han sikkert havde haabet.

I 7 Aar ledede Nyrop Foreningen. I 1902 traadte han tilbage som Formand, men forblev siddende i Bestyrelsen indtil 1905, da han indtraadte i det raadgivende Udvalg, blandt hvis Medlemmer han hører til de ivrigste og mest interesserede, altid virksom med gode Raad.

Byens Borgere hilser i Nyrop en af deres Bys bedste Sønner, og Foreningen føjer til s i n Tak Ønsket om, at det endnu i en Aarrække maa være ham forundt at tjene den Kunst, som gennem sine Udøvere sætter sit Præg paa en By.

OMBYGNING AF ET HUS I NYBROGADE

Blandt Husene i Nybrogade henlaa Nr. 8 længe i en noget forsømt Tilstand. Den oprindelig skurede Façade var i Tidernes Løb bleven oliemalet; men den gamle Farve hang i store Skaller og gav den i Forbindelse med nogle store røde Skilte et tarveligt Præg, som daarligt svarede til de gode Forhold i Bygningen.

Overretssagfører V. Falbe-Hansen købte Ejendommen, der gaar ud til Snaregade, og lod den istandsætte af Arkitekt Cosmus Bræstrup. Mod Snaregade hang Pudsen løs, og det viste sig, at det gamle Bindingsværk var af Egetræ. Dette blev derfor afrenset og istandsat. Det havde lidt en Del, da det i sin Tid blev pudset, og var fuldt af Sømhuller, det blev derfor tjæret med Kultjære og virker nu i Karakter sammen med Naboen Assistenshuset. Indgangspartiet fremkom, da der var en Del Vanskeligheder at klare, som hidrørte fra den Gang Huset blev pudset, og det er holdt i Karakter med den senere Gadedør. Der er ved den Lejlighed forandret en Del ved Bygningen; der har utvivlsomt oprindelig været minde Rudedeling, maaske Blyruder; men til Husets nuværende Præg vilde en Indgangsportal i Husets oprindelige Karakter næppe synes naturlig.

Mod Nybrogade fjernedes al Skiltning ved Istandsættelsen, der udførtes en Stentrappe og ny Gadedør og Kælderbutikens Vinduer blev forsynet med Sprodser for at harmonere med den øvrige Façade.

Ejendommen mod Nybrogade.

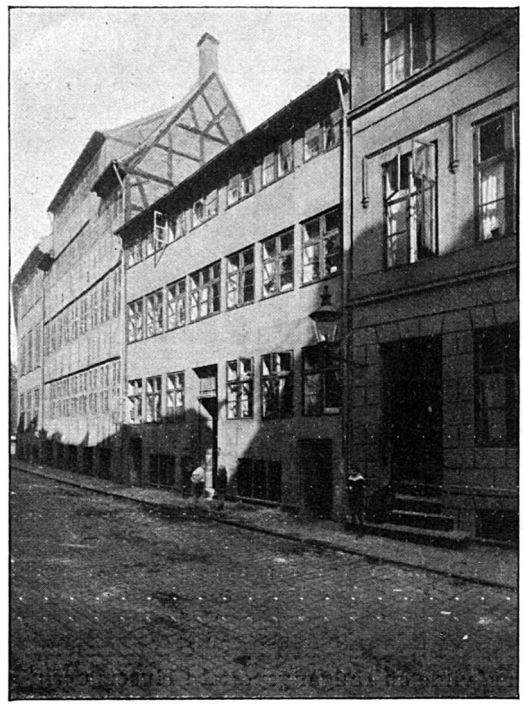

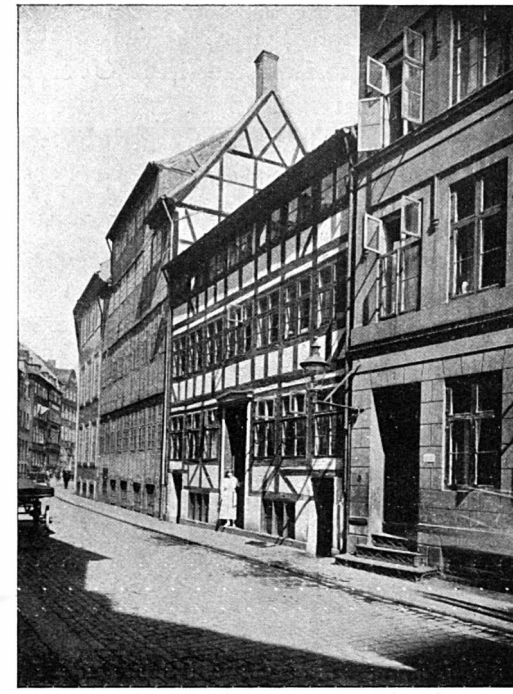

Ejendommen mod Snaregade.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

PLAKATREVU

Af Henning Brøchner

Det er nu ca. halvandet Aar siden, at »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« i Raadhushallen arrangerede en Udstilling af kunstneriske Plakater fra Ind- og Udland, en Udstilling der i sin Art var paa en Gang den omfangsrigeste og mest alsidige og hvad de ydre Vilkaar angaar den mest flatterende af alle hidtidige i Norden, og et værdigt Sidestykke til de bekendte store Plakatudstillinger i Frankrig og Tyskland.

Selv om Tidspunktet for en saadan Udstilling maaske kunde synes at være uheldigt valgt, idet Manglen paa Materialer, først og fremmest Farver, til Plakaternes Fremstilling, netop paa den Tid satte meget snævre Grænser for de litografiske Anstalters og derigennem for Kunstnernes Virkemidler, fremgik det imidlertid, at Øjeblikket for saa vidt var rigtigt valgt, idet til Gengæld Modtageligheden for gode og nyttige Impulser, fortrinsvis udefra, viste sig forbavsende stor blandt vore Plakatkunstnere og i det forløbne Aar har givet flere bemærkelsesværdige Resultater, der med større eller mindre Ret kan sættes i Forbindelse med Plakatudstillingens Demonstration af mønstergyldige Eksempler.

Dette Fænomen er saa meget glædeligere og saa meget mere betydningsfuldt, som det fortrinsvis viser sig at være de Plakattegnere, der svarer til den tyske „Gewerbler«-Type, som har vidst at tage ved Lære, hvorved der skabes en Mulighed for at faa afhjulpet den sørgelige Mangel paa gode Gennemsnitsarbejder, der f. Eks. i Tyskland bringer Middelværdien af den moderne Plakatkunst saa forbavsende højt op.

Eksempelvis kan der henvises til, hvorledes Oluf Nielsen, der tidligere, bortset fra enkelte gode Arbejder, fortrinsvis opdyrkede en humoristisk Genre, der var anlagt paa, gennem Fremstilling af tykke Mennesker af begge Køn, at appellere til et bredere Publikums komiske Sans, nu anvender en modernt simplificeret Teknik efter habile tyske Forbilleder som f. Eks. Schwartzer, som det bl. a. tydeligt fremgaar af hans Plakater for »Brødr. S. & P. Petersen«, »Arbejdernes Fællesorganisations Brændselsforretning« og »Handelsstandens Forsikrings A/S.«.

At han i den sidstnævnte Plakat grundigt misforstaar de i mangt og meget logiske Principer i Kubismen, er selvfølgelig beklageligt, men alene Lysten og de antydede Evner til at eksperimentere er paa den anden Side højst anerkendelsesværdige.

Som et andet Eksempel kan nævnes, hvorledes Kendskabet til fransk Plakatkunst kan virke inspirerende paa en Kunstner som Thor Bøgelund, der ellers fortrinsvis følger de tyske Principer: Hans Plakat for »Hittebørns-Basaren« viser for den billedlige Fremstillings Vedkommende stærk Tilknytning til fransk Tegnekunst og danner en Undtagelse ikke blot i hans Produktion, men tillige fra den almindelige Regel om Tekstens Kortfattethed.

Ogsaa Forstaaelsen og Interessen for Skriftplakatens og dens Virkning alene gennem Teksttyperne har i det forløbne Aar vist sig større end tidligere.

»Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« gjorde selv Begyndelsen ved at lade Plakaten for sin Udstilling fremtræde som en Skriftplakat af Bøgelund, i et stort og usædvanligt Format og med en Tekst, der ved sin Farvesammensætning og sin Udformning var af en fortræffelig, paa en Gang suggestiv og dekorativ Virkning.

Dertil er senere fra samme Kunstners Haand kommet en Plakat for »Gentofte Kommunes topografisk-historiske Udstilling paa Øregaard«, der trods sit lille Format er af glimrende Virkning ved sit letfattelige Klokkeornament og sin klare Tekst i sort og rødt.

Dertil er senere kommet tre Skriftplakater for »Politiken«, tegnet af Ulk-Jensen, der alle betegner et stort Fremskridt fra tidligere Tiders Eksempler med deres døde, dusinmæssige Bogtryk. Forbillederne er atter her tyske, idet den ene Plakat med sit meget prominente A tydeligvis har laant Ideen fra Julius Klingers Plakat for »Admiralspalast«, og i den anden Tekstens Isolering i et specielt Felt i flerfarvet Indramning er stærkt paavirket af en Lucian Bernhard'sk Skriftplakat, mens den tredie, om end tysk i sin bastante Ornamentik, har et mere nærliggende Forbillede i Poul Sæbys Omslagstegninger.

Ogsaa adskillige af de virksomste indirekte Midler til Fremme af en almindelig Interesse for kunstneriske Plakater er i Løbet af 1918 og 1919 blevet taget i Brug. Saaledes holdt Direktør Andreasen umiddelbart efter det til Forskønnelsesforeningens Generalforsamling

knyttede Lysbilledforedrag om moderne Plakatkunst et Foredrag i Bogtrykkerforeningen om samme Emne med Demonstration af Udstillingen i Raadhushallen.

Hvad angaar Plakatlitteraturen gav Udstillingen Anledning til adskillige Artikler i Dagblade og Tidsskrifter, omhandlende saavel enkelte Arbejder som Plakatkunsten som Helhed, ligesom Udlandets Interesse for danske Plakater har givet sig Udtryk i Artikler om danske Plakatkunstnere i to saa betydende Fagtidsskrifter som »Nordiska Boktryckarekonst« og »Das Plakat«.

Hvad angaar dette sidste Tidsskrift, der maa anses for det paa en Gang fagligste og mest instruktive i sin Art, har Kunstindustrimuseets Biblioteksbudget bl. a. paa Grund af Pladsforholdene desværre endnu ikke vist sig at kunne opfylde den Forpligtelse til et Abonnement, som maa siges først og fremmest at paahvile dette Museum. Til Gengæld har Universitetsbiblioteket i rigtig Erkendelse af den foreliggende Mangel tegnet Abonnement paa »Das Plakat« til sin Tidsskriftslæsestue.

OLUF NIELSEN

Hvad endelig angaar et af de virksomste Midler: Udskrivning af Konkurrencer med paafølgende Udstilling, kan det forløbne Aar opvise hele tre saadanne, hvis man medregner »Sporvognsreklamen«s Konkurrence, i hvilken HENRY ANDREASEN fik Førstepræmien. Den første, Konkurrencen om en Plakat, hvis Tekst og billedlige Fremstilling var en Agitation imod Tobaksmonopolet, havde som Dommerkomité Direktørerne RAMBUSCH og CHR. H. OLESEN, Redaktør POVL DRACHMANN, Cand. IVAR MOE, Forlagsboghandler C. HAGE og Fru KAREN HESSEL, og blev netop saadan, som man maatte vente det af en Bedømmelseskomité uden en eneste Kunstner som Medlem.

Paa Forhaand fandtes en god Propagandaplakat for samme Formaal, tegnet af VALDEMAR SETOFT. Konkurrencen føjede hertil de to højest præmierede Udkast, begge jævnt gode Plakater af Elever paa Teknisk Skole, men til hvis Fremskaffelse det næppe havde været nødvendigt at afholde en Konkurrence, ved hvilken man kasserede flere anerkendte Plakatkunstneres Udkast.

Nogen Tid senere udskrev »Den personlige Friheds Værn« en Konkurrence om en kunstnerisk udført Plakat for Foreningen. Bedømmelseskomiteen var saa alsidig og betryggende sammensat som vel tænkelig, idet den bestod af Tegnerne VALDEMAR ANDERSEN, AXEL NYGAARD, GERDA PLOUG-SARP samt Redaktør STEN DREWSEN og Direktør SYLVESTER HVID. Til denne Konkurrence, hvori deltog ca. 150 Kunstnere, deraf enkelte svenske og norske, indleveredes 250 Udkast, der udstilledes paa Charlottenborg i 8 Dage og var Genstand for megen Interesse fra Publikums Side.

Komiteen tilkendte Tegnerne ANTON HANSEN og ARTHUR REINHOLDT henholdsvis første og anden Præmie og Arkitekt ARNE SCHMIDT tredie, idet den desuden sikrede sig Reproduktionsretten til et Par Plakater, tegnede henholdsvis af Malerne AUG. PETERSEN og CARL MATTHORNE.

En Konkurrence som denne viser med beskæmmende Tydelighed, hvor langt vi endnu har tilbage, idet ANTON HANSENS Udkast, der præmieredes som det kunstneriske bedste, skønnedes uanvendeligt til Plakatbrug, mens det med anden Præmie belønnede Udkast formentlig blev antaget til Benyttelse, fordi det — om end i kunstnerisk Henseende langt ringere end det første — i reklamemæssig Retning var mere anvendeligt, hvorved dette Dilettantarbejde antoges paa Bekostning af et Par af vore habileste Plakatkunstneres dygtige Udkast.

Hertil føjer sig THOR BØGELUNDS fornylig afholdte Udstilling under Mottoet »Kunstneren i Købmandens Tjeneste«, paa hvilken man hav-

de Lejlighed til ikke blot at gense en Række fortræffelige tidligere Arbejder men tillige til at forundres over, hvilke Udkast der var blevet refuserede til Fordel for saa fornærmelige Produkter som de fornyligt figurerende Plakater, f. Eks. »Ridderen af Randers Bro« og »D. K. Bouillon-Tærning".

* * *

Aarets Plakatproduktion har ikke bragt nye Navne frem, om end der er foregaaet en væsentlig Forskydning af Produktiviteten blandt de førende Kunstnere. Ej heller synes Plakatkunsten at have vundet synderligt Terræn, hverken indenfor sit foreløbige Speciale: Forlystelsesplakaten eller paa det Felt, der f. Eks. i Tyskland er baade det vigtigste og mest typiske: Handelen og Industrien.

Kun faa Teatre har fundet Anledning til at søge kunstnerisk Assistance ved Fremstillingen af deres Plakater. Ernst Åkerblad og H. E. Melchior har med sædvanlig sikker Streg og usikker Farvesans leveret et Par Plakater til Scala og den sidste tillige til Thaliateatret, og Oluf Nielsen et Par ret ligegyldige til Fønixteatret og Tivoli Varieté; selv Bøgeluds Evner synes at komme til kort over for denne Opgave, hvad hans Plakat for Tivoliteatret giver et beklageligt Bevis for.

Oluf Nielsen

Anderledes forholder det sig med Biografteatrene, hvis Interesse for at illustrere Programmets døde Tryksværte synes i glædelig Stigning. Ganske vist betegner den store, hyppigst anvendte Sværms Arbejder kun en saare svag og utilstrækkelig Begyndelse, men bør dog hilses venligt som saadan.

Noget højere — men bortset fra et umiskendeligt Anlæg for Portrætlighed — mere haandværksmæssig end kunstnerisk staar Ernst Åkerblad, hvis Produktion er i stadig Stigen.

Dog bærer Sven Brasch's ugentlige Plakater for »World Cinema« indtil videre Prisen, ved deres Overholdelse af et vist Fællespræg, en diplomatisk Placering af den sørgeligt nødvendige trykte Programtekst og et smagfuldt Valg af Farver og Farvesammenstillinger. Man kan maaske nok med nogen Grund hævde, at disse Plakater har lige saa lidt med virkelig Tegnekunst at gøre som Konditorernes Iskagefigurer med Skulptur, men de besidder i al Fald visse utvivlsomme øjenfangede Egenskaber i Farve og Linier, der fremhæves lige fortræffeligt af Sven Brasch's Streg og den anvendte Linoleumsteknik. Og adskillige af disse Arbejder, f. Eks. Plakaten for Filmen »Millionær en gros« med de udsparede Glanslys og den delikate violette Farve, der i den rette Afstand giver en glimrende plastisk Virkning, staar betydeligt over Kollegernes uformuende Forsøg.

Men endnu mangler de hjemlige Filmsplakater, baade kunstnerisk og bogstaveligt, de store Dimensioner, som de enkelte tyske Plakater, der undertiden giver et paa samme Gang beundringsværdigt og beskæmmende Gæstespil paa vore Billedteatres Fasader, til Evidens beviser.

Den yngre Tegnekunsts Primas Valdemar Andersen har i Løbet af de sidste halvandet Aar kun præsteret en eneste Plakat, den nydelige Propagandaplakat for den sønderjyske Indsamling, et Arbejde, hvis Linoleumsteknik ikke ganske synes at passe til den tilstræbte Virkning og ganske udelukker eller forgrover Farveovergangene.

Axel Nygaard har indenfor samme Tidsrum udfoldet en usædvanlig, men stadig desværre kun altfor ringe Virksomhed. Plakaten for »George Dandin« i sit usædvanlig store Format indeholdt en fortræffelig Tegning i denne Kunstners Yndlingsfarver grønt og blaat, men var desværre blevet i den Grad overanstrængt med Tekst, at hele nederste Fjerdedel af Plakaten

ULK-JENSEN

THOR BØGELUND

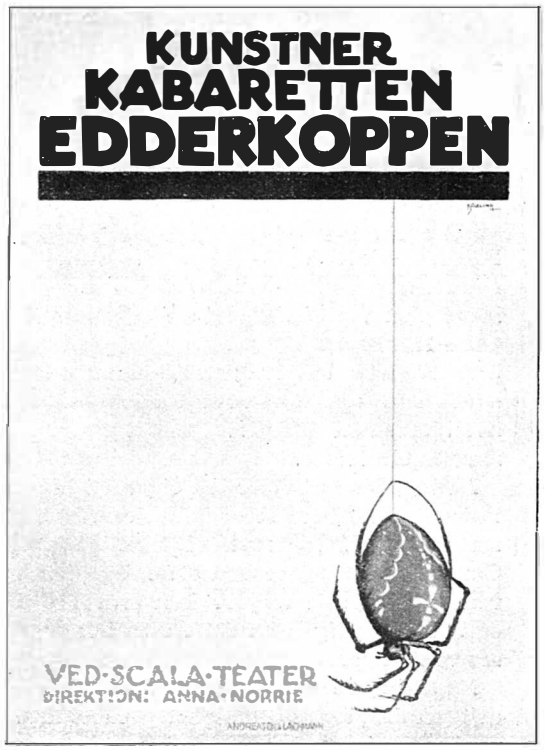

THOR BØGELUND

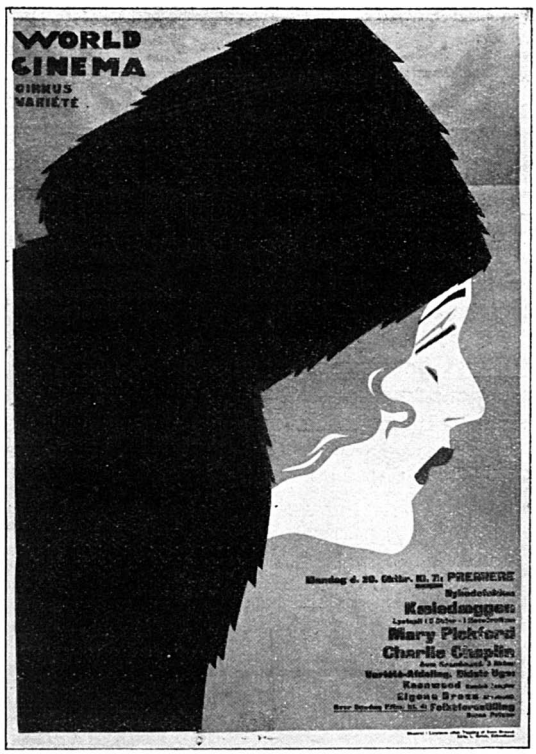

SVEN BRASCH

AXEL NYGAARD

AXEL NYGAARD

virkede dødt. Senere har denne Kunstner med stor Sikkerhed formet en Række forskellige Plakater, hvis Hovedcharme er den virtuose, tilsyneladende Nonchalence, hvormed han sædvanligvis gengiver de smaa Mænd og Koner, Flag og Pipfugle, der alle synes lige udtaget af en Legetøjsæske. Man vil saaledes mindes Plakaterne for det nordiske Sanger- og Musikerstævne og den usædvanlig fornøjelige for C. Th. Rom med den lille tykke Havemand, lige fortræffelig i Tegning og Tekst, forenet til en Helhed af god Plakatvirkning, hvilket i samme Grad gælder hans sidste Plakat, fremstillet for »Foreningen for Kunsthaandværk«, med sin sikre Opbygning af baade Tekst og Billedmotiv.

Skønt langtfra saa overlegen i teknisk eller kunstnerisk Betydning som hverken VALDEMAR ANDERSEN eller AXEL NYGAARD, er det i Løbet af det sidste Aar alligevel blevet THOR BØGELUND, der maa betragtes som Øjeblikkets Repræsentant for den moderne danske Plakatkunst. I Kraft af sin Produktivitet, sin Farvesans, sin Alsidighed og sin gode Vilje, har BØGELUND naaet en anerkendt Position, der ikke svækkes nævneværdigt hverken af de fejlslagne Forsøg eller af hans umiskendelige Afhængighed af tysk Plakatkunst. Thi ligesom denne sikkert er Skyld i, at enkelte Plakater virker ligesaa grove i Linierne som raa i Farverne, har den sikkert ogsaa sin Del i Æren af den Farvevirkning, der gør flere af BØGELUNDS Plakater til forbilledlige Eksempler.

Som Eksempel kan nævnes Plakaten for »Edderkoppen« med sin kortfattede Tekst i Over- og Underkanten og den lysende gule Flade, der kun brydes af Edderkoppens enkle men fuldtud tilstrækkelige Symbol. Desuden maa fremhæves Plakaten for »Flyverudstillingen«, hvor Teksten er klart opbygget i den nederste Del af Plakaten og Solens Lys ved farvede Zigzagkredse er imiteret paa en Maade, der illuderer rentud fysiologisk paa Baggrund af den gule Bundfarve.

Saadanne lykkelige Fund giver Absolution for mange irriterende Fejlgreb og forsoner noget med, at Hovedindtrykket af nutidig dansk Plakatkunst paa Grund af VALDEMAR ANDERSENS og AXEL NYGAARDS manglende Produktivitet, maa blive saa ensidig tysk-betonet.

VALD. ANDERSEN

OMDANNEDE FÆSTNINGSVÆRKER

Under den interessante Artikel i Forskønnelsens Nr. 10: »Omdannede Fæstningsværker« bemærkes under Omtalen af Ørstedsparken, at man vist nok under denne Parks Anlæg er gaaet noget skaanselsløst tilværks ved at udslette de skarpe Vinkler og rydde mange gamle Træer, hvoraf Resultatet er blevet: »en sirlig Have, smuk, hyggelig og velvedligeholdt, men uden noget iøjnefaldende Særpræg.«

Disse sidste Linier er det, som har givet mig Anledning til Eftertanke, thi Ørstedsparken bærer ganske vist ikke Præg af at være en Rest af en gammel Fæstning, men uden Særpræg er den absolut ikke. Snarere er det Evnen til at kende Forskel paa Landskabsgartneri og Havearkitektur, der svigter, og som ret almindelig samler begge under eet, og stiller de samme Fordringer til Landskabsgartnerens Arbejder som til Havearkitektens, skønt Landskabsgartnerens Kunst er at skabe Natur, at fremstille og forene de skønneste Træk i Naturen ved Hjælp af naturligt Materiale, medens Havearkitektens Kunst er at skabe Havearkitektur, hvorved det naturlige Materiale omdannes og paatvinges stiliserede Former.

Ørstedsparken er saaledes et udpræget landskabeligt Anlæg. Jordformationens bløde, bugtede Linier hører til vor danske Natur og kræver de krumme Gange; Plantningerne er uregelmæssige, snart som Skov og snart som Krat og indrammer herlige Perspektiver med store Græsflader, hvor desværre de mange Billedhuggerarbejder træder forstyrrende frem, thi kun meget faa af dem er anbragt paa passende Steder. Et nævneværdigt Særpræg for Ørstedsparken er ogsaa de Stemninger, som Solens Lys i Sommer- og Efteraarsaftener kan fremkalde i mange af Perspektiverne. Hvor finder vi noget lignende i et havearkitektonisk Anlæg som f. Eks. Christianshavns Voldanlæg? Og er ikke dette paa sin Vis lige saa »friseret« med sine snorlige Gange, Hække, Jernstakitter og Kanter, omhyggelig jævnede, skraa eller vandrette Flader og Terrasser og skarpt opretholdte Vinkler? Volden har ganske vist herved tildels beholdt sine Konturer, men Anlægget er ogsaa mere en Promade end en Park. Hermed hentydes dog ikke til noget nedsættende, og den istandsatte Vold har vist ogsaa lige saa stort et Publikum som Ørstedsparken.

Paa Østre Anlæg er der derimod aldrig ofret ret meget; det er ikke anlagt efter en samlet Plan men i stykkevis, og medens en Del af det gamle har faaet Lov at ligge urørt, er andre Dele blevet moderniseret. Er det derfor ikke mere berettiget her at tale om Mangel paa Særpræg, hvor nyt og gammelt ligger hulter til bulter?

Ærbødigst
Aage Hansen
Landskabsgartner

Det ærede Medlem er aabenbart kun uenig med os paa et i Virkeligheden ganske underordnet Punkt, nemlig om, hvorvidt Udnyttelsen af det ved Nørrevolds Sløjfning givne Parkareal har givet et i enhver Henseende tilfredsstillende Resultat, eller om man ved at bibeholde der forhaandenværende Terræn — Bastion, Stadsgrav og Glacis — i mindre omarbejdet Skikkelse havde opnaaet noget væsentligt bedre — endda med mindre Bekostning. Underordnet fordi vi staar overfor en fuldbragt Kendsgerning, som det ingenlunde er vor Hensigt at søge ændret paa noget væsentligt Punkt. Hr. Aage Hansen er Tilhænger af den første Anskuelse, og hans Argumentation har ikke i nogen kendelig Grad rokket ved vor i Artikelen »Omdannede Fæstningsværker« fremsatte Mening, at en mindre radikal Fremgangsmaade havde været at foretrække. Hvorvidt vor Evne til at skelne mellem Havearkitektur og Landskabsgartneri svigter, er der ingen Anledning til at komme dybere ind paa, kun skal vi gøre opmærksom paa, at vi er ganske paa det rene med, at Ørstedsparken — ligesom en Mængde Herregaardsparker — er et udpræget landskabeligt Anlæg og ikke uden Held efterligner den danske Natur, ligesom vi hverken har bestridt eller agter at bestride den Kendsgerning, at Terrænet, som det efter Bastionens Sløjfning og Gravens delvise Opfyldning har foreligget, er ypperlig udnyttet. Kun tror vi, at en skaansommere Fremfærd imod det oprindelige Terræn havde givet endnu flere og endnu herligere Perspektiver, og hvis det er Forfatterens Mening at aabne en Kampagne for, at Østre Anlæg skal underkastes en tilsvarende Terrænbehandling, saa maa vi paa det bestemteste tage Afstand fra ham paa dette Punkt. Det, det gælder om ved Østre Anlæg som ved Christianshavns Vold er Vedligeholdelse af det forhaandenværende, Oprettelse af det, som ved klimatisk Paavirkning og Børns hensynsløse Leg er geraaadet i Forfald. Der vil forhaabentlig opstaa flere Pladser i Kjøbenhavns nærmere og fjernere Omegn, hvor Landskabsgartneriet faar store og taknemlige Opgaver at løse.

Hr. Aage Hansen gaar ud fra en forkert Forudsætning, naar han kalder Christianshavns

Voldanlæg et »friseret«, »havearkitektonisk« Anlæg. Det er et Fæstningsanlæg, og det er dets Karakter som saadant, der skal bevares. Dette Maal kan kun naas ved at anbringe Hække langs Vejene, og Hækkene kan ikke naa til fuld Udvikling, medmindre de i de første Aar beskyttes af Rækværker, der dog kun er en foreløbig men uundgaaelig nødvendig Foranstaltning. Man kan med en vis Ret hævde, at Opgaven er bleven begrænset, at det snarere er en Promenade end en Park, der er tilvejebragt; men denne Begrænsning er dikteret af Omstændighederne, der bl. a. indbefatter, at man ikke her som ved Ørstedsparken har kunnet disponere over begge Stadsgravens Sider; men meget er der opnaaet ved, at Christianshavns Vold er fredet ved Lov, idet der derved forhaabentlig aldrig paa det Terræn vil blive bygget Huse, og selve Parken — eller Promenaden — vil hæve sig højt over en eventuel Bebyggelse af det omgivende Terræn.

At gammelt og nyt ligger hulter til bulter (?) imellem hinanden i Østre Anlæg kan ifølge Sagens Natur ikke berøve dette Anlæg dets Særpræg. At det ikke er anlagt efter en bestemt Plan — ɔ: at Fæstningsanlægget ikke er omdannet efter en bestemt Plan — er netop det, der giver Anlægget sit Særpræg, og vi haaber og tror, at ethvert Projekt om en gennemgribende, forud planlagt Omdannelse vilde møde den stærkeste Modstand i den offentlige Mening.

Hvad Anbringelse af Skulpturer i Anlæggene angaar, er det et meget kildent Spørgsmaal. Det skal ikke bestrides, at baade Ørstedsparken og (især) Rosenborg Have havde været bedre tjent, om en Del af de der anbragte Billedhuggerarbejder aldrig var blevet opstillet. Nogle af dem er ikke gode, andre er bleven til under Forudsætninger, som ikke findes de betræffende Steder og er oprindelig forarbejdede i et andet Materiale end det, hvori de er gengivne. At mange af dem virker forstyrrende, ja rent meningsløst dér, hvor de staar, kan ikke nægtes, og at man for Fremtiden vil gaa skønsommere og mere kritisk til Værks, er at haabe. Den Skulptur, som skal opstilles i en Park, maa være fremstillet med en bestemt Plads for Øje, og det er i saa Henseende belærende at lægge Mærke til, at de Friluftsskulpturer, som man med stadigt Behag vender tilbage til, er Hasselriis' vindrikkende Faun i Ørstedsparken, Caroline Amalies Statue i Rosenborg Have og Krøyers vidunderlige Buste af Schandorff i Østre Anlæg, mens man staar i bedste Tilfælde kold, meget hyppig ærgerlig og ilde berørt overfor saavel nogle af de antike Afstøbninger som fransk Rutinekunsts Frembringelser.

Bevares vel! Silen med Bacchusbarnet er et udmærket Kunstværk, men Materialet (daarlig patinerende Bronce) og Pladsen, hvor han staar, lader ikke Kunstværket som saadant komme blot tilnærmelsesvis til sin Ret.

SKILTE

Et Medlem skriver følgende til os:

I fuld Erkendelse af det værdifulde Arbejde som Foreningen har nedlagt til Plakat-Kunstens Højnelse, vilde jeg gerne have Lov til at minde om et andet Objekt, der efter min Mening i endnu højere Grad end Plakaterne, hvis saavel privat som offentlig Interesse blev vakt for Sagen, vilde give Byen sit Skønhedspræg, nemlig de Skilte, der indgaar som et fast Led i Byens Fysiognomi.

Jeg tænker her først og fremmest paa Skiltene med Gadenavnene, for Stoppestederne, Postvæsenets, og det, der er den egentlige Aarsag til disse Liniers Fremkomst, Det kgl. Klasselotteri's Skilte anbragte ved de respektive Kollektørers Gadedøre i en mere eller mindre malproper Tilstand, et Syn, der tit har ærgret mig, naar som ofte Skiltet findes anbragt paa en smuk Ejendom (Ja jeg tror endog præmieret) med dekorativ Gadedør, og fuldstændig skamskænder dette Eksteriør.

Det er ikke faa af disse Skilte, der findes anbragte, og det vilde være en stor »Gevinst« for Byen om disse Skilte maatte opnaa et mere dekorativt Udseende end det nuværende. Hvad mener Foreningen selv?

Deres ærbødige
SVEND AAGE HANSEN.

Vi mener herom, at medens Skiltene med Gadenavnene uden Skade kunde være kønnere (vi har tidligere her i »Forskønnelsen« beskæftiget os hermed), er det mere Renligheden det skorter de øvrige nævnte Skilte paa; og navnlig Lotterikollektionernes Skilte trænger mange Steder unægtelig i høj Grad til Fornyelse.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)